

2012 / 4

LATVIJAS INTERESES EIROPAS SAVIENĪBĀ

2012/4

LATVIJAS INTERESES EIROPAS SAVIENĪBĀ

iEspēja

Izdevumu finansē no Eiropas Komisijas un Latvijas valdības noslēgtās Vadības partnerības līdzekļiem. Tās mērķis ir sabiedrības informēšana par Eiropas Savienību. Izdevuma autors uzņemas pilnu atbildību par izdevuma saturu, un Eiropas Komisija neatbild par to, kā var tikt izmantota izdevumā iekļautā informācija.

Redakcijas kolēģija:

Daunis Auers (Latvijas Universitāte), Andris Gobiņš (Eiropas Kustība Latvijā), Māris Graudiņš (Eiropas Parlamenta Informācijas birojs Latvijā), Guna Japiņa (Latvijas Ārlietu ministrija), Mindaugs Jurkins (Viļņas Universitāte), Anna Marija Legloaneka (Starptautisko studiju un pētījumu centrs, Sciences Po), Imants Lieģis, Žaneta Ozoliņa (Latvijas Universitāte), Fabricio Tasinari (Dānijas Starptautisko pētījumu institūts), Bens Tonra (Dublinas Universitāte).

Zinātniskā redaktore **Žaneta Ozoliņa**

Projekta vadības grupa **Iveta Reinholde, Nora Vanaga**

Literārā redaktore **Inga Kanasta-Zabarovska**

Angļu valodas redaktore **Zinta Uskale**

Maketētāja **Inese Siliniece**

Māksliniece **Kristine Plūksna**

Redakcijas kolēģijas adrese:

Latvijas Politologu biedrība
Lomonosova iela 1A, Rīga, LV-1019

Tālrunis: 67140533

e-pasts: info@politologubiedriba.lv

www.politologubiedriba.lv

Saturs

Redaktora sleja	5
I. EIROPAS SAVIENĪBAS INSTITŪCIJAS	7
Anete Vītola, Ilze Balcere. <i>Eiropas Savienības Padomes prezidentūras norisi ietekmējošo faktoru analīze un prognozes Latvijai</i>	7
Alīna Samīte. <i>Kultūras programma Dānijas prezidentūras laikā: mācības Latvijas publiskajai diplomātijai</i>	23
Ilze Rūse. <i>Kas noticis ar komitoloģiju? Lisabonas līguma veikto izmaiņu ietekme uz Eiropas Savienības institūciju un valsts pārvaldes darbu</i>	33
II. EIROPAS SAVIENĪBAS POLITIKAS	45
Toms Rostoks. <i>Eiropas Savienības vieta pasaulē varas sadalījuma izmaiņu apstākļos</i>	45
Alise Zālīte. <i>Eiropas Savienības Kopējā enerģētikas politika – no vīzijas uz realitāti?</i>	61
III. INTERVIJA	73
Ina Strazdiņa. <i>Prezidentūra ar rozīnīti.</i> Intervija ar Eiropas Savienības prezidentūras sekretariāta vadītāju Ingu Skujiņu	73
IV. PREZIDENTŪRAS AKTUALITĀTES	81
Kopsavilkums par globālajām tendencēm un Eiropas Savienības darba kārtības aktualitātēm, kā arī esošajām Latvijas politikas prioritātēm	81
Diskusijas par Latvijas prezidentūras prioritātēm	110

Redaktora sleja

Lasītājiem piedāvātais žurnāla vasaras numurs atšķiras no iepriekšējiem. Tas ir pilnībā veltīts Eiropas Savienības Padomes prezidentūras jaunajumiem. Iepriekšējos izdevumos redkolēģija jau informēja, ka ar katru numuru palielināsies to rakstu skaits, kuros tiks apskatīta prezidentūras pieredze un aktualitātes, bet šādu strauju ekspertīzes uzkrāšanu bija grūti prognozēt. Jo tuvāk Latvija ir prezidentūras uzdevumu veikšanai 2015. gadā, jo lielāka interese. Jo lielāka interese, jo pieaug nepieciešamība pēc zināšanām, kas būs nozīmīgas prezidentūras funkciju veikšanai.

Izdevumā iekļauto rakstu vienu kopu veido studentu pētniecisko darbu rezultātu atspoguļojums. Atsaucoties uz žurnāla iepriekšēja numurā publicēto sludinājumu, tika iesūtīti dažādu augstskolu studentu darbi. Latvijas Politologu biedrības izveidotā studentu pētījumu vērtēšanas komisija sniedza savu atzinumu, un trīs pirmo vietu ieguvēju darbi ir iekļauti šajā numurā. Konkursa uzvarētājas ir Latvijas Universitātes doktorantes Ilze Balcere un Anete Vītola, kuras savā rakstā turpina žurnālā jau iepriekš aizsāktu tēmu — kā vērtēt prezidentūras sekmīgumu. Otrās vietas ieguvēja ir Alise Zālīte no Rīgas Stradiņa universitātes, kura pievērsusies enerģētikas politikai, akcentējot, kādi tās aspekti varētu tikt izcelti Latvijas prezidentūras ES laikā. Latvija var izmantot savu otrās zaļākās valsts pasaulē statusu, gan aktualizējot enerģētikas un vides savstarpējās saistes nozīmi, gan sariņojot augsta līmeņa konferenci ar plašu starptautisku rezonansi. Savukārt trešo vietu ieguvusi Alina Samīte, kura apskatījusi, kā veidojusies Dānijas prezidentūras kultūras programma 2012. gadā un ko no šīs valsts pieredzes var mācīties Latvija. Kā vienu no svarīgākajiem secinājumiem Alina atzīmē, ka “Dānijas prezidentūras kultūras programma būtībā balstījās uz trim vaļiem: savas kultūras sasniegumu apzināšanu un izmantošanu Dānijas starptautisko pasākumu laikā; valsts redzamāko kultūras sasniegumu “eksportēšanu” starptautiskajā vidē; dažādu starptautisku sadarbības projektu kultūras jomā atbalstīšanu, tādējādi izceļot nacionālo un demonstrējot spēju būt atvērtiem jaunām tradīcijām un pieredzēm”. Latvija vēl ir savu prioritāšu meklējumos, bet tai ir milzīga priekšrocība, jo Rīga 2014. gadā

būs Eiropas kultūras galvaspilsēta un prezidentūru ES Padomē sagaidīs ar bagātīgu kultūras pasākumu krātuvi. Ilze Rūse, kura nesen no studentes “kurpēm” ir iekāpusi akadēmiskajā vidē, piedāvā jaunu skatījumu uz tām pārmaiņām, kas sagaidāmas ES pārvaldes procesā pēc Lisabonas līguma stāšanās spēkā. Tieši Latvijas prezidentūras laikā mainīsies komitoloģijas darbības principi, kuru ieviešana prasīs elastīgu pieeju no prezidējošās valsts.

Otru nozīmīgāko publikāciju kopumu veido materiāli, kas saistīti ar Latvijas gatavošanos prezidentūras pienākumu veikšanai. Šī gada jūnijā sāksies plašs publisko diskusiju/konsultāciju cikls par Latvijas prezidentūras prioritātēm, un to mērķis ir veicināt vienošanās panākšanu nacionālajā līmenī par Latvijas prezidentūras ES Padomē darba kārtību. Minēto domu apmaiņu organizē Latvijas Politologu biedrība sadarbībā ar Latvijas prezidentūras Eiropas Savienības Padomē sekretariātu. Kā raksta diskusiju organizētāji, tas ir “... pasākumu kopums, kurš ietver, pirmkārt, pētnieciski analītiskas aktivitātes, ko īstēnos Latvijā atzīti speciālisti. Otrkārt, notiks 10 tematiskas diskusijas, kas aptvers plašu ES politikām atbilstošu tēmu loku. Tām sekos 3 apkopjoša rakstura diskusijas: visaptveroša sabiedriskā diskusija, diskusija valsts pārvaldes darbiniekiem, kā arī jauno pētnieku un zinātnieku diskusija. Lai pārklātu iespējami plašu viedokļu spektru, nodrošinātu aktīvu ideju apmaiņu un piedāvātu daudzdimensionālu skatījumu, iepriekš minētajos pasākumos tiks aicināti piedalīties visdažādāko jomu eksperti un sabiedrības grupu pārstāvji. Noslēgumā iniciatīvā iesaistītie eksperti formulēs konkrētus priekšlikumus, iekļaujot risku un dažādu faktoru ietekmes analīzi.” Žurnāla “Latvijas intereses Eiropas Savienībā” nākamajos numuros turpināsim atspoguļot diskusiju rezultātā izkristalizējušos svarīgākos aspektus, kas stiprinātu Latvijas prezidentūru ES Padomē. Jau šajā numurā iekļauts Toma Rostoka sagatavotais pārskats par ES vietu pasaulē varas sadalījuma izmaiņu apstākļos, kas kalpo kā atskaites punkts vērtējumiem par ES un nacionālo politiku attīstību, diskutējot par Latvijas prezidentūras darba kārtību.

Savukārt ieskatu Latvijas prezidentūras Eiropas Savienības Padomē praktiskajos un saturiskajos jautājumos žurnāla lasītājiem intervijā sniedz Eiropas Savienības prezidentūras sekretariāta vadītāja Inga Skujiņa.

Žaneta Ozoliņa, LU profesore,

žurnāla “Latvijas intereses Eiropas Savienībā” zinātniskā redaktore

I

EIROPAS SAVIENĪBAS INSTITŪCIJAS

Eiropas Savienības Padomes prezidentūras norisi ietekmējošo faktoru analīze un prognozes Latvijai

Anete Vītola, Ilze Balcere,

LU Sociālo zinātņu fakultātes Politikas zinātnes nodaļas
doktora studiju programmas studentes

Šī raksta nolūks ir, balstoties uz vairāku līdzšinējo Eiropas Savienības Padomes prezidējo valstu gadījumu analīzi, identificēt un klasificēt faktorus, kas ietekmē prezidentūras norisi, un analizēt to iespējamo aktualitāti Latvijai. Kopumā tiek identificētas sešas faktoru grupas — prezidējošās valsts iekšpolitiskā situācija, Eiropas Savienības iekšpolitiskā situācija, starptautiskie notikumi jeb ārējie faktori, prezidentūru prioritātes, līderu loma un prezidentūras darba organizācija. Nosauktie faktori tiek pamatoti ar ilustratīviem piemēriem.

Atslēgvārdi: ietekmējošie faktori, prezidentūras norise, prognozes Latvijai.

The goal of this paper is twofold. First, to identify and classify the main factors than can influence the organization and process of the European Council Presidency and second, analyse their potential impact on Latvia's Presidency in the first half of 2015. Altogether, six groups of factors were selected and identified, based on presidency evaluation reports elaborated by experts, namely, the domestic situation of the presiding country, internal situation of the European Union, international affairs, leaders

and personalities, priorities and organizational factors. The last section identifies which factors could potentially influence the process of the Latvian Presidency.

Keywords: influential factors, prognosis for Latvia, the process of presidency.

Ievads

2015. gada 1. janvārī Latvija pirmo reizi pārņems ES Padomes prezidējošās valsts statusu. Prezidējošās valsts statuss nozīmē vienlaikus pildīt vairākas lomas Eiropas Savienības līmenī — “organizēt politisko procesu Eiropas līmenī, funkcionēt kā starpniekam visos sarunu līmeņos, kā arī novietot īstermiņa sarunas ES integrācijas ilgtermiņa perspektīvā, pārstāvēt ES starptautiski un iekšēji un kalpot par kontaktpunktu visām ES institūcijām Padomē”.¹ Lai gan Latvijai līdz šim notikumam jāgaida nedaudz mazāk kā trīs gadi, jau tagad ir uzsākts darbs pie prezidentūras gatavošanas procesa, veidojot un plānojot organizatoriskos jautājumus, cilvēkresursu piesaisti, apspriežot budžeta jautājumus un definējot prioritātes. Nenoledzami, prezidentūras kontekstā vienmēr ierasts analizēt, cik tā bijusi veiksmīga vai mazāk veiksmīga, vai tā spējusi realizēt savas prioritātes. Raugoties no Latvijas skatupunkta, šo varētu uzskatīt par piemērotu brīdi, lai palūkotos, kuri no faktoriem varētu būt aktuāli Latvijai. Šī raksta mērķis ir, balstoties uz līdzšinējo valstu prezidentūru pieredzi, identificēt un klasificēt faktorus, kas ietekmē prezidentūras norisi, un, pamatojoties uz tiem, konstatēt, kuri varētu būt aktuāli Latvijas gadījumā. Ņemot vērā šo mērķi, rakstā izvirzīts izpētes jautājums — kādi faktori ietekmē prezidentūras norisi? Jāuzsver, ka raksts nepretendē novērtēt prezidentūru efektivitāti vai to, cik tās bijušas sekmīgas, bet gan specifiski pievēršas to faktoru klasifikācijai, kas tiešā veidā var atstāt ietekmi uz prezidentūras norisi.

¹ Maurer A. The German Council Presidency: Managing Conflicting Expectations. *Journal of Common Market Studies*. 2008, vol. 46, p. 52.

Rakstā tiks analizēta prezidentūru prakse laika periodā no 2004. līdz 2011. gadam, kopumā ietverot piecpadsmit valstu² izpēti. Laika posma izvēli noteica divi galvenie faktori. Pirmkārt, raksta ierobežojošais apjoms noteica nepieciešamību sašaurināt aplūkoto gadījumu skaitu, otrkārt, 2004. gads ir Eiropas Savienības (ES) paplašināšanās brīdis. Lai analīze būtu salīdzinoša, kā analīzes avots tiek izmantoti žurnāla “Journal of Common Market Studies” ekspertu izstrādātie un publicētie izvērtējumi par prezidentūru norisi. Šie izvērtējumi akadēmiskā līmenī iezīmē vienīgos centienus piedāvāt sistemātisku pieeju prezidentūru panākumu novērtējumam. Turklāt katrs no pārskatiem izstrādāts, ievērojot līdzīgu struktūru, tādējādi tie ir savstarpēji salīdzināmi. Raksta ietvaros tiks veikta šo pārskatu satura analīze, apkopojot un klasificējot galvenos un nozīmīgākos faktoros, kuriem ir bijusi kritiska nozīme prezidentūru norisē. Dažu valstu gadījumu analīzei izmantoti arī citi prezidentūru novērtējumi, uz kuriem sniegta atsauces tekstā.

Raksts strukturēts divās galvenajās nodaļās. Pirmajā tiek piedāvāta prezidentūras norisi ietekmējošo faktoru klasifikācija un to analīze, balstoties uz konkrētiem piemēriem. Savukārt otrajā nodaļā pētīts Latvijas gadījums, mēģinot ieskicēt, kurus faktoros ir iespējams paredzēt un kāda varētu būt to potenciālā ietekme uz Latvijas prezidentūru. Rakstā tiek pausta pārlicība, ka iespējamo risku analīze ir kritiska, lai sagatavotos iespējamām problēmsituācijām un spētu adekvāti reaģēt, neapdraudot prezidentūras norisi.

Prezidentūras norisi ietekmējošie faktori

Balstoties uz prezidentūru izvērtējumu analīzi, ir identificētas sešas faktoru grupas, kurām ir bijusi ietekme uz prezidentūras norisi aplūkotajos gadījumos — prezidējošo valstu iekšpolitiskā situācija, ES iekšpolitiskā situācija, starptautiskie notikumi jeb ārējie faktori, prezidentūras politiskā līderība, definētās prezidentūras prioritātes un prezidentūras darba organizācija (sīkāk skatīt apkopojumu 1. tabulā). To secība neatspoguļo šo kritēriju svarīgumu, turklāt vienas valsts gadījumā, kā to ilustrē tabulā apkopotā informācija, visi faktori var nebūt aktuāli.

² No 2004. līdz 2011. gadam par EP prezidējošajām valstīm ir bijušas un tādējādi analizē iekļautas Īrija, Nīderlande, Luksemburga, Lielbritānija, Austrija, Somija, Vācija, Portugāle, Slovēnija, Francija, Čehija, Zviedrija, Spānija, Beļģija un Ungārija. Analīzē nav iekļauta Polija, jo tās prezidentūra noslēdzās 2011. gada beigās un par tās darbību raksta tapšanas brīdī nav sniegts kompetentu ekspertu izvērtējums.

EP prezidentūras norisi ietekmējošie faktori

Prezidējošā valsts/laika periods	Prezidējošās valsts iekšpolitiskā situācija	ES iekšpolitiskā situācija	Starptautiskie notikumi (ārejie faktori)
Īrija (2004. gada 1. puse)		Paplašināšanās procesa noslēguma fāze. Terora akts Madridē.	
Nīderlande (2004. gada 2. puse)		27 dalībvalstis. Jauns EP un EK sastāvs.	Irānas kodoldraudi; Oranžā revolūcija Ukrainā; Beslanas ķīlnieku krīze Krievijā.
Luksemburga (2005. gada 1. puse)		Konstitucionālā līguma noraidīšana. UK noraida budžeta piedāvājumu.	
Lielbritānija (2005. gada 2. puse)	Prezidējošā valsts G8. Blērs atliek Konstitucionālā līguma ratifikācijas procesu. Terora akts Londonā.		
Austrija (2006. gada 1. puse)	Parlamenta vēlēšanu tuvums, taču tas neietekmē prezidentūras darbu.	Konstitucionālā līguma noraidīšanas seku turpinājums. EP noraida 2007.–2013. gada budžeta projektu.	Krievijas-Ukrainas gāzes karš; Dānijas karikatūru skandāls; Irānas kodolprogramma.
Somija (2006. gada 2. puse)	Sabiedrības zemā uzticība politiķiem. Parlamenta vēlēšanu tuvošanās.		Militārā konflikta eskalācija Libānā.
Vācija (2007. gada 1. puse)	Nebija aktuāla, jo vēlēšanas notika pirms prezidentūras 2005. gadā.		
Portugāle (2007. gada 2. puse)	Premjers Žozē Sokrāts bauda parlamenta uzticību; nākamās parlamenta vēlēšanas 2009. gadā.		
Slovēnija	Vienošāšanās starp koalīciju un opozīciju.		
Francija	Labvēlīga iekšpolitiskā vide.		
Čehija		EK jaunā termiņa sākums.	Krievijas – Ukrainas gāzes karš.
Zviedrija			Kopenhāgenas klimata samits.
Spānija			
Beļģija	Valdības ilgstoša neesamība neietekmēja prezidentūru.		
Ungārija		Eiropa krīze	Āfrikas pavasaris

Avots: Autoru veidota matrica, kas galvenokārt balstīta uz *Journal of Common Market Studies* publicētajiem Eiropas Padomes prezidentūru izvērtējumiem par laika periodu no 2004. līdz 2011. gadam.

1. tabula

Lideri un personības	Prioritātes	Prezidentūras darba organizācija, savlaicīgums un cilvēkresursi
Premjerministra Endas Kenija diplomāta prasmes — vienošanās par Konstitucionālo līgumu.		
		Ierobežoti cilvēkresursi.
Premjera Žana Kloda Junkera līderība un diplomāta prasmes.		Ierobežoto cilvēkresursu apstākļos aktīvi piesaistīja diplomātisko korpusu, akadēmisko personālu un ES institūcijas.
	Iezīmējas pragmatisms prioritāšu definēšanā.	
Vācijas kancleres A. Merkeles loma.	Uzskatīta par vienīgo dalībvalsti, kas spēs atrisināt Konstitucionālā līguma tālāko virzību — prezidentūras galvenā prioritāte.	Administratīvo resursu esamība.
	Starp prioritātēm integrēja savas intereses — ES un Āfrikas sadarbības stiprināšana.	
Attīstības ministra personiskā saikne ar EK Pētniecības komisāru.	Sarunu vedēja loma enerģētikas jautājumos.	
N. Sarkozi ambīcijas un ietekme.		
Vāclava Havela loma ES – ASV samīta organizēšanā Prāgā.	Pārāk plaša prezidentūras programma.	Savlaicīga sagatavošanās prezidentūrai.
Premjera Zapatero ambīcijas, formulējot ES ilgtermiņa stratēģiju.	Pārāk plaša prezidentūras programma.	
	ES Danubes reģiona stratēģijas izvērsšana.	Vāja prezidentūras komunikācija.

Prezidējošās valsts iekšpolitiskā situācija

Ar šo faktoru grupu tiek saprasti attiecīgās dalībvalsts iekšpolitiskie notikumi, kuri pārsvarā ir nesaistīti ar ES procesiem, kā, piemēram, parlamenta vēlēšanas, valdības veidošana, dažādas krīzes situācijas. Vērtējot iekšpolitisko faktoru ietekmi, tā visbiežāk izpaudusies tieši parlamenta vēlēšanu kontekstā, taču ne visos gadījumos tā vērtējama viennozīmīgi. Piemēram, Austrijas gadījumā parlamenta vēlēšanu tuvums neietekmēja prezidentūras norisi. Pretēja situācija atzīmējama Somijas gadījumā. Kā atzīmē eksperti, “kopumā Somijā valdīja mazāks entuziasms prezidentūras kontekstā gan starp politisko eliti, gan sabiedrību, un tuvojošās parlamenta vēlēšanas 2007. gadā darīja politiķus vēl piesardzīgākus”³. Šķiet, būtisks faktors prezidējošās valsts iekšpolitiskās situācijas stabilitātes garantēšanai ir parlamenta uzticība premjeram, kas tomēr vairumā gadījumu uzņemas prezidentūras galvenā līdera funkcijas. Šajā kontekstā spilgti iezīmējas Portugāles piemērs, kur tās premjers Žozē Sokrāts (*Jose Socrates*) baudīja parlamenta uzticību un ar tā atbalstu bija leģitīms prezidentūras vadības līderis. Savukārt Slovēnijā pirms prezidentūras starp valdošo koalīciju un opozīciju tika noslēgta “neuzbrukšanas” vienošanās, kas paredzēja, ka prezidentūras laikā netiks traucēts valdības darbs.⁴ Vienlaikus ārpus vēlēšanu rutīnas līdzšinējo prezidentūru prakse ir likusi akcentēt arī citus iekšpolitiskos apstākļus. Šeit iezīmējas Lielbritānijas piemērs, kur prezidentūras laikā Londonu skāra terora akts.

Eiropas Savienības iekšpolitiskā situācija

Pretēji iepriekšējai faktoru kategorijai, šajā grupā tiek iekļauti tie notikumi, kas skar ES kā organizāciju un ir būtiski visām dalībvalstīm, kā, piemēram, Eiropas Parlamenta vēlēšanas, Eiropas Komisijas apstiprināšana, lēmumu pieņemšana ES institūcijās u.c. Nereti individuālās valsts un ES iekšpolitiskos apstākļus nodalīt ir problemātiski, taču klasifikācijas skaidrības nolūkos tos nepieciešams iespēju robežās nodalīt. Kā parāda tabulā

³ Ijanen H., Eero V. The Finnish Presidency: Efficiency Before Eloquence? *Journal of Common Market Studies*. 2007, vol. 45, p. 18.

⁴ Kajnc S. The Slovenian Presidency: Meeting Symbolic and Substantive Challenges. *Journal of Common Market Studies*. 2009, vol. 47, p. 90.

apkopotā informācija, ES iekšējo faktoru nozīme ir bijusi aktuāla lielā skaitā prezidentūru. Par vienu no kritiskākajiem faktoriem uzskatāma Konstitucionālā līguma ratifikācijas izgāšanās, kas atstāja ietekmi uz vairāku prezidentūru darba kārtību, jo īpaši Luksemburgu, Austriju un arī Vāciju, kas kā vienu no prioritātēm bija izvirzījusi diskusijas par līguma tālāko nākotni. Vēl pie iekšpolitiskajiem faktoriem pieskaitāma ES paplašināšanās un tās sekas, kā arī diskusijas par budžetu, kas vienmēr ir izrādījis gana sarežģīts diskusijas objekts. Tāpat jāņem vērā arī Eiropas Komisijas termiņu beigu un sākuma laiki, kas var radīt papildu izaicinājumus prezidentūrai, kā tas bija, piemēram, Čehijas gadījumā.⁵ Šajā faktoru grupā kā piemērus var minēt arī eiro krīzi un tā saukto ES paplašināšanās nogurumu, kas ir no individuālas dalībvalsts neatkarīgi faktori un ir ietekmējuši vairākas prezidentūras. Paplašināšanās un budžeta apstiprināšanas grūtības varēja paredzēt iepriekš, taču citus notikumus nē, piemēram, terora aktu Madridē Īrijas prezidentūras laikā.

Starptautiskie notikumi jeb ārējie faktori

Ar ārējiem faktoriem saprotami notikumi trešajās valstīs. Iepriekšējo faktoru analīzes kontekstā var identificēt faktorus, kurus ir iespējams prognozēt, t.s. "rutīnas faktori", kā, piemēram, vēlēšanas, personālijas, valstu intereses. Kā rāda prakse, starptautiskiem notikumiem var būt ārkārtīgi izšķiroša ietekme uz ES darba kārtību. Piemēram, Nīderlandes prezidentūras laikā iezīmējās trīs "karstie" jautājumi starptautiskā mērogā, proti, Oranžā revolūcija Ukrainā, Beslanas ķīlnieku krīze Krievijā un Irānas kodoldraudu problēmas. Līdzīgi arī Austrijas dienas kārtībā savas korekcijas atstāja Dānijas karikatūru skandāls un tā eskalācija arābu zemēs, Krievijas-Ukrainas gāzes karš, kā arī problemātika Irānas kodolbruņošanās kontekstā. Krievijas-Ukrainas gāzes karš turpināja ietekmēt arī Čehijas prezidentūru, un tās premjerministram bija jāved sarunas ar Krievijas un Ukrainas pārstāvjiem, lai nepārtrauktu gāzes piegādi Ukrainai un līdz ar to arī Eiropai.⁶ Ar daudz eksotiskāku pasaules reģionu un tā problemātiku nācās saskarties

⁵ Kral D., Bartovic V., Rihackova V. The 2009 Czech EU Presidency: Contested Leadership at a Time of Crisis. *Swedish Institute for European Studies*. 2009, p. 37.

⁶ Kral D., Bartovic V., Rihackova V. The 2009 Czech EU Presidency: Contested Leadership at a Time of Crisis. *Swedish Institute for European Studies*. 2009, p. 65.

Ungārijas prezidentūrai, kuras laikā notika tā sauktie Āfrikas pavasara notikumi, kas prasīja ES nostājas paušanu, palīdzību civiliedzīvotājiem un radīja imigrācijas problēmas.⁷

Ar problemātisku starptautisku jautājumu, kura parādīšanās nebija pēkšņa, saskārās Zviedrijas prezidentūra, un tas bija Kopenhāgenas klimata samits. Zviedrija tika kritizēta par to, ka samitā neizdevās panākt saistošas vienošanās, un Zviedrijas atbildīgā ministre visu pasākumu nodēvēja par katastrofu. Valstij, pārstāvot ES, trūka līderības un stingras nostājas šajā starptautisko attiecību jautājumā.⁸ Tas norāda uz to, ka prezidējošās valsts politiķiem un ierēdņiem ir jāorientējas un jāspēj piedāvāt risinājumi ne tikai ES jautājumos, bet arī starptautiskajā politikā.

Līderu un personību loma

Politikā nekad nedrīkst par zemu novērtēt individuālu politiku ietekmi un lomu. Tas pats attiecas arī uz ES prezidentūras procesu. Nereti valsts prezidentūra tiek saistīta ar tā brīža spilgtiem politiskiem līderiem, bet iepriekš ietekmīgas un autoritatīvas personas tiek lūgtas palīdzēt, kad nepieciešams pieņemt būtiskus lēmumus. Īpaši jāpiemin Luksemburgas premjers Žans Klods Junkers un Vācijas prezidentūra ar kancleri Angelu Merkeli priekšgalā. Žans Klods Junkers brīdī, kad Luksemburga pārņēma EP prezidentūru 2005. gada 1. janvārī, bija viens no ilgāk pie varas esošajiem premjeriem Eiropā ar izslavētām diplomāta prasmēm. Rakstā analizētajā laika posmā līderu ziņā visspilgtākā prezidentūra ir bijusi Francijai un tās prezidentam Nikolā Sarkozy, kas izcēlās ar pārliecināšanas spējām un aktīvu iesaisti problēmu risināšanā.⁹ Individu loma ir būtiska ne vien vispārīgā prezidentūras vadībā, bet arī specifisku rīcībpolitikas jautājumu risināšanā. Piemēram, Slovēnijas prezidentūras laikā tās attīstības ministrs bija ļoti aktīvi iesaistījies tā sauktās piektās brīvības (brīva zināšanu kustība) definēšanā ES līmenī. Ministram bija personiska saikne ar tā brīža Eiropas Komisijas Pētniecības un tehnoloģiju ģenerāldirektorāta vadītāju, kas palīdzēja

⁷ Vida K. Evaluation of the First Hungarian EU Council Presidency. *Institute of World Economics of the Hungarian Academy of Sciences*. 2011, p. 2.

⁸ Miles L. The Swedish Presidency. *Journal of Common Market Studies*. 2010, vol. 48, p. 90.

⁹ Dehousse R., Menon A. The French Presidency. *Journal of Common Market Studies*. 2009, vol. 47.

prezidentūras rezultātā formulēt šo ES piekto brīvību.¹⁰ Prezidentūras politisko uzstādījumu un rezultātu sasniegšanai var noderēt nozaru ministru aktivitāte, kā arī labi kontakti ar augstām Eiropas Komisijas amatpersonām. Čehijas prezidentūras laikā ievērojamu lomu spēlēja no aktīvās politiskās skatuves jau nogājusi figūra Vāclavs Havels, kas pārliecināja Balto namu organizēt ES-ASV samitu tieši Prāgā.¹¹ Tas norāda uz dažādu līdzekļu izmantošanu, lai sasniegtu prezidentūras mērķus.

Līderu un personību aktivitātes ne vienmēr nospēlēja par labu prezidentūrai. Piemēram, Spānijas valdības vadītājs Hosē Rodrigess Zapatero "pārcentās", definējot mērķus un uzdevumus jaunajai, Lisabonas stratēģiju aizstājošajai ES attīstības stratēģijai līdz 2020. gadam. Spānijas premjers uzsvēra, ka jaunajai stratēģijai jābūt stingri saistošai visām valstīm, lai tās mērķi varētu tikt sasniegti. Viņš piedāvāja sankciju ieviešanu tām dalībvalstīm, kas nepildīs stratēģijā nospraustos mērķus. Šādi piedāvājumi un iniciatīva Eiropā tika uzņemti ļoti kritiski, jo īpaši, ņemot vērā pašas Spānijas ekonomisko situāciju. Vācijas medijos Zapatero tika kritizēts par centieniem pievērst sev uzmanību ar nepārdomātu ideju piedāvājumiem.¹²

Prioritāšu definējums

Prezidentūras izdošanos vai neveiksmi lielā mērā var ietekmēt tas, kā valsts spēj formulēt prezidentūras prioritātes, ņemot vērā citu dalībvalstu intereses un savas stiprās puses. Prioritāšu formulēšana būtībā nosaka prezidentūras saturu, tāpēc ir viens no būtiskākajiem prezidentūras veiksmīgumu nosakošajiem faktoriem. To īsti neizdevās izdarīt, piemēram, Spānijas prezidentūrai, jo tās prioritāšu un ieceru saraksts bija ļoti plašs un ambiciozs, un tas īsti nesaskanēja nedz ar pašas Spānijas iespējām plašo programmu īstenot, nedz ar ES tā brīža vajadzībām.¹³ Tas pats tiek norādīts arī attiecībā uz Čehijas prezidentūru, kas definēja daudzas prioritātes un nepietiekami

¹⁰ Kajnč S. The Slovenian Presidency: Meeting Symbolic and Substantive Challenges. *Journal of Common Market Studies*. 2009, vol. 47, p. 93.

¹¹ Kral D., Bartovic V., Rihackova V. The 2009 Czech EU Presidency: Contested Leadership at a Time of Crisis. *Swedish Institute for European Studies*. 2009, p. 61.

¹² Heywood P. Spain's EU Presidency: Ambitions beyond Capacity? *European Journal of Common Market Studies*. 2011, vol. 49.

¹³ Turpat, p. 79.

iezīmēja jomas, kurās varētu izpausties šis valsts kompetences.¹⁴ Līdz ar to var secināt, ka pārcenšanās plašas prezidentūras programmas sastādīšanā nav vēlama, īpaši, ja prezidējošā valsts nevar demonstrēt ekonomisko un politisko stabilitāti.

No vienas puses, var šķist, ka katrai valstij prezidentūras laikā vajadzētu koncentrēties uz jautājumiem, kas tai ir aktuāli un kuros tai ir pietiekami ievērojama kompetence. Taču Slovēnijas prezidentūras piemērs enerģētikas jomā norāda arī uz alternatīvu stratēģiju, proti, pozicionēties kā neitrālam sarunu vedējam jautājumā, kurā valstij nav būtisku aktuālu interešu. Slovēnijā ir ļoti liberalizēts enerģētikas sektors, tāpēc tā varēja veiksmīgi vest sarunas starp dalībvalstīm.¹⁵

Kā vienojošais aspekts prezidentūru prioritāšu definēšanā iezīmējas spēja starp prioritātēm integrēt tādas, kuras korespondē attiecīgās valsts nacionāli specifiskajām interesēm. Kā labu piemēru šeit var minēt Portugāles gadījumu, kur kā viena no prioritātēm tika definēta nepieciešamība stiprināt ES un Āfrikas attiecības, noturot arī ES-Āfrikas samitu. Ņemot vērā Portugāles un Āfrikas kontinenta ģeogrāfisko tuvumu, attiecību stiprināšana nenoliedzami ir šis valsts prioritāte, vismaz ES ārējo attiecību kontekstā. Tāpat arī, piemēram, Ungārija starp prioritātēm ierindoja ES Danubes reģiona stratēģijas precizēšanu un saistīto aktivitāšu izvēršanu, kas tiek uzskatīts par vienu no šīs prezidentūras sasniegumiem.¹⁶ Cita situācija izkristalizējas, piemēram, Somijas gadījumā, kuras definētās prioritātes tika raksturotas kā pragmatiskas, piesardzīgas.

Prezidentūras darba organizācija

Ietekmi uz prezidentūras izdošanos var atstāt dažādi ar tās organizēšanu saistīti faktori — ierēdņu skaits un profesionalitāte, savlaicīga prezidentūras organizēšana, atbildības sadalījums starp pārvaldes organizācijām un citi. Šo faktoru ietekme atšķiras dažādās valstīs, bet viena no aktivitātēm,

¹⁴ Kral D., Bartovic V., Rihackova V. The 2009 Czech EU Presidency: Contested Leadership at a Time of Crisis. *Swedish Institute for European Studies*. 2009, p. 30.

¹⁵ Kajnc S. The Slovenian Presidency: Meeting Symbolic and Substantive Challenges. *Journal of Common Market Studies*. 2009, vol. 47, p. 91.

¹⁶ Vida K. Evaluation of the First Hungarian EU Council Presidency. *Institute of World Economics of the Hungarian Academy of Sciences*. 2011, p. 4.

kuru īpaši mazāk pieredzējušās dalībvalstis veic, lai mazinātu šo faktoru iespējamo negatīvo ietekmi, ir ļoti savlaicīga prezidentūras sagatavošanās uzsākšana. Piemēram, Čehija, kuras prezidentūra norisinājās 2009. gada pirmajā pusē, sagatavošanos uzsāka jau 2006. gadā, kad tika prezentētas iespējamās prioritātes.¹⁷ Līdzīgi arī Francija vairākos diskutējamos jautājumos prezentēja savu nostādņu melnrakstus jau pirms prezidentūras, lai dotu laiku ar tiem iepazīties un ātrāk varētu pieņemt lēmumus jau prezidentūras laikā.¹⁸ Tas norāda, ka savlaicīga sagatavošanās prezidentūrai ir būtiska ne vien mazām un nepieredzējušām valstīm, bet visos gadījumos.

Prezidentūru darba organizācijas kontekstā iezīmējas atšķirība starp lielajām un mazajām valstīm. Vairākos lielo valstu gadījumos (piem., Vācija) tiek uzsvērta tās pieredze un kapacitāte prezidentūras organizēšanā un sekmīgā novadīšanā. Nenoliedzami, cilvēkresursi ir nozīmīgs faktors, taču prezidentūru norises apkopojums ļauj secināt, ka arī ģeogrāfiski mazas valstis ar ierobežotiem cilvēkresursiem, apzinoties šo situāciju, var to izmantot savā labā. Šeit īpaši jāpiemin Nīderlandes un Luksemburgas piemēri. Dereks Hērls (*Derek Heurl*) Luksemburgas prezidentūras izvērtējumā norāda uz vairākām mazo valstu administrāciju priekšrocībām: “Komunikācija starp institūcijām notiek ātrāk. Papildus tam, ņemot vērā, ka karjeras mobilitāte ir ierobežotāka, administratīvā pēctecība un institucionālā atmiņa palielinās. (...) Politikā un amatpersonas viens otru pazīst personīgi, šīs attiecības var būt ciešas un neformālas, tādējādi ļaujot politiķiem uzticēties ierēdniecībai un dot tai ievērojamu autonomiju savā darbībā. Turklāt ierēdņi pārzina daudz plašāku jautājumu loku iepretim saviem kolēģiem lielajās valstīs.”¹⁹ Mazo valstu gadījumā, koncentrējoties uz veiksmīgu prezidentūras vadību, mazāk laika atliek tādai būtiskai aktivitātei kā prezidentūras rezultātu komunicēšana plašākai sabiedrībai gan ES, gan vietējā mērogā. Īpaši būtiski tas ir vietējā līmenī, jo prezidējošā dalībvalsts šajā laikā iegulda lielus dažāda veida resursus, tāpēc ir būtiski sabiedrībai demonstrēt rezultātus. Īpaši par to tika kritizēta Ungārijas prezidentūra, atsaucoties uz

¹⁷ Kral D., Bartovic V., Rihackova V. The 2009 Czech EU Presidency: Contested Leadership at a Time of Crisis. *Swedish Institute for European Studies*. 2009, p. 30.

¹⁸ Dehousse R., Menon A. The French Presidency. *Journal of Common Market Studies*. 2009, vol. 47.

¹⁹ Heurl D. The Luxembourg Presidency: Size Isn't Everything. *Journal of Common Market Studies*. 2006, vol. 44, p. 52.

datiem, kas rādīja, ka 67% iedzīvotāju nav varējuši minēt nevienu Ungārijas prezidentūras sasniegumu.²⁰ Pieaugoša eiroskepticisma apstākļos šādu situāciju nevar atļauties neviena ES dalībvalsts.

Prognozes Latvijai

Ko Latvijai būtu derīgi atcerēties, gatavojoties prezidentūrai? Ietekmējošo faktoru analīze ļauj secināt, ka prezidējošās valsts iekšpolitiskā situācija var atstāt iespaidu gan uz prezidentūras sagatavošanas, gan norises procesu. Iekšpolitisko notikumu kontekstā visprognozējamākie procesi ir vēlēšanas. 2014. gada vasarā notiks 12. Saeimas vēlēšanas. Lai gan politiskās izmaiņas skars Latviju sešus mēnešus pirms prezidentūras saistību pārņemšanas, prakse rāda, ka valdības veidošanas process var aizņemt pat vairākus mēnešus. Līdztekus Saeimas vēlēšanām 2014. gada jūnijā norisināsies arī Eiropas Parlamenta (EP) jaunā sastāva vēlēšanas, tādējādi īsi pirms Latvijas prezidentūras uzsākšanas ES darbu sāks parlaments jaunajā sastāvā. Notikumus starptautiskajā vidē paredzēt ir problemātiski, taču Latvijai, esot gatavošanās procesā, jāpatur prātā, ka negaidīti notikumi var ienest izmaiņas prezidentūras dienaskārtībā. Un tomēr, kā parāda līdzšinējā prakse, ne vienmēr nopietnu starptautisko problēmu gadījumā ES prezidējošā valsts ir tā, kas uzņemas tiešu līderību konflikta atrisināšanā, jo īpaši gadījumos, kad prezidentūru vada maza, nepieredzējusi valsts.

No iekšpolitiskajiem notikumiem pārejot pie indivīdiem, Latvijas gadījumā, visticamāk, politiskie līderi vai personības nespēlēs centrālo lomu prezidentūras izdošanās vai neveiksmes noteikšanā. Šis apgalvojums ir balstīts uz pašreizējo un arī līdz šim redzēto politisko personību visai blāvo sniegumu tieši individuālā līmenī. Protams, iespējams, ka līdz 2015. gadam vēl var parādīties spilgtas politiskās figūras, kas būtu spējīgas ietekmēt un iedvesmot citu ES valstu premjerus vai prezidentus. Tas būtu pluss prezidentūrai, jo, kā rāda citu valstu pieredzes analīze, ar līderu aizrautību un ietekmi ir iespējams panākt nozīmīgu progresu. Tāpat citu valstu pieredze rāda, ka redzamākā prezidentūras persona ir attiecīgās valsts premjerministrs vai prezidents. Latvijas gadījumā tas, visticamāk, būs valdības vadītājs, kam ir ciešāka sasaiste ar ES jautājumiem un ierēdniecības darbu.

²⁰ Vida K. Evaluation of the First Hungarian EU Council Presidency. *Institute of World Economics of the Hungarian Academy of Sciences*. 2011, p. 5.

Analizējot līderu un personību lomu, tika norādīts, ka dažkārt valstis izmanto arī bijušos līderus, kas ir saglabājuši savu autoritāti Eiropas Savienībā. Latvijas kontekstā šeit noteikti var runāt par iespējamo eksprezidentes Vairas Vīķes-Freibergas lomu, īpaši ņemot vērā to, ka viņa bija iesaistīta Eiropas pārdomu grupas darbā. Līderi ir būtiski ne vien prezidentūras vadībā, bet arī tai definēto prioritāšu aizstāvībai, tāpēc svarīga ir ne vien valdības vadība, bet arī nozaru ministri, kas būtu eksperti specifiskos jautājumos un to ES kontekstā. Tādu piemēru, kuros dažādu nozaru politiskā vadība Latvijā būtu izcēlusies ar plašāku skatījumu un viedokli par situāciju visā ES, nav daudz. Kā izņēmumu visos laika posmos var minēt, piemēram, zemkopības nozari, kurā vietējā spiediena dēļ gan ierēdniecības, gan politiskajā līmenī ir notikusi iedziļināšanās šajā problēmā ne vien no Latvijas, bet arī no citu ES dalībvalstu perspektīvas, lai izprastu visas puses un to intereses.

Zināmu līderību jeb “šefību” pār prezidentūru varētu uzņemties Latvijas pārstāvji Eiropas Komisijas ierēdniecībā. Diemžēl pagaidām šādu gadījumu nav daudz, bet tādi cilvēki kā Pēteris Zilgalvis — nodaļas vadītājs Eiropas Komisijas Informācijas sabiedrības un plašsaziņas līdzekļu ģenerāldirektorātā — vai Normunds Popens — Eiropas Komisijas Reģionālās attīstības ģenerāldirektorāta direktora vietnieks — ir eksperti ES jautājumos, un viņiem ir iekšējās zināšanas par notikumiem un nostājām, kas var būt noderīgas prezidentūrai. Ierēdniecības un arī ārpus ierēdniecības ekspertu apzināšana un, iespējams, pat kādas datubāzes izveide var izrādīties noderīga, ja prezidentūras laikā aktuāli kļūst negaidīti un specifiski jautājumi. Latvijai kā mazai valstij, kurai katrā specifiskā nozarē ir ļoti ierobežots ekspertu skaits, ir jāapzinās un jāmobilizē visas savas iespējas.

Kā rāda citu valstu pieredzes analīze, būtiska ir prezidentūras prioritāšu definēšana. Tas, cik veiksmīgi Latvijai izdosies formulēt prezidentūras prioritātes, būs būtisks priekšnosacījums prezidentūras rezultātiem kopumā, jo prioritāšu definēšana ir svarīga ne vien tādēļ, lai tajās ietvertu savas intereses, bet arī, lai risinātu tos jautājumus, kas ir aktuāli visai ES un kuros Latvija var palīdzēt nonākt pie rezultātiem. Prezidējošās valstis bieži savas prioritātes formulē atkarībā no reģiona, kurā tās ir nozīmīgas, un Latvijas gadījumā tas noteikti ir Baltijas jūras reģions un tā ES makro stratēģija. Taču jāņem vērā, ka neilgi pirms Latvijas prezidentūras funkciju veiks arī

Lietuva, kas jau tagad šo reģionu ir definējusi starp prioritātēm.²¹ Taču ir arī citas jomas jeb problēmas, kas ir aktuālas Latvijai un visai ES, piemēram, demogrāfijas jautājumi. Turklāt pirms Latvijas prezidentūru vadīs Itālija, ar kuru Latvijai reģionālā kontekstā diez vai būtiski varētu pārklāties kādas intereses un kompetences.

Novērojot Latvijā dominējošo diskusiju par ES jautājumiem, kas galvenokārt ir vērsta uz tādiem jautājumiem kā eiro ieviešana, struktūrfondu līdzekļu maksimāla piesaiste, tas pats attiecībā uz lauksaimniecības nozari, var secināt, ka dienaskārtībā dominē samērā praktiski un piezemēti jautājumi, bet daudz klusāka ir diskusija par ES lomu, funkcionēšanas formu, vietu globalizētajā pasaulē un tamlīdzīgiem jautājumiem. Taču labas un atmiņā paliekošas prezidentūras uzdevums būtu “pacelt” arī diskusiju par kādu no šiem jautājumiem. Vai tas ir Latvijas prezidentūras spēkos, ir atvērts jautājums. Kā piemērs šeit var kalpot Dānijas prezidentūra 2012. gada pirmajā pusē, kas paralēli oficiālajām sanāksmēm un notikumiem organizē diskusiju par ES nākotnes jautājumiem ar neredz akadēmisku nosaukumu — EU’s Presidency’s Online University.²² Jāņem vērā, ka, formulējot prezidentūras prioritātes, vismaz virsrakstu līmenī to nevajadzētu darīt sausi un konkrēti, bet liekot lielus un plašus apzīmējumus ar vēstījumu, zem kuriem savukārt var sarindot konkrētākus pasākumus. Tam ir arī pragmatiski apsvērumi, jo definējot kā prioritātes ļoti konkrētas lietas, tās var neizdoties sasniegt, un tas savukārt var tikt uztverts kā prezidentūras izgāšanās.

Ņemot vērā iepriekš minēto, kā arī skatoties uz citu valstu pieredzi, Latvijai tomēr vajadzētu censties neformulēt pārāk plašu un ambiciozu prezidentūras programmu, jo, kā rāda citu valstu pieredze, tas netiek akceptēts un nevar tikt īstenots. Vērienīgumam prezidentūras prioritāšu formulējumā ir jāizpaužas nevis plašumā, bet dziļumā. Latvijas iekšpolitiskajā kontekstā ne mazāk būtisks par prioritāšu definēšanas rezultātu ir pats process, jo tā ir iespēja aktualizēt diskusiju par ES jautājumiem.

Diemžēl pat saturiski labi pārdomātu prezidentūru var sabojāt vāja darba organizācija un administratīvā kapacitāte. Šajā kontekstā satraucoša

²¹ Lithuania’s EU Presidency Programme Presented in Seimas. *The International Magazine for Decision Makers The Baltic Course*. http://www.baltic-course.com/eng/baltic_states/?doc=45672 (“The Baltic Course” žurnāla mājaslapa; aplūkota 25.04.2012.)

²² Danish Presidency of the Council of the European Union 2012. *The Danish Presidency’s Online University*. <http://eu2012.dk/en/EU-and-the-Presidency/About-the-Presidency/Online-lectures> (Dānijas prezidentūras mājaslapa; aplūkota 25.04.2012.)

ir ekonomiskās krīzes un pēckrīzes situācijas izraisītā profesionālāko ierēdņu aizplūšana no Latvijas valsts pārvaldes. Prezidentūrai ir vajadzīgi profesionāli un pieredzējuši ierēdņi, tāpēc būtu jāpārskata atalgojums vai citi motivējoši faktori, lai nodrošinātu labāko ekspertu darbu valsts pārvaldes iestādēs, kas iesaistīsies prezidentūras norisē. Ne velti Valsts kancelejas sagatavotā informatīvā ziņojuma attiecībā uz personālu ES prezidentūrai nosaukumā minēta ne vien personāla piesaiste, bet arī tā noturēšana. Tāpat šajā ziņojumā runāts arī par motivācijas pasākumiem.²³ NATO samita un citu pasākumu organizēšana ir pierādījusi, ka Latvija spēj organizēt un vadīt vērienīgus starptautiskus pasākumus, bet tikai, ja to dara labākie profesionāļi. Turklāt prezidentūra nav pāris dienu, bet gan pusgada pasākums, un tā ir būtiska atšķirība.

Cits aspekts, kas šeit arī tiek saistīts ar prezidentūras darba organizāciju, ir tās sagatavošanās darbi un savlaicīgums šajos procesos. Arī šajā kontekstā var novērot, ka Latvijas ierēdņi apzinās šī faktora nozīmi, jo jaunizveidotā prezidentūru koordinējošā sekretariāta nolikumā starp tā mērķiem minēta tieši savlaicīga Latvijas sagatavošanās prezidentūrai.²⁴ Tiesa, prezidentūras organizatorisko jautājumu sarežģītība ir jau izpaudusies arī Latvijas gadījumā, kad tika noraidīta sākotnējā iecere prezidentūru koordinējošo sekretariātu veidot kā departamentu Ārlietu ministrijā.

Visbeidzot, viena no iezīmēm, kas tika izcelta, analizējot citu valstu prezidentūru pieredzi, bija prezidentūras komunikācija. Latvijas ES prezidentūras sekretariāta nolikumā ir norādīts, ka viena no šī sekretariāta funkcijām ir sniegt informāciju medijiem, taču pagaidām šis formulējums ir diezgan šaurs un aprobežojas ar ziņojumu sagatavošanas funkciju, bet neietver plašāku sabiedrisko attiecību kampaņu, lai informētu Latvijas iedzīvotājus par prezidentūras norisi. Prezidentūra Latvijai būtu ne vien laba iespēja demonstrēt savus spēkus starptautiskā līmenī, bet arī Latvijas iedzīvotājiem demonstrēt ES reālo funkcionēšanu un Latvijas vietu tajā.

²³ Valsts kanceleja. Apstiprina vadlīnijas Latvijas prezidentūras ES Padomē personāla piesaistei. *Latvijas Republikas Ministru kabineta mājaslapa*. <http://www.mk.gov.lv/lv/aktuali/zinas/2012gads/04/240412-vk-18/> (Ministru Kabineta mājaslapa; aplūkota 25.04.2012.)

²⁴ Ministru kabineta noteikumi Nr. 65. *Latvijas prezidentūras Eiropas Savienības Padomē sekretariāta nolikums*. Rīgā, 2012. gada 17. janvārī. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=243228> ("Latvijas Vēstneša" tiesību aktu portāls; aplūkots 25.04.2012.)

Nobeigums

Strauji tuvojoties Latvijas prezidentūrai Eiropas Savienībā, ir uzsākts sagatavošanās process. Visu interesēs ir sekmīga Latvijas prezidentūra, tāpēc šajā rakstā, balstoties uz citu valstu pieredzi, tika analizēti dažādi faktori, kas var ietekmēt prezidentūras izdošanos. Šie faktori ir jāpatur prātā, gatavojot prezidentūru, jo, kā rāda veiktā analīze, tie atkārtojas un var būt aktuāli dažādos kontekstos. Kā rakstā secināts, prezidentūras izdošanos vai — tieši pretēji — problēmas var radīt dažādi faktori, sākot ar individu ietekmi un beidzot ar birokrātiskām procedūrām vai spēju orientēties pēkšņi aktuāli tāti guvušos sarežģītos jautājumos. Jau tagad ir skaidrs, ka daži no identificētajiem nozīmīgākajiem faktoriem ir un būs aktuāli un problemātiski Latvijai — iekšpolitiskā situācija, prezidentūras darba organizēšana, prioritāšu definēšana un komunikācija. Tāpat ir arī notikumi un apstākļi, kurus grūtāk paredzēt, piemēram, starptautiskā vai pat ES iekšējā situācija, taču arī tie ir jāpatur prātā, lai ātri un kompetenti varētu reaģēt. To visu ņemot vērā, Latvija gaidāmo prezidentūru var skatīt gan kā pārbaudījumu, gan iespēju, un tikai politiķu, ierēdņu, nevalstisko organizāciju, ekspertu, mediju un plašākas sabiedrības rokās ir iespēja Latvijas prezidentūru padarīt par veiksmes stāstu un tādējādi nostiprināt Latvijas lomu ES. Citu valstu pieredzes apzināšana ir pirmais solis ceļā uz šādu panākumu.

Kultūras programma Dānijas prezidentūras laikā: mācības Latvijas publiskajai diplomātijai

Alīna Samīte,

LU Sociālo zinātņu fakultātes Politikas zinātnes nodaļas maģistrante

Raksts ir veidots ar mērķi aplūkot Latvijas prezidentūras rīcības plānu, lai gūtu priekšstatu par kultūras programmu. Projekta izpētes jautājums ir — vai Dānijas kultūras programmas aktualitātes ir pārbaudījums Latvijas publiskajai diplomātijai? Iepazīstoties ar Dānijas prezidentūras laikā plānotajiem kultūras pasākumiem un noteikumiem, kādā kārtā intereenti varēja pieteikties dalībai ar mērķi popularizēt savu valsti un radīt priekšstatu par moderno valsts kultūru, ļauj gūt priekšstatu par Latvijai veicamajiem sagatavošanās darbiem. Viens no jautājumiem, kas tiek izskatīts, ir saistīts ar Eiropas Savienības ziemeļu reģionam piederošo dalībvalstu iespējamo pasākumu izmaksas tāmi, kas tiks lietota veiksmīgas programmas īstenošanai. Pašlaik pieejamie dati par Latvijas prezidentūru ir skopi. Liels akcents tiks likts uz iespējamo plānoto pasākumu analīzi un piedāvātajiem programmas izstrādes virzieniem, kas ieviestu inovācijas un iepazīstinātu ar Latvijas savdabību. Zīmīgi, ka Latvijas prezidentūras kultūras programmu papildina projekta “Rīga kā Eiropas kultūras galvaspilsēta” — “Rīga – 2014” pasākumi.

Atslēgvārdi: ES, kultūras programma, plānošana, prezidentūra, sadarbība.

The aim of this article is to take a look at the Latvian Presidency action plan, in order to get an idea of the activities of the cultural programme and seek an answer to the question — is the Danish cultural programme a test for Latvian Public Diplomacy? Taking a closer look at the planned cultural events of the Danish Presidency and the selection procedures for potential candidates, keeping in mind the aim of promoting the country

and providing an insight of its contemporary culture, provides an idea of the preparation work ahead for Latvia. One of the issues considered is linked with the cost estimate of events proposed by EU member states from the northern region, which will be used for the successful implementation of the programme. Information available on the Latvian Presidency is currently sparse. The main accent will be placed on an analysis of the potential activities and the possible directions of the proposed programme, which would introduce innovations and present the uniqueness of Latvia. It is significant that the cultural programme of the Latvian Presidency will be supplemented by events organized as part of the Riga as European Capital of Culture project, "Riga – 2014".

Keywords: cooperation, Culture program, EU, planning, Presidency.

Latvijas prezidentūras sagatavošanās procesā 2011. gada pirmajā pusē svarīgākās aktualitātes bija saistītas ar loģistikas jautājumiem, sekretariāta izveidi. Svarīgāka bija institucionālā sadarbība un iepriekšējo prezidentūru analīze, nevis kultūras programmas plānošana. Latvijai patiešām ir nepieciešama pieredze praktiskos Eiropas Savienības pārvaldes jautājumos, jo sešu mēnešu laikā būs jānodrošina Eiropas Savienības Padomes ikdienas darbs. Lai arī prezidējošā valsts, pildot savas pilnvaras, nedrīkst priekšplānā virzīt nacionālās intereses, jo tā darbojas taisnīga sarunveža lomā,¹ tomēr iespējams izmantot doto iespēju, lai iepazīstinātu Eiropas valstis ar nacionālajiem sasniegumiem un kultūru. Raksta mērķis ir apskatīt Dānijas prezidentūras kultūras programmu, tās panākumus, un izvērtēt, kā Latvija gatavojas izmantot prezidentūru valsts popularizēšanai, parādot savus sasniegumus kultūras jomā.

Dānijas prezidentūras kultūras programma

Dānijas prezidentūra ir attiecināma uz 2012. gada pirmo pusgadu, tā ietilpst vienā trio ar Poliju un Kipru. Valsts ir samērā neliela, bet tajā ir viens no augstākajiem dzīves līmeņiem pasaulē. Neraugoties uz 2008. un

¹ Council Guide. I. The Presidency Handbook. 2006. http://www.eurosfair.prd.fr/7pc/doc/1200495506_presidence_eu_handbook_2006.pdf ("Eurosfair" biroja mājaslapa; aplūkota 28.03.2012.).

2009. gada IKP lejupslīdi, ekonomika ir sākusi atgūties.² Kopš Dānija ir ES dalībvalsts, tā jau septīto reizi vada Padomi. Latvijai nav pieejami Dānijas resursi, bet ir iespēja mācīties no tās panākumiem. Dānijas šī brīža mērķi saistās ar Eiropas dinamiskuma, drošības un vides politikas veicināšanu, bet kultūras programmas darbs saistās ar Eiropas kultūras dialoga turpināšanu un centieniem sekmīgi atbalstīt aizsāktās programmas “Radošā Eiropa” iestrādes.³ Kā atzīmē eksperti, kultūras programmas galvenais aspekts slēpjas vienkāršībā, informācijas pieejamībā un “follow-up” principā — sekot līdz citu valstu piemēram un būt elastīgiem ar savu piedāvājumu. Dānija neparedz prezidentūras laikā atbalstīt nepazīstamus māksliniekus, vieni no dalības kritērijiem aizliedz piedalīties studentiem.

Ko piedāvā prezidentūras kultūras programma? Tajā akcentēti šādi pasākumi:

Starptautiskas izrādes, kurās var piedalīties privātpersonas un individuālie teātri. Atbalstu nodrošina granti, kas veicina dāņu mākslinieku viesizrādes ES dalībvalstīs un ārzemju mākslinieku viesošanās Dānijā, kas ir kultūras programmas mērķis. Tas ir alternatīvs veids, kā iepazīstināt sabiedrību ar starptautisko teātra mākslu. Atbildīgā komiteja atbild par kultūras tīkla veidošanu, t.i., rīko konferences ar mākslinieku, producentu, menedžeru piedalīšanos. Valsts pamatmērķis ir kvalitatīva izpilde un uzstāšanās “pareizajās vietās”, lai nodrošinātu Dānijas mākslinieku popularitāti visā pasaulē, veicinot kultūras dzīves atpazīstamību.

Starptautiskajām mākslas izstādēm varēja pieteikties mākslinieki, kuri dzīvo un strādā galvenokārt Dānijā. Muzeju un izstāžu galeriju kuratori tika aicināti saņemt programmas atbalstu mākslinieku izstādēm ārvalstu muzejos, lai iepazīstinātu ar Dānijas mūsdienu mākslu.

Monumentālā mūsdienu māksla bija viens no veidiem, kā veicināt Dānijas savdabīgo moderno mākslu. Mākslinieciskie eksperimenti jau sagatavošanās stadijā paredzēja projektu izvietojumu Liverpūlē, Sidnejā,

² LIAA. Ekonomika. 1. lpp. http://www.liaa.gov.lv/uploaded_files/EKSPORTETAJIEM%20sadala/Danija/Ekonomika_2010.pdf (LIAA mājaslapa; aplūkota 28.03.2012.).

³ Dānijas prezidentūra Eiropas Savienības Padomē. ES programmas “Kultūra” 2007–2013. <http://www.kkplattvija.lv/files/i4mty5pgzq43707021255.pdf> (ES kultūras kontaktpunkts Latvijā mājaslapa; aplūkota 28.03.2012.).

Sambulā, Sanpaulu. Piedāvājumus izvērtēja Dānijas mākslas padome. Dotācijas tika piešķirtas māksliniekiem, kuru projekta izmaksas nepārsniedza 5000 DKK.

Starptautiskie kultūras apmaiņas projekti ir viens no interesantākajiem starpnozaru kultūras apmaiņas plāniem, ko nodrošina Kultūras ministrija. Programmas mērķis ir stiprināt mākslas un kultūras pozīcijas starptautiskajā vidē un nacionālajā līmenī. Dānijas arhitektūras centrs, Dānijas amatniecības biedrība un Dānijas kino institūts kopā izvērtēja kandidātu atbilstību, atlasot labākos pieteikumus — filmas, arhitektūras, dizaina, literatūras, mūzikas, vizuālās mākslas un performances projektus. Izvērtējot pieteikumus, akcents tika likts uz bērnu mākslu, klimata jautājumiem un Dānijas dizaina atpazīstamību, tomēr projekta kopējās izmaksas nedrīkstēja pārsniegt 100 000 DKK. Tika piedāvāta iespēja pieteikties Dānijas arhitektiem, kas strādā galvenokārt Dānijā, kā arī iesniegt filmas par Dānijas arhitektūru. Filmu fokuss tika vērsts uz tūrisma veicināšanas iespējām valstī. Arhitektu nopelns saistījās ar perspektīvām sadarboties starptautiskajā vidē: mākslinieciskajos projektos un profesionālajā domu apmaiņā; arhitektu stipendijas sedza arī turpmākās reklāmas kampaņas. Literatūras jomas kultūras apmaiņā bija paredzēta sadarbība starp dāņu un ārvalstu autoriem, kā arī tulkotājiem. Autori drīkstēja pārstāvēt visus literatūras žanrus, arī bērnu literatūru (ieskaitot grāmatu ilustratorus); māksliniekus, kas pārstāv nozari, kura nepretendē uz vispārējas nozīmes kultūras mantojumu — grafiskās noveles un dāņu komiksi. Dotācijas tika piešķirtas arī tulkojumiem: dzejai, prozai un lugām, taču stipendijas nepārsniedza 250 000 DKK.

Mūzikas kultūras programma ir tikpat daudzveidīga kā kultūras apmaiņas projekts, jo paredz iepazīstināt plašu klausītāju loku ar klasiskās mūzikas izpildījumu, roku, popu, džezu, dāņu roku un folk mūziku.⁴

2012. gada 29. janvārī tika atklāta Dānijas kultūras programma Kopenhāgenā, Briselē, kā arī daudzviet ES dalībvalstīs. Par šīs programmas īstenošanu Latvijā ir atbildīgs Dānijas Kultūras institūts, kurš dažāda gadagājuma auditorijai piedāvāja iepazīties ar dāņu mūziku un kino. Kinoteātrī “Splendid Palace” norisinājās “Dānijas filmu dienas”. Ar vairākiem

⁴ Danish Presidency of the Council of the European Union 2012. Culture During the Danish EU Presidency. http://eu2012.dk/en/EU-and-the-Presidency/Culture/kultur?_id=7F9BAB58650940379B51E3FB274DBAAE&_z=z (Dānijas prezidentūras mājaslapa; aplūkota 28.03. 2012.).

koncertiem Rīgā un Latvijā viesojās izcilais džeza pianists Nikolajs Bendzons. Visaptveroša tēma saistījās ar Latvijas-Dānijas sadarbības mūzikā, kino, arhitektūrā, dizainā un kultūras mantojuma apmaiņā veicināšanu, kas atbilst galvenajiem kultūras programmas mērķiem. Pirmais sadarbības ietvaros rīkotais pasākums notika Lielajā ģildē, kur pasaulslavenā daņu blokflautas virtuoze Mikala Petri kopā ar Dānijas Nacionālo Vokālo ansambli diriģenta Stīvena Leitona vadībā izpildīja latviešu komponista Uģa Prauliņa lieldarbu “Lakstīgala”, kas tapis šim izpildītāju sastāvam.⁵

Dānijas prezidentūras kultūras programma būtībā balstījās uz trim vaļiem: savas valsts kultūras sasniegumu apzināšanu un izmantošanu Dānijas starptautisko pasākumu laikā; valsts redzamāko kultūras sasniegumu “eksportēšanu” starptautiskajā vidē; dažādu starptautisku sadarbības projektu kultūras jomā atbalstīšanu, tādējādi izceļot nacionālo un nodemonstrējot spēju būt atvērtiem jaunām tradīcijām un pieredzei.

Formālie sagatavošanās darbi ES kultūras programmai

Kā Latvija gatavojas prezidentūrai un kādas ir iestrādes kultūras programmas izveidē? Pamatojoties uz 2009. gada 15. decembra Ministru kabineta apstiprināto informatīvo ziņojumu, Ārlietu ministrijai bija jāsagatavo 2011. gadā veicamo darbu plāns. Tas atspoguļotu informāciju par galvenajiem Latvijas prezidentūras ES Padomē darbu virzieniem — institucionālo ietvaru un lēmumu pieņemšanas procesu, personāla plānošanu, atlasīti un apmācībām, prezidentūras darba programmas izstrādi, loģistikas jautājumiem, kultūras, komunikāciju programmu, kā arī prezidentūras budžeta izstrādi. 2010. gadā izvēlējās un izvērtēja telpas, kuras atbilstu prezidentūras pasākumu organizēšanai Rīgā. MK atbalstīja priekšlikumu noteikt Latvijas Nacionālo bibliotēku par galveno prezidentūras pasākumu norises vietu Rīgā, kas pati par sevi ir simbols Latvijas kultūrai un tās stūrakmeņiem — zināšanām, attīstībai un tradīcijām.

Svarīgāko plānoto pasākumu sastāvā ietilpa: personāla atlase un apmācība; starpministriju datortīkla izveide operatīvai informācijas apmaiņai starp ministrijām prezidentūras laikā; tīkla izveides laikā būtu jāiedala

⁵ Atklāj Dānijas prezidentūras kultūras programmu Latvijā. Neatkarīgā Rīta Avīze. 29.01.2012. <http://nra.lv/izklaide/p-s-kultura/64983-atklaj-danijas-prezidenturas-kulturas-programmu-latvija.htm> (Neatkarīgā Rīta Avīze mājaslapa; aplūkota 28.03. 2012.).

resursi elementāri lietojamas mājaslapas izveidei, kas informētu par aktualitātēm kultūras dzīvē; dažādu nozaru ekspertu, nevalstiskā sektora un akadēmiskās vides pārstāvju u.c. interesentu iesaiste, lai uzsāktu nacionāla līmeņa diskusijas par darba programmas prioritātēm, tai skaitā par kultūras programmas prioritātēm; priekšlikumu izvirzīšana par prezidentūras budžeta tāmes veidošanu un uzraudzību; kā arī projekta “Rīga kā Eiropas kultūras galvaspilsēta 2014. gadā” saskaņošana ar prezidentūras kultūras programmu.⁶

Šobrīd ir izstrādāts un akceptēts Valda Dombrovska vadītās valdības plāns, kas balstīts uz dokumentu “Informatīvais ziņojums “Par Latvijas gatavošanos prezidentūrai Eiropas Savienības Padomē 2015. gadā. Paveiktais 2010. gadā””, kas tika apstiprināts 2011. gada 26. aprīlī. Darba grupā, kas atbild par kultūras programmas aktivitātēm, tika iekļauti Ārlietu ministrijas sabiedrisko attiecību departamenta locekļi, Kultūras ministrijas Starptautiskās sadarbības un Kultūrpolitikas departamenta darbinieki, Rīgas domes Izglītības, kultūras un sporta departamenta un Eiropas kultūras galvaspilsētas direkcijas vadītāja, Latvijas Lielo pilsētu asociācijas izpilddirektors un Jūrmalas pilsētas domes Tūrisma un ārējo sakaru nodaļas vadītāja, kuru uzdevumā ietilpst koordinēt pasākumus, lai sagatavotu kultūras programmu saskaņā ar informatīvo ziņojumu par gatavošanos prezidentūrai ES.⁷

Projekta “Rīga – 2014. gada Eiropas kultūras galvaspilsēta” īstenošana

Gatavojoties Latvijas prezidentūrai un tās kultūras programmai, liela nozīme būs projektam “**Rīga – 2014. gada Eiropas kultūras galvaspilsēta**”. Ārlietu ministrijas ziņojumā minēts, ka virkne pasākumu — izstādes, uzvedumi, koncertprogrammas, filmas un grāmatas — veidos Latvijas

⁶ Latvija gatavojas prezidentūrai ES Padomē 2015. gadā. 15.02.2011. <http://www.es.gov.lv/news/latvija-gatavojas-prezidenturai-es-padome-2015-gada> (Latvija Eiropas Savienībā mājaslapa; aplūkota 28.03.2012.).

⁷ Par darba grupu Latvijas prezidentūras Eiropas Savienības Padomē 2015. gadā kultūras programmas sagatavošanai. Ministru prezidenta rīkojums Nr. 149. 2011.26.04. <http://www.vestnesis.lv/?menu=doc&id=229306> (Latvijas Vēstneša tiesību aktu portāls; aplūkots 28.03.2012.).

prezidentūras publiskās diplomātijas pamatprogrammu.^{8,9} Izanalizējot programmu “Rīga 2014” un tās izveidi, var secināt, ka tā ir līdzīga Dānijas pieejai. Piemēram, programmas izstrādes gaitā notika plaša konsultēšanās ar Eiropas Kultūras galvaspilsētu sadarbības tīkla pārstāvniecībām Francijā, Vācijā, Beļģijā, Portugālē, Čehijā, Ungārijā, Zviedrijā, Somijā un Igaunijā. Definējot programmas tēmas, uzmanība tika vērsta uz jautājumiem, kuri svarīgi gan nacionālā, gan starptautiskā kontekstā. Viens no šādiem aspektiem, uz kuru balstās “Rīga 2014” programmas tematiskā līnija, ir koncepts “Dzintara ādere”. Projekta mērķis ir veidot izpratni par vēsturisko tirdzniecības ceļu, Latvijas nozīmi tajā, un piedāvāt dzintaru kā inovatīvu vērtību. Vēsturiskais Dzintara ceļš savienoja ziemeļus un dienvidus, Baltijas jūru un Vidusjūru. Programmas ietvaros veidojas cieša sadarbība starp partneriem no Krievijas, Ēģiptes, Marokas, Ķīnas un Indijas.¹⁰ Latvijas vēstniecības ir tiešie partneri un starpnieki sadarbības projektu realizācijā, kas pastiprina publiskās diplomātijas nozīmi programmas īstenošanā.

Pēc MK iesniegtās “Rīga 2014” tāmes budžeta izdevumu lielāko daļu veidoja trīs galvenās sastāvdaļas, skaidrojot izdevumus, kas būs saistīti arī ar prezidentūras programmas līdzekļu sadali un līdzekļu apjomu: kultūras programma un realizēšanā iesaistīto projektu finansējums; reklāma un mārketing; projekta vadība un administratīvie izdevumi. Tiešās projekta “Rīga 2014” izmaksas veido 17,13 milj. latu, projekta īstenošanai plānots piesaistīt dažādus finanšu avotus — Rīgas pašvaldības (19,59% – 6,9 milj. latu) un citu pašvaldību budžetu (10,97%); ES fondus (īpaši Eiropas Reģionālās attīstības fondu un Eiropas Sociālo fondu), ES atbalsta programmu “Kultūra” (2,54 milj. latu); sponsoru finansējumu (1,71 milj. latu). Projektam

⁸ Ziņojums par valsts ārpolitiku un Eiropas Savienības jautājumiem. Latvijas Republikas Ārlietu ministrija. 14.01.2011. <http://www.mfa.gov.lv/data/file/Arpolitika/zinojums.pdf> 51. lpp. (Ārlietu ministrijas mājaslapa; aplūkota 28.03.2012.).

⁹ Ministru kabineta rīkojuma projekta “Par valsts līdzdarbības programmu projekta “Rīga 2014. gada Eiropas Kultūras galvaspilsēta” īstenošanai” anotācija. Kultūras ministrija. 03.08.2011. www.km.gov.lv%2F%2Fes%2Fkulturpolitika%2FKMAnot_0308_2011_EKG_budz.1904.doc&ei=zMajT6UGNSN4gTMkNWQCQ&usg=AFQjCNHLm1NR7iY9UuAvyiQV7G5My1IsFg&ig2=wqMYTH-DBqxkiuuZm3VXuw (Kultūras ministrijas mājaslapa; aplūkota 28.03.2012.).

¹⁰ Ziņojums par valsts ārpolitiku un Eiropas Savienības jautājumiem. Latvijas Republikas Ārlietu ministrija. 14.01.2011. 51. lpp. <http://www.mfa.gov.lv/data/file/Arpolitika/zinojums.pdf> (Ārlietu ministrijas mājaslapa; aplūkota 28.03.2012.).

sniegtais valsts līdzfinansējums veido 56,84% no kopējiem līdzekļiem jeb 5,98 milj. latu.¹¹

Jau ir sākusies projektu atlase programmas “Rīga 2014” īstenošanai. Tiem ir jāatbilst Māksliniecišķās padomes izstrādātajiem kritērijiem: norišu daudzveidība, liels apmeklētāju skaits; kultūras pieejamība plašai mērķauditorijai, kā arī iedzīvotāju radošā potenciāla veicināšana un iesaiste līdzdalībai pasākumu norisēs; pasākumam jābūt pienesumam Latvijas mākslas un kultūras dzīvē, tam ir jāatbilst intelektuālām, mūsdienīguma un kvalitātes prasībām; viens no noteicošajiem aspektiem ir starpkultūru dialoga izveide un integrācijas procesa veicināšana sabiedrībā. Rezultātā no 340 projektiem un idejām atbalstu guva 39 projekti. Ideju pretendenti tika vērtēti pēc līdzšinējās darbības pieredzes, uzticamības, reputācijas. Svarīga bija nacionālā un starptautiskā mēroga atpazīstamība. Piemēram, to valstiski nozīmīgu projektu statusā, kuri būs iekļauti arī Eiropas Savienības prezidentūras kultūras programmā, ir režisora Alvja Hermaņa Eiropas teātros iestudēto izrāžu skate Latvijā (izmaksas 350 000 latu) un Vijas Celmiņas un Marka Rotko izstāde (izmaksas 260 000 latu).¹²

Latvijas prezidentūras kultūras programmas prioritātes

Gaidāmā Latvijas prezidentūra iezīmē vairākus izaicinājumus. Pirmkārt, tie ir saistīti ar atpazīstamības radīšanu — saukļa, logo un citas simbolikas izstrādi. Visticamāk, tie būs balstīti uz nacionālajām krāsām, mentalitāti un kultūru, līdzīgi, kā tas bija, veidojot nu jau starptautiskajā vidē atpazīstamo LIVE RĪGA simboliku. Otrkārt, funkcionējoša sadarbības modeļa izveide starp iesaistītajām un atbildīgajām institūcijām, uzturot dialogu ar dažādu jomu pārstāvjiem. Jau pašlaik galveno kultūras prioritāšu izvēlēšanā sadarbojas Ārlietu ministrija un “Rīga 2014” projektu vadītāja, kas nodrošina

¹¹ Ministru kabineta rīkojuma projekta “Par valsts līdzdarbības programmu projekta “Rīga 2014. gada Eiropas Kultūras galvaspilsēta” īstenošanai” anotācija. 03.08.2011. 1., 2. lpp. www.km.gov.lv/%2F1v%2Fes%2Fkulturpolitika%2FKMAnot_0308_2011_EKG_budz.1904.doc&ei=zMajT6UGNSN4gTMkNWQCQ&usg=AFQjCNHLm1NR7iY9UuAvyiQV7G5My1IsFg&sig2=wqMYTH-DBqxkiiuZm3VXuW (Kultūras ministrijas mājaslapa; aplūkota 28.03.2012.).

¹² Ministru kabineta rīkojuma projekta “Par valsts līdzdarbības programmu projekta Rīgai 2014. gada Eiropas Kultūras galvaspilsēta” īstenošanai” anotācija. 03.08.2011. 4. lpp. www.km.gov.lv/%2F1v%2Fes%2Fkulturpolitika%2FKMAnot_0308_2011_EKG_budz.1904.doc&ei=zMajT6UGNSN4gTMkNWQCQ&usg=AFQjCNHLm1NR7iY9UuAvyiQV7G5My1IsFg&sig2=wqMYTH-DBqxkiiuZm3VXuW (Kultūras ministrijas mājaslapa; aplūkota 28.03.2012.).

sadarbību ar ES institūcijām Briselē, kur noritēs krietna daļa plānoto pasākumu. Latvijas prezidentūras laiks saistās ar gada pirmo pusi, kad ir iespējas iepazīstināt plašāku sabiedrības daļu ar Lieldienu un Līgo svētku tradīcijām Latvijā, kā arī ar citām ne mazāk svarīgām gadskārtu tradīcijām. Izvēloties kultūras programmas prioritātes, jāakcentē, ka prezidentūras laikā gaidāma Eiropas diena un Itālijā norisināsies *World Expo 2015*. Veiksmīga sagatavošanās šādiem pasākumiem varētu norādīt uz Latvijas sagatavotību ne tikai vadīt Eiropas politisko dzīvi, bet arī turpināt būt par Eiropas kultūras galvaspilsētu pēc oficiālā termiņa beigām. Treškārt, svarīgs plānoto pasākumu atbilstošs finansējums. Latvijas prezidentūras kultūras sadaļai atvēlēto budžeta apmēru procentuāli veido apmēram no 5 līdz 10% no kopējām prezidentūras izmaksām.¹³ Balstoties uz summām, ko bija nosaucis iepriekšējais ārlietu ministrs, līdzekļi, kurus ir iepļānots novirzīt, lai iepazīstinātu apmeklētākos Eiropas centrus ar Latvijas mākslas, mūzikas, dizaina un kultūras savdabību, varētu sasniegt 2 500 000 latu ierobežotu resursu gadījumā vai 10 000 000 latu lielāku resursu iedaļes gadījumā. Plānotais valsts atbalsts ir samērā neliels budžeta konsolidācijas dēļ, tāpēc prezidentūras ietvaros ir jāmeklē atbalsts pie sadarbības partneriem, kuri spēj piesaistīt gan finansiālos resursus, gan nepieciešamos cilvēkresursus.

Taču pats svarīgākais Latvijas prezidentūras kultūras programmas nosacījums panākumu nodrošināšanai ir ambiciozas, skaidri definētas un izpildāmas prioritātes, par kurām iespējams vienoties nacionālā līmenī. Vēlos nosaukt dažus principus, kuri palīdzētu šādas prioritātes atrast:

- 1) jāmeklē **inovatīvi** kultūras dzīves aspekti, kas apvienotu Latvijai raksturīgo ar principiāli jauniem elementiem, piemēram, modernā māksla vai nacionāla līmeņa svētku tradīcijas;
- 2) jāizmanto **kontekstuāla** pieeja kultūrai, piemēram, apvienojot Rīgas senatnīgo arhitektūru ar Eiropas vēsturi un vienlaikus akcentējot Latvijas mūsdienīgumu modernajā Eiropas pilsētu vidē;
- 3) jāizmanto **personības**, pieredzes bagātos un zināmākos Latvijas pārstāvjus, kas ir atpazīstami Latvijā un pasaulē, tādējādi parādot, cik bagātīga ir Latvijas kultūras dzīve.

¹³ Bambals R. Diskusija par Latvijas prezidentūras ES kultūras programmas prioritātēm. *Latvijas intereses Eiropas Savienībā*. 2012, Nr.1, 29.–32. lpp. http://www.es.gov.lv/uploads/documents/publikācijas/ES_Nr1_2012._makets_netam.pdf (Latvija Eiropas Savienībā mājaslapa; aplūkota 28.03.2012.).

Gan 2014., gan 2015. gadā plānots ievērojams skaits dažādu kultūras pasākumu. Tomēr pastāv vairāki jautājumi. Pirmkārt, kā padarīt Latvijai svarīgo par nozīmīgu Eiropai? Tā, piemēram, 2015. gada vasarā ir paredzēti XI Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki,¹⁴ kas atainotu jauniešu ieinteresētību nacionālās unikalitātes saglabāšanā un piesaistītu interesentus no citām ES dalībvalstīm, lai iepazītos ar retu tradīciju Eiropā. Otrkārt, kā pakļaut kultūras dzīves norises prezidentūras vajadzībām? Piemēram, nepieciešams Gaismas pils ideju ietērt skaidrā un skaistā tēlā, kas saistīts ar latviešu daiļliteratūru — Andreja Pumpura eposu —, vienlaikus parādot mūsdienu ēkas nozīmīgumu. Treškārt, apvienot mūsdienīgumu ar kultūras mantojumu, lai pilnībā atspoguļotu Latvijas daudzšķautņainību. Tas nozīmētu, ka jāpopularizē vietējo mākslinieku, arhitektu un dizaineru veikums, tādējādi radot interesi aplūkot viņu veikumu citās Latvijas pilsētās — Siguldā, Cēsīs, keramikas darbnīcās Latgalē. Ceturtkārt — kā praktiski nodrošināt projekta “Rīga 2014” izstrādes turpinājumu prezidentūras laikā, jo tādām iecerēm kā Dzintara ādere (veidojot kultūras sadarbības tīklu), Brīvības iela (skaidrojot tās nozīmīgumu, līnija veltīta varai un brīvībai), *Force Majeure* (apkopojot informāciju par Latviju un Rīgu)¹⁵, Rīgas karnevāls (parādot, ka Rīga var būt mazā Parīze un dzīvespriecīgā Spānija), Okeāna alkas (parādīt latvieša tieksmi pēc garīgajām vērtībām un zināšanām) ir liels potenciāls Latvijas tēla popularizēšanā.¹⁶

¹⁴ Par Dziesmu un deju svētku saglabāšanas un attīstības programmu 2008.–2013. gadam. Ministru kabineta rīkojums Nr. 472. 06.08.2008. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=179498> (Latvijas Vēstneša tiesību aktu portāls; aplūkots 28.03.2012.).

¹⁵ Rīga-2014. Force Majeure. http://riga2014.org/wp-content/themes/BLANK/images/Rigas_pieteikums_Force_majeure_lv.pdf (“Rīga 2014” mājaslapa; aplūkota 28.03.2012.).

¹⁶ Rīga-2014. Rīgas 2014 programma “Force Majeure”. <http://riga2014.org/2011/08/04/programma-force-majeure/> (“Rīga 2014” mājaslapa; aplūkota 28.03.2012.).

Kas noticis ar komitoloģiju?

Lisabonas līguma veikto izmaiņu ietekme uz Eiropas Savienības institūciju un valsts pārvaldes darbu

Ilze Rūse,

Zalcburgas universitātes Eiropas politikas doktore,
Rīgas Juridiskās augstskolas vieslektore

Lisabonas līgums ir būtiski mainījis kārtību, kādā Komisija tiek pilnvarota veikt ieviešanas funkcijas. Līdz šim pazīstamās ‘komitoloģijas procedūras’ vietā ir stājušies divi atsevišķi sekundārās likumdošanas pieņemšanas veidi — deleģētie tiesību akti (Līguma par Eiropas Savienības darbību 290. pants) un īstenošanas tiesību akti (291. pants). Šīm izmaiņām nav tikai juridisks un formāls raksturs. Tās ietekmē ikdienas darbu ES institūcijās, paver lielākas iespējas nevalstisko organizāciju lobijam un maina dalībvalstu ierēdņu iesaisti. Tuvojoties Latvijas prezidentūrai ES, šis ir viens no institucionāliem jautājumiem, kura izpratne ir būtisks priekšnosacījums procedūru efektīvai pielietošanai. Šis raksts iepazīstina ar komitoloģijas juridiskajām, institucionālajām un procedurālajām izmaiņām, kas stājušās spēkā pēc Lisabonas līguma pieņemšanas.

Atslēgvārdi: deleģētie akti, īstenošanas akti, komitoloģija, legislatori, pilnvaru deleģēšana.

The Lisbon Treaty has significantly changed the practice according to which powers are delegated to the Commission for executing legislative tasks. The procedure known as “comitology” has been replaced by two distinct categories of secondary legislation by the Commission — delegated acts (Art.290 TFEU) and implementing acts (Art.291 TFEU). The implications of these changes are both formal and practical. They alter the day-to-day decision-making routines in the EU institutions, call for

more external input from the stakeholders and lobby organizations, and change the patterns of member state engagement. In view of the Latvian Council Presidency, this issue deserves particular interest because of the institutional changes and procedures involved. This article introduces the legal, institutional and procedural aspects of the revised comitology after the Lisbon Treaty entered into force.

Keywords: comitology, delegated acts, delegation of powers, implementing acts, legislators.

Ievads

Katru gadu Eiropas Savienībā koplēmuma veidā tiek pieņemti aptuveni 60 tiesību akti.¹ Par likumdošanas pieņemšanu atbildīgās ES institūcijas — Padome un Eiropas Parlaments (EP) — koplēmuma procedūras gaitā pieņem direktīvas, regulas un lēmumus. Lai uzsvērtu Padomes un EP vienlīdzīgo ietekmi lēmuma pieņemšanā, Lisabonas līguma 289. pants šādu procedūru nosauc par ‘parasto likumdošanas procedūru’² un tās rezultātā pieņemtos ES likumus apzīmē par ‘lēģislatīviem aktiem’³. Lēģislatīvie akti satur politiskas un praktiskas vadlīnijas un ir dalībvalstīm saistoši. Taču ne vienmēr ir iespējams tajos definēt visus tehniskos un ieviešanas nosacījumus. Ja to mēģinātu darīt, lēģislatīvo aktu pieņemšana aizkavētos, it īpaši pēc Lisabonas līguma pieņemšanas, kad parastā procedūra (t.i., EP iesaiste) ir paplašināta, aptverot ap 30 jaunas jomas, piemēram, lauksaimniecība, pakalpojumi, bēgļu politika un migrācija, struktūrfondi un kohēzijas fondi u.c.⁴ Šī iemesla dēļ lēģislatīvu pilnvaru nodošana Eiropas Komisijai (turpmāk — Komisija) ir ne vien Padomes un EP atslogošana, bet arī daudz efektīvāka lēmumu pieņemšanas alternatīva. Lēģislatīvā akta pieņemšana, Padomei sadarbojoties ar EP, aizņem pat vairākus gadus. Tūpretim Komisija sev dotās

¹ Hardcare A., Kaeding M. Delegated and Implemented Acts: the New Worlds of Comitology — Implications for European and National Administrations. *European Institute of Public Administration*. 2012, p. 29.

² “Parastā procedūra” pēc būtības ir līdzīga iepriekš dēvētajai “koplēmuma procedūrai”, un tās procedūra ir sīkāk aprakstīta Lisabonas līguma 251. pantā.

³ Darbā tiek izmantota Lisabonas līguma oficiālā tulkojuma terminoloģija — “lēģislatīvie akti” (249. pants b).

⁴ Craig P. *The Lisbon Treaty. Law, Politics and Treaty Reform*. Oxford University Press, 2010, p. 37.

pilnvaras īsteno dažu mēnešu laikā⁵, pieņemot Komisijas direktīvas, regulas un lēmumus, kas pēc sava rakstura ir tehniski. Līdz šim šādā veidā Komisija izmantoja tās rīcībā esošo tehnisko ekspertīzi, komitoloģijas komitejās piesaistot dalībvalstu ekspertus. Komitoloģijas procedūra ir bijusi neaizstājama lauksaimniecības un vides politiku jomās, kā arī finanšu sektorā. Būtībā var apgalvot, ka tā ir (un tās modifikācija nākotnē būs) nozīmīga visos iekšējā tirgus aspektos, kad nepieciešams noteikt kopējus tehniskus standartus, apstiprināt specifikācijas, sarakstus, finansējumu vai termiņus. Leģislatīvo funkciju deleģēšana Komisijai nākotnē, iespējams, var pat palielināties, ņemot vērā likumdošanas efektivitātes kritēriju. Iepretim 50–60 leģislatīviem aktiem, ko gadā pieņem Padome un EP ar parasto likumdošanas procedūru, aptuveni 2500 aktu pieņemšana tiek deleģēta Komisijai.⁶ Attiecība 1:40 ir pietiekams iemesls, lai rūpīgi iepazītos ar procedūras izmaiņām pēc Lisabonas līguma.

Juridiskie aspekti

Likumdošanas funkciju deleģēšana Komisijai nav nekas jauns. Tās pirmsākumi iezīmējas Romas līgumā (155. pants), paredzot iespēju nepieciešamības gadījumā deleģēt likumdošanas pilnvaras Komisijai.⁷ Līdz ar Kopējās lauksaimniecības politikas attīstību izveidojās pirmās komitoloģijas procedūras, iesaistot dalībvalstis līdzlēmēju lomā. Kopš 1960.-tajiem gadiem komitoloģija piedzīvousi evolūciju gan procedūru daudzveidošanās ziņā, gan arī lielākas kontroles ziņā no leģislatoru puses, procedūrā iesaistot arī Eiropas Parlamentu. Vienotais Eiropas Akts 1987. gadā formalizējis leģislatīvo pilnvaru nodošanu Komisijai. EKL 202. pantā noteikti principi un procedūras, pamatojoties uz kuriem, leģislatori deleģē tālāk likumdošanas funkcijas Komisijai. Tradicionālā komitoloģija paredzēja 5 komitoloģijas procedūras (sk. turpmāk). Šo procedūru gaita un atšķirības

⁵ Hardcare A., Kaeding M. Delegated and Implemented Acts: the New Worlds of Comitology — Implications for European and National Administrations. *European Institute of Public Administration*. 2012, p. 30.

⁶ Almer J. Kommittologin efter Lissabon: en kommentar till förslaget till ny kommittologin-förordning. *Swedish Institute for European Policy Studies*. No. 12, 2010.

⁷ Piris J.C. *The Lisbon Treaty. A Legal and Political Analysis*. Cambridge University Press, 2010, p. 99.

tika formulētas t.s. Komitoloģijas lēmumā 1999/468/EC⁸, kuru papildināja 2006. gada lēmums (2006/512/EC)⁹, paredzot lielāku kontroli no EP puses.

Lisabonas līgums ir būtiski mainījis kārtību, kādā pilnvaras tiek deleģētas Komisijai. Līdz šim komitoloģijas ietvaros Komisija varēja veikt divus uzdevumus: papildināt vai grozīt dažus nebūtiskus leģislatīvo aktu elementus (tehniskus aspektus, ar kuriem nenodarbojās leģislatori), un uzņemties īstenošanas pilnvaras. Abi šie deleģējuma uzdevumi tika iekļauti zem vienas juridiskās atsaucēs, t.i., EKL 202. pantā.

Lisabonas līgums katram no iepriekš minētajiem Komisijas uzdevumiem paredz atsevišķu tiesisko bāzi — Līguma par Eiropas Savienības darbību 290. pants un 291. pants¹⁰, izveidojot divas likumdošanas kategorijas, ko veic Komisija ar leģislatoru pilnvarojumu — **deleģētie tiesību akti** (*delegated acts*) un **īstenošanas tiesību akti** (*implementing acts*). Līdzšinējās komitoloģijas sadalīšanai divās atsevišķās tiesību aktu kategorijās ir būtiska ietekme uz procedūru, leģislatoru kontroli un lobija iespējām.

Procedurālās izmaiņas

Attiecībā uz komitoloģiju zināmā mērā ir spēkā teiciens: “Karalis ir miris. Lai dzīvo karalis!” Formāli pēc Lisabonas līguma pieņemšanas 2009. gada 1. decembrī komitoloģijas procedūra ir likvidēta. Tās vietā ir stājušies deleģētie tiesību akti (deleģētie akti) un īstenošanas tiesību akti (īstenošanas akti) un divas atšķirīgas to pieņemšanas procedūras. Tomēr valsts pārvaldes ierēdņi, kas līdz šim ir piedalījušies ekspertu grupās, turpina braukt uz Briseli, lai piedalītos Komisijas vadītās ekspertu sanāksmēs. Arī Eiropas Parlamenta iesaiste turpinās. Šeit būtiski ir parādīt divas atšķirības — pirmkārt, kas ir mainījies, salīdzinot ‘vecu komitoloģiju’ ar jauno deleģēšanas kārtību, un otrkārt, kā abas jaunās kategorijas (deleģētie un īstenošanas akti) atšķiras savā starpā.

⁸ Padomes 1999. gada 28. jūnija Lēmums, ar ko nosaka Komisijai piešķirto ieviešanas pilnvaru īstenošanas kārtību.

⁹ Eiropas Parlamenta un Komisijas nolīgums par īstenošanas procedūrām Padomes Lēmumam 1999/468/EK, kas grozīts ar Lēmumu 2006/512/EK, ar ko nosaka Komisijai piešķirto ieviešanas pilnvaru īstenošanas kārtību (OV C143, 10.06.2008).

¹⁰ Līguma par Eiropas Savienību un Līguma par Eiropas Savienības darbību konsolidētās versijas: Līguma par Eiropas Savienību konsolidētā versija. Eiropas Savienības Oficiālais vēstnesis. 2010/C 83/01 30.3.2010.

Izmaiņas komitoloģijā pēc Lisabonas līguma pieņemšanas. Karaļa jaunās drēbes

Pirms Lisabonas līguma pieņemšanas komitoloģijas pamatā bija 5 procedūras — vadības procedūra (*management procedure*), regulatīvā procedūra (*regulatory procedure*), konsultatīvā procedūra (*advisory procedure*), drošības procedūra (*safeguard procedure*) un regulatīvā kontroles procedūra (*regulatory procedure with scrutiny*). Likvidējot komitoloģiju kopumā, Lisabonas līguma 290. un 291. panti paredz šādas izmaiņas:

1. Likvidētas visas procedūras, izņemot vienu — konsultatīvo (*advisory*) procedūru;
2. regulatīvā un vadības procedūra ir apvienotas, izveidojot jaunu procedūru — pārbaudes (*examination*) procedūru;
3. regulatīvā kontroles procedūra ir likvidēta, bet tās principi ir iestrādāti jaunajā deleģēto aktu pieņemšanas kārtībā.

Iepriekšējā komitoloģija	Deleģētie akti	Īstenošanas akti
Vadības komiteja	Neeksistē	Pārveidota par pārbaudes komiteju
Regulatīvā komiteja	Neeksistē	
Konsultatīvā komiteja	Neeksistē	Konsultatīvā komiteja (saglabājas)
Drošības komiteja	Neeksistē	Neeksistē
Regulatīvā kontroles komiteja	Komiteja likvidēta, bet principi saglabājušies	Neeksistē

Tabula ilustrē būtiskākās izmaiņas¹¹, kas skārušas komitoloģijas procedūras norisi.

Valsts pārvaldes ierēdņi arī turpmāk apmeklēs komiteju sanāksmes Briselē, tomēr tikai īstenošanas aktu pieņemšanas procesā, turklāt ar mainītu procedūras norisi (izņemot vienīgi konsultatīvo komiteju).

¹¹ Autore kopsavilkums, izmantojot Regulu 182/2011, ar ko nosaka normas un vispārīgus principus par dalībvalstu kontroles mehānismiem, kuri attiecas uz Komisijas īstenošanas pilnvaru izmantošanu. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*. 29.02.2011.

Deleģētie akti un īstenošanas akti — ‘jaunā komitoloģija’

Lisabonas līgums atdala Komisijas pilnvarojumu tehnisku papildinājumu vai grozījumu gadījumā (pielietojot deleģētos aktus, Līguma par Eiropas Savienības darbību 290. pants) un formulē nosacījumus gadījumiem, kas saistīti ar leģislatīvo aktu ieviešanu (pielietojot ieviešanas aktus, 291. pants). Katra no šīm Komisijas pilnvarojuma kategorijām atšķiras pēc procedūras, leģislatoru kontroles iespējām un pēc valsts pārvaldes ekspertu vai sociālo partneru iesaistes procesā.

Deleģēto aktu gadījumā Komisija saņem Padomes un EP mandātu, “lai papildinātu vai grozītu dažus nebūtiskus leģislatīvo aktu elementus”¹². Praktiski Komisija veic likumdošanai līdzīgu darbību, t.s. “it kā likumdošanu”¹³, formulējot, piemēram, “izmaiņas pielikumos izklāstītajās tehniskajās prasībās”¹⁴.

Procedūra ir būtiski atšķirīga (no iepriekšējās komitoloģijas):

1. Deleģēto aktu gadījumā *nav vienotas tiesiskās bāzes*, kas nosaka, kādā veidā un ietvarā (*scope*) procedūra norisināsies, cik ilgi Padome un EP deleģē pilnvaras Komisijai. Šie nosacījumi ir noteikti katrā leģislatīvajā aktā, kurš Komisiju pilnvaro ar atsauci kādā no pantiem uz Līguma par Eiropas Savienības darbību 290. pantu.
2. Deleģēto aktu pieņemšanā *nav komitejas*. To vietā Komisijai ir pienākums konsultēties ar ekspertiem dalībvalstīs, ES aģentūrās, ar interešu grupām, nevalstiskajām organizācijām. Šis konsultāciju process un lēmums par ekspertu iesaistīšanu lielā mērā atstāts Komisijas ziņā.
3. Leģislatoriem (Padomei un EP) ir iespējas *noraidīt* Komisijas priekšlikumu vai pat *atsaukt deleģēto mandātu* jebkura iebilduma gadījumā, bet ne vēlāk kā leģislatīvajā aktā noteiktā kontroles perioda ietvaros.

¹² Līguma par Eiropas Savienības darbību konsolidētās versijas 290. pants nosaka: “Ar leģislatīvo aktu Komisijai var dot pilnvaras pieņemt vispārēji piemērojamus neleģislatīvus aktus, lai papildinātu vai grozītu dažus nebūtiskus aktu elementus.”

¹³ Tiesību aktu saskaņošana ar jauno Komitoloģijas lēmumu. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*. 23.09.2008.

¹⁴ Regula Nr. 438/2010, ar kuru groza Regulu 998/2003 par dzīvnieku veselības prasībām, kas piemērojamas lolojumdzīvnieku nekomerciālai pārvietošanai. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*. 29.05.2010. 12. pants, kurā ir atsauce uz Lisabonas līguma 290. pantu, saistībā ar kuru Komisija ir pilnvarota tālāk pieņemt deleģētus aktus.

Jaunajai kārtībai ir praktiska ietekme uz dalībvalstu valsts pārvalžu, nevalstisko organizāciju un ES institūciju ikdienas darbu. Procesam kļūstot efektīvākam, vienlaikus palielinās Komisijas iespējas ietekmēt iznākumu. Likvidējot komitejas, Komisijai nav obligāti jāiesaista Padome priekšlikuma apspriešanā. Atšķirībā no tradicionālās komitoloģijas, jaunā procedūra mazina dalībvalstu valdību iespējas ietekmēt procesu tā gaitā. Turpretim dalībvalstīm vēl aizvien ir iespējas “diktēt noteikumus” pašā leģislatīvajā aktā, kurš formulē, kādā veidā un cik ilgi Komisijai tiks sniegts deleģējums. Kad Komisija ir prezentējusi savu deleģētā akta redakciju, Padomei un EP ir iespējas “sodīt” Komisiju, ja tās uzskata, ka Komisija ir pārsniegusi savas pilnvaras. Atšķirībā no tradicionālās komitoloģijas, jaunajā regulējumā kontroles iespējas vairāk izpaužas *ex-post* veidā.¹⁵ Prezidējošajai valstij jābūt īpaši modrai, jo faktiski būtiskākie lēmumi (kas nosaka Komisijas deleģējuma aspektus) tiek pieņemti pašā leģislatīvajā aktā, t.i., ilgi *pirms* pašas deleģētā akta virzīšanas. Šis apstāklis varētu paildzināt koplēmuma gaitu, jo katra ES institūcija mēģinās formulēt sev izdevīgus nosacījumus sākotnējā leģislatīvajā aktā.¹⁶ Tā kā nosacījumi par principiem, kādā veidā tiks pieņemti deleģētie akti, tiek definēti pašos leģislatīvajos aktos, šīs procedūras pilnīgai ieviešanai ir piemērots pārejas periods līdz 2014. gadam (jo nav iespējams pārskatīt visus leģislatīvos aktus vienlaikus, papildinot ar atsauci uz 290. pantu). 2015. gada sākumā Latvijas prezidentūras laikā notiks pilnīga pāriešana uz jauno kārtību 290. panta ietvaros.

Īstenošanas akti ir otra kategorija, kuras ietvaros Komisija saņem Padomes un EP pilnvarojumu. Šajā gadījumā pilnvarojuma mērķis ir nodrošināt juridiski saistošo tiesību aktu īstenošanu gadījumos, “ja ir nepieciešami vienādi nosacījumi”¹⁷. Īstenošanas aktu pieņemšanā ir saglabājušies vairāki ‘klasiskās komitoloģijas’ elementi, t.i., komitejas, tomēr modificētā veidā. Tā kā īstenošanas akti var tikt pieņemti ar konsultatīvās komitejas un kontroles komitejas starpniecību, galvenās izmaiņas jāaplūko šo divu komiteju ietvaros.

¹⁵ Craig P. *The Lisbon Treaty. Law, Politics and Treaty Reform*. Oxford University Press, 2010, p. 76.

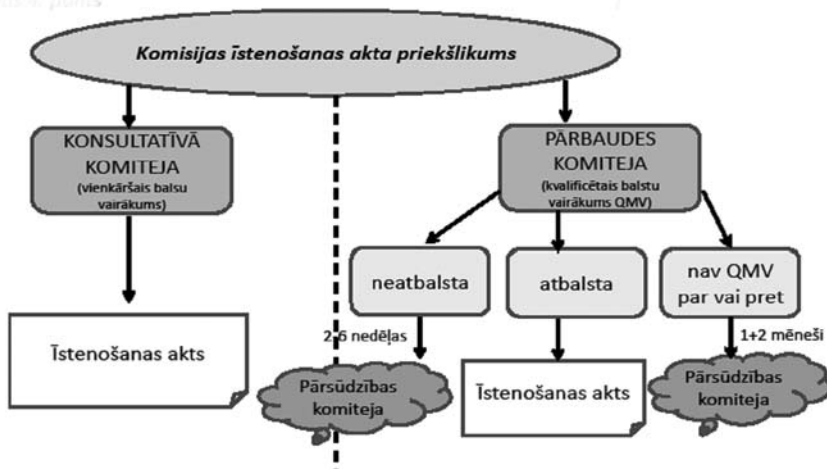
¹⁶ Hardcare A., Kaeding M. *Delegated and Implemented Acts: the New Worlds of Comitology — Implications for European and National Administrations. European Institute of Public Administration*. 2012, p. 30.

¹⁷ Līguma par Eiropas Savienības darbību konsolidētās versijas 291. pants nosaka: “Ja ir nepieciešami vienādi nosacījumi juridiski saistošu Savienības aktu īstenošanai, šie akti piešķir Komisijai... īstenošanas pilnvaras”.

Īstenošanas aktu pieņemšanas procedūra Nosaka: 291. pants un Regula 182/2011:

Regulas 4. pants

Regulas 5. pants

Konsultatīvā un pārbaudes procedūras kārtība īstenošanas aktu pieņemšanā.

Autores attēls.

Konsultatīvā procedūra pēc savas būtības ir identiska ar jau iepriekš pazīstamo konsultatīvo procedūru, un tās ietvaros parasti izskata neatliekamam formāla rakstura jautājumus, piemēram, pieņem apstiprinājumu finansējuma piešķiršanai, par kuru iepriekš ir notikusi vienošanās.¹⁸ Turpretim īpašu uzmanību jāpievērš pārbaudes komitejai (*examination committee*), kas ir divu iepriekšējo komiteju — vadības komitejas un regulatīvās komitejas — sintēze. Jaunradītā pārbaudes komiteja pēc Regulas 182/2011 stāšanās spēkā 2011. gada 1. martā ir ieņēmusi īpaši svarīgu vietu, jo tās ietvaros tiek izskatīti ieviešanas nosacījumi programmām ar ietekmi finanšu jomā un īstenošanas aktiem, kas saistīti ar lauksaimniecības, zivsaimniecības, nodokļu politikas un tirdzniecības politikas jautājumiem. Šīs procedūras paspārnē ir “pārvietojušās” tās politiku jomas, kurās pirms Lisabonas līguma

¹⁸ Hardcare A., Kaeding M. Delegated and Implemented Acts: the New Worlds of Comitology — Implications for European and National Administrations. *European Institute of Public Administration*. 2012, p. 17.

nepastāvēja koplēmuma procedūra (piemēram, tirdzniecība un lauksaimniecība). Svarīgākie elementi īstenošanas aktu pieņemšanā ir šādi:

1. Tiesisko bāzi nosaka Regula 182/2011, kura stājusies spēkā 2011. gada 1. martā.¹⁹ Tas nozīmē, ka šobrīd šīs kategorijas aktu pieņemšanā nav pārejas periodu, bet regulā noteiktā procedūra jau pilnībā stājusies spēkā.
2. Īstenošanas akti tiek *pieņemti ar komiteju starpniecību*, un tas nozīmē, ka dalībvalstis (līdzīgi kā pirms Lisabonas līguma stāšanās spēkā) ir iesaistītas apspriešanās.
3. Jaunievedums ir *pārsūdzības komiteja (appeal committee)*. Atšķirībā no tradicionālās komitoloģijas, kur nevienošanās gadījumā priekšlikums tika nodots atpakaļ Padomei (tas bieži notika GMO jautājuma apspriešanās), tagad Komisija var nolemt priekšlikumu nosūtīt atpakaļ pārbaudes komitejai, vai arī īpašos gadījumos, kas saistīti ar jūtīgiem jautājumiem (nodokļi, finanšu pakalpojumi, veselība un drošība), Komisija var nosūtīt jautājumu pārsūdzības komitejai. Tās sastāvā ir pieredzējuši dalībvalstu eksperti, bet tā netiek formāli piedalīta Padomei (iespējams, tādējādi sabalansējot institucionālo spēku samēru Komisijas interesēs).
4. Regulā, kas nosaka īstenošanas aktu pieņemšanas procedūras, ir iestrādāti arī īpaši nosacījumi gadījumiem, kad jāvienojas īsā laikā, piemēram, lai reaģētu krīzes situācijās vai reaģētu uz tirgus apstākļiem.

Secinājumi

Kas jāņem vērā valsts pārvaldes ierēdņiem darbā ar ‘jauno komitoloģiju’?

Komitoloģija nav “mirusi”, tās “jaunās drēbes” liecina par Komisijas ietekmes nostiprināšanos. Līguma par Eiropas Savienības darbību 290. pants norāda uz “iespējams, pašu nozīmīgāko spēku samēra nobīdi Lisabonas līgumā”²⁰. Deleģēto aktu pieņemšana, izslēdzot komiteju darbību (un līdz ar

¹⁹ Regula 182/2011, ar ko nosaka normas un vispārīgus principus par dalībvalstu kontroles mehānismiem, kuri attiecas uz Komisijas īstenošanas pilnvaru izmantošanu. *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*. 29.02.2011.

²⁰ Craig P. *The Lisbon Treaty. Law, Politics and Treaty Reform*. Oxford University Press, 2010, p. 75.

to Padomi un EP no apspriešanas procesa), liecina par Komisijas autonomijas palielināšanos.

Dalībvalstu ekspertu iesaiste nākotnē būs konsultatīva tajos gadījumos, kad Komisija virzīs deleģētos aktus, un saglabāsies līdzšinējā kapacitātē īstenošanas aktu ietvaros. Jaunizveidotā pārsūdzības komiteja pulcēs pieredzējušus ekspertus tad, kad pārbaudes komiteja noraidīs Komisijas priekšlikumu, vai arī īpašos gadījumos, kas attieksies uz jūtīgām politiku jomām (piemēram, nodokļi vai finanses). Ekspertiem, kas strādā ārējās tirdzniecības jomā, iespējams, ikdienas darbā nāksies sastapties ar vislielākajām izmaiņām.²¹ Sākot ar 2012. gada septembri, lēmumus antidempinga jomā nevarēs pieņemt ar vienkāršu balsu vairākumu, bet būs nepieciešams QMV. Praktiski tas nozīmēs, ka ES tirgus būs aizsargātāks un trešajām valstīm būs grūtāk nolobēt sev vēlamu lēmumu ekspertu komitejās.

No institucionālā spēku samēra viedokļa, iespējams, Padomes loma jaunās komitoloģijas ietvaros samazināsies. ES tiesību analītiķi uzskata, ka dalībvalstis, būdamas pārāk aizņemtas ar pārējiem institucionālajiem jautājumiem Lisabonas līguma gatavošanas laikā (Komisijas sastāvs, balsošanas procedūras u.c.), faktiski neapzinājās 290. un 291. panta reālās sekas.²² Par mērķi deklarējot procedūras vienkāršošanu, Komisija faktiski ir mainījusi kontroles mehānismu no Padomes un EP puses. Deleģēto aktu gadījumā leģislatoriem ir iespēja līdzsvarot savu spēku samēru, pirmkārt, vienojoties par nosacījumiem pamata leģislatīvajā aktā un, otrkārt, protestējot sev piešķirtā kontroles termiņa ietvaros (noraidot Komisijas priekšlikumu vai arī atsaucot tai piešķirto deleģējuma mandātu). Formāli varētu likties, ka pēdējais mehānisms ir pietiekami ietekmīgs. Problēma ikdienas darbā pēc komiteju likvidēšanas (ko jau identificējis Eiropas Parlaments) ir leģislatoru "izslēgšana" no operatīvā procesa un piekļuve informācijai.²³

Jaunais konsultāciju mehānisms, kas tagad aizstāj komiteju darbību, paredz ekspertu viedokļu uzklauššanu. Tas paver iespēju lobijam, ar to saprotot koordinētu nacionālo, ES līmeņa nevalstisko organizāciju un EP

²¹ Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council amending certain regulations to the common commercial policy as regards the procedures for the adoption of certain measures. 2011/0039 (COD), 08.03.2011.

²² Craig P. *The Lisbon Treaty. Law, Politics and Treaty Reform*. Oxford University Press, 2010, p. 76.

²³ Letter by the President of the EP: Common Understanding of Delegated Acts. Doc.8640/11. 04.04.2011.

sadarbību. Dalībvalstu pienākums būtu uzraudzīt, kādā veidā Komisija šīs konsultācijas veic, lai nodrošinātu pietiekamu Padomes un EP interešu pārstāvību.²⁴ Viens no veidiem, kā dalībvalstis to var realizēt, ir šāda nosacījuma iekļaušana legīslatīvajā aktā.

Komitoloģijas reformas ietekme uz prezidējošās valsts operatīvā darba pienākumiem

Lisabonas līguma 290. un 291. pants nosaka kārtību, kādā Padome un EP deleģē likumdošanas pilnvaras Komisijai. No šāda viedokļa raugoties, Padomes prezidentūra varētu "atslābt" un uzskatīt, ka tālāko darbu dara Komisija. Tomēr jaunizveidotā procedūra deleģēto un īstenošanas aktu pieņemšanā liek Padomei ne vien saglabāt modrību, bet arī strādāt proaktīvi *pirms* mandāta izsniegšanas Komisijai. Tā kā kārtību, kādā legīslatori pilnvaro Komisiju deleģēto aktu pieņemšanā, nosaka Padome sadarbībā ar EP sākotnējā legīslatīvajā aktā, tad Padomes prezidentūrai savlaicīgi būtu jāsadarbojas ar EP un jānosaka ietvars, mērķi, kontroles mehānismi un ilgums, kādā Komisijai tiks deleģēts likumdošanas mandāts. Aizņemtibā ar operatīviem likumdošanas jautājumiem uzmanības pievēršana šādām detaļām ne vienmēr ir pašsaprotama, un parasti tiek pamanīta, kad process vairs nav atgriežams atpakaļ.

Papildu grūtības pēc tradicionālās komitoloģijas sašķelšanas divās kategorijās saistītas ar izlemšanu, kad izvēlēties deleģēto un kad īstenošanas aktu, jo šķirtne ne vienmēr ir tik viennozīmīga.²⁵ Šādu lēmumu pieņemšanā sagaidāms arī lobījs no Komisijas puses, kas, iespējams, dos priekšroku deleģētiem aktiem, kur tās autonomija ir lielāka, un arī lobījs no Eiropas Parlamenta, kas vēlēties izmantot savas kontroles iespējas, pielietojot veto tiesības. Lēmumu šādā situācijā pieņems Padome un EP prezidentūras vadībā. Latvijai šajā ziņā nāksies rūpīgi ieskatīties jaunajā regulējumā un procedūrās, kas pilnā mērā stāsies spēkā 2015. gadā, beidzoties pārejas periodam deleģēto aktu jomā.

²⁴ Hardcare A., Kaeding M. Delegated and Implemented Acts: the New Worlds of Comitology — Implications for European and National Administrations. *European Institute of Public Administration*. 2012, p. 32.

²⁵ Piris J.C. *The Lisbon Treaty. A Legal and Political Analysis*. Cambridge University Press, 2010, p. 103.

II

EIROPAS SAVIENĪBAS POLITIKAS

Eiropas Savienības vieta pasaulē varas sadalījuma izmaiņu apstākļos

Toms Rostoks,

LU Sociālo zinātņu fakultātes Politikas zinātnes nodaļas docents

Pasaulē ir vērojamas būtiskas izmaiņas varas sadalījumā starp valstīm. ASV un Eiropas Savienības ietekme uz starptautisko attiecību norisēm mazinās, savukārt citu varas centru ietekme palielinās. Šī raksta mērķis ir sniegt pienesumu diskusijā par ES ārpolitikas ietekmes perspektīvām un norādīt uz vairākām būtiskām problēmām, kas traucē Eiropas Savienībai izvērst ietekmi pasaulē. Tiek secināts, ka galvenie ES ierobežotās ietekmes iemesli ir militārais un ekonomikas vājums, normatīvās varas sarukums un citu varas centru ārpolitiskās autonomijas palielināšanās. Ietekmes mazināšanās, visticamāk, neradīs apdraudējumu ES tuvākajā nākotnē, taču ilgākā laika posmā ES vājums var nopietni apdraudēt dalībvalstu drošību.

Atslēgvārdi: Amerikas Savienotās valstis, daudzpolaritāte, Eiropas Savienība, varas sadalījums, vienpolaritāte.

The distribution of power among the major players in global politics is shifting away from the United States and the European Union. This article looks at the decreasing EU influence in global affairs and points at several reasons why EU foreign policy is becoming less influential. The primary causes of the EU's loss of influence are military and economic weakness, diminishing normative power and increasing foreign policy autonomy of the rising powers. Although the continuation of current trends is likely

to result in even less impact on global affairs, the security of EU member states will not be compromised in the short term. However, military and economic weakness is likely to have a detrimental effect on the EU's security in the long run.

Keywords: balance of power, European Union, multipolarity, unipolarity, United States of America.

Raksta mērķis ir izprast ES ārpolitikas perspektīvas globālā varas sadalījuma izmaiņu kontekstā. Kopš 1990.-to gadu sākuma, kad ASV visai negaidītā veidā, sabrūkot Padomju Savienībai, kļuva par vienīgo lielvaru pasaulē, starptautiskajā varas sadalījumā ir notikušas būtiskas pārmaiņas, kā rezultātā starptautiskais varas sadalījums ir mainījies no vienpolāra uz daudzpolāru. Eiropas Savienība vismaz sākotnēji mierīgi varēja baudīt aukstā kara beigu augļus, organizējot tālāku integrācijas padziļināšanu kombinācijā ar jaunu dalībvalstu uzņemšanu, kamēr ASV turpināja rūpēties par ES drošību, iejaucoties Dienvidslāvijā notiekošajos konfliktos, kad radās tāda nepieciešamība.

2001. gada 11. septembra teroristu uzbrukumi mainīja ASV ārpolitiku, kā rezultātā ASV iesaistījās karos Afganistānā un Irākā, kas nozīmēja būtisku aizsardzības izdevumu pieaugumu. ES valstis sekojušas ASV piemēram, jo ES drošību neapdraud tiešs militārs uzbrukums. Šī pārliecība ir atspoguļota arī Eiropas Drošības stratēģijā, kurā ir rakstīts, ka Eiropa nekad nav baudījusi tādu brīvības, pārticības un drošības līmeni kā mūsdienās.¹ Tomēr vienpolārā sistēma pakāpeniski ir transformējusies par daudzpolāru/policentrisku varas sadalījumu. ASV ir spiestas aizvien lielāku uzmanību pievērst Klusā okeāna reģionam un stiprināt savu sabiedroto drošību, kas atrodas tiešā Ķīnas tuvumā, tāpēc ASV loma Eiropas drošībā neizbēgami mazināsies. Arī ekonomiskās varas sadalījums mainās, un sen ir pagājuši tie laiki, kad globālajā ekonomikā bija tikai trīs nozīmīgi spēlētāji: ASV, Japāna un ES. Ko starptautiskā varas sadalījuma izmaiņas nozīmē Eiropai? Kādi faktori varētu noteikt ES ietekmi pasaulē? Rakstā vispirms tiek aplūkoti dažādi skatījumi uz varas sadalījuma izmaiņām, un pēc tam tie tiek izmantoti, cenšoties izvērtēt ES ietekmes perspektīvas.

¹ A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy. Brussels, 2003.

Vai ASV vara mazinās?

Varas izmaiņas notiek visu laiku, tomēr parasti tās notiek jau pastāvošā varas izkārtojuma ietvaros. Pašreizējās pārmaiņas ir atšķirīgas, jo mainās varas sadalījuma modelis. Spēku līdzsvars, kas izveidojās pēc aukstā kara beigām, bija nelīdzsvarots, jo pasaulē bija viena lielvara, kas bija daudz spēcīgāka par tuvākajiem sekotājiem, no kuriem turklāt lielākā daļa — Japāna, ES dalībvalstis, Dienvidkoreja, Kanāda, Austrālija u.c. — bija ASV sabiedrotie. Varas nelīdzsvarotība ļāva ASV tiekties pēc ārpolitikas mērķiem, nesastopot sīvu pretestību. Atsevišķas valstis varēja nepiekrīst ASV skatījumam uz starptautisko attiecību norisēm, tomēr tās nespēja likt nopietnus šķēršļus ASV rīcībai. ASV ārpolitika kopumā atbilda postkomunistisko valstu, tajā skaitā Latvijas interesēm, un tas ļāva paplašināt NATO, iekļaujot aliansē Centrālās un Austrumeiropas valstis. Savukārt citi ASV ārpolitikas elementi — kari Afganistānā un Irākā — ir paātrinājuši pašreizējā varas sadalījuma norietu, kā rezultātā ar lielu pārliecību var apgalvot, ka nostiprinās daudzpolārs varas sadalījuma modelis.

Diskusija par ASV varas ietekmi pasaulē un par varas izmantošanas mērķiem norisinās pastāvīgi, jo pētnieki un politikas praktiķi ļoti uzmanīgi seko līdzī ASV iespējām ietekmēt citu valstu uzvedību. Vēl salīdzinoši nesen — pirms 7 gadiem — Stīvens Volts rakstīja, ka ASV varas pārsvars pār citām valstīm ir tik liels, ka ASV vajadzētu censties ietekmi realizēt neuzkrītošāk.² Kopš 2005. gada tomēr daudz kas ir mainījies, un mūsdienās ASV ārpolitikas pētnieki vairāk cenšas atbildēt uz jautājumiem par ASV iespējām ietekmēt starptautisko attiecību norises zūdoša pārsvara apstākļos. Pētnieku viedokļi ir dažādi. Vieni uzskata, ka ASV varas noriets ir pārspīlēts, proti, ASV vēl joprojām ir lielākā ekonomika pasaulē, ASV vēl joprojām ir labākās universitātes pasaulē un ASV ir milzīgs pārsvars pār tuvākajiem sekotājiem militārajā jomā. Piemēram, Džozefs Džoffe uzskata, ka pēdējo 50 gadu laikā periodiski ir radušās šaubas par ASV vietu starptautiskajā varas hierarhijā, taču ASV vienmēr ir spējušas pārvarēt grūtības un gūt virsroku konkurences cīņā.³ Farīds Zakarija savukārt velk paralēles starp Lielbritāniju 19. gs. beigās un ASV 21. gs. sākumā un norāda, ka

² Walt S. Taming American Power. *Foreign Affairs*. September/October 2005.

³ Joffe J. The Default Power. *Foreign Affairs*. September/October 2009.

Lielbritāniju pazudināja tās ekonomiskais vājums, savukārt ASV ekonomika ir spēcīga, tāpēc ASV ir labas iespējas saglabāt pārsvaru pār citām valstīm.⁴

Citi pētnieki uzskata, ka eventuāli Ķīna apsteigs ASV un kļūs par lielāko ekonomiku pasaulē, taču Ķīnas rīcības brīvību ierobežos ASV izveidotās institūcijas un alianses. Džons Aikenberijs uzskata, ka Ķīna apsteigs ASV, taču tās ietekme atpaliks no ASV ietekmes, jo Rietumi kā diezgan homogēna liberāli demokrātisko valstu grupa turpinās pastāvēt un realizēt ietekmi uz starptautisko attiecību norisēm.⁵ Visi minētie pētnieki uzskata, ka, neraugoties uz pārsvara sarūkšanu, ASV spēs būtiski ietekmēt starptautisko attiecību norises. Turklāt bez ASV aktīvas iesaistīšanās nav iespējams atrisināt nevienu ievērojamu starptautisku konfliktu, proti, augošās lielvaras to nedarīs, tāpēc ASV nāksies turpināt nodrošināt globālos sabiedriskos pakalpojumus.

Ir arī pētnieki ar daudz pesimistiskākiem uzskatiem. Piemēram, Naiels Fērgusons uzskata, ka lielvaras (impērijas) var sabrukt ļoti strauji un ka ASV fiskālās problēmas var krasī ietekmēt ASV ārpolitiku, jo ir paredzams, ka, pieaugot valsts parādam, parādsaistību apkalpošanai paredzētā budžeta daļa palielināsies no 8% no federālā budžeta līdz 17%.⁶ Citi pētnieki, piemēram, Stīvens Volts, neuzskata, ka pašreizējās grūtības varētu novest pie ASV sabrukuma, tomēr iesaka samazināt ārpolitiskās aktivitātes, jo pretējā gadījumā ārējais parāds turpinās pieaugt un radīs nopietnas problēmas. S.Volta skatījumā pasaulē ir izveidojusies situācija, kur ASV vēl joprojām ir spēcīgākā lielvara, tomēr vairs nespēj ietekmēt citu valstu uzvedību tik lielā mērā kā iepriekš, jo citu valstu vara ir palielinājusies un tās daudz labāk spēj aizstāvēt savas intereses.⁷

Kāda varētu būt varas sadalījuma izmaiņu ietekme uz ASV sabiedroto drošību?

Ja ASV intereses un drošība tiek definētas plaši, tad aizsardzības finansējuma samazināšana noteikti atstātu būtiskas sekas gan uz pašas ASV, gan uz tās sabiedroto drošību. Tiesa gan, ASV ģeogrāfiskais novietojums un

⁴ Zakaria F. The Future of American Power. *Foreign Affairs*. May/June 2008.

⁵ Ikenberry J. The Rise of China and the Future of the West. *Foreign Affairs*. January/February 2008.; Ikenberry, J. The Future of the Liberal World Order. *Foreign Affairs*. May/June 2011.

⁶ Ferguson N. Complexity and Collapse. *Foreign Affairs*. March/April 2010.

⁷ Walt S. The End of the American Era. The National Interest. *Foreign Affairs*. November/December 2011.

ievērojamais militārais pārsvars pār tuvākajiem sekotājiem nerada šaubas par ASV drošību, ja tā tiek definēta šauri. Mika Zenko un Maikls Koens uzskata, ka ASV bauda ievērojamu drošību un ka runas par to, ka pasaule kļūst bīstamāka, ir bez pamata. Pēc abu autoru domām, tieši bezprecedenta drošība, ko bauda ASV, ir iemesls tam, ka politiķiem ir jānodarbojas ar draudu pārspilēšanu, lai attaisnotu to aktīvu piedalīšanos starptautiskajās norisēs.⁸ ASV ārpolitika ir daudz aktīvāka, nekā to pieprasa ģeogrāfiskais novietojums un iespējamie apdraudējumi.

No ASV sabiedroto viedokļa raugoties, pārspilēta apdraudējuma uztvere lielākoties ir alianšu partneru interesēs, jo tādējādi tiek nodrošināta situācija, ka ASV nodrošina globālos sabiedriskos pakalpojumus — drošību — un stiprina savu sabiedroto drošību, ļaujot partneriem aizsardzībai atvēlēt daudz mazāku IKP daļu kā ASV. Tomēr nevar noliegt, ka ASV ārpolitikā kopš 2009. gada sākuma ir notikušas visai būtiskas pārmaiņas. Es vēlētos vērst uzmanību uz divām. Pirmkārt, Ķīnas straujā izaugsme un pēdējo gadu laikā novērojamais kareivīgums ir pamudinājis ASV nostiprināt alianses ar Austrumāzijas un Okeānijas valstīm, kā arī ar Austrāliju. Prezidents Baraks Obama 2011. gada rudenī apsolīja, ka ASV klātbūtne Klusajā okeānā paliecināsies.⁹ Ja turpināsies pašreizējās tendences, Indijas okeāna un Klusā okeāna reģioni būs visinteresantāko ģeopolitisko notikumu epicentrs 21. gs.¹⁰

Otrkārt, tuvākajos gados ASV veiks budžeta konsolidācijas pasākumus, un tas atsauksies arī uz aizsardzības budžetu, tāpēc būtisks ir jautājums, vai mazināsies ASV loma Eiropas drošībā? Neraugoties uz sākotnējiem sarūgtinājumiem (izmaiņas pretraķešu aizsardzības sistēmas plānos) un ASV saistībām Irākā un Afganistānā, var apgalvot, ka NATO Eiropas dalībvalstu drošība nav mazinājusies. Lielā mērā Eiropas drošību nosaka ASV-Krievijas attiecības, un pēc vētrainās 2008. gada vasaras, kad notika Krievijas-Gruzijas karš, ASV attiecības ar Krieviju B. Obamas prezidentūras laikā ir uzlabojušās, lai arī pastāv bažas par to saturu un nākotnes perspektīvām. Ja Latvijas drošība tuvākajos gados pasliktināsies, visticamāk, tas notiks nevis dramatisku ģeopolitisku pārkārtojumu, bet gan pakāpenisku un vismaz ārēji mierīgu procesu rezultātā, kur izšķirošu lomu spēlētu tas, ka Latvija

⁸ Zenko M., Cohen M.A. Clear and Present Safety. *Foreign Affairs*. March/April 2012.

⁹ Mardell, M. The Pacific President. 17.11.2011. <http://www.bbc.co.uk/news/world-us-canada-15768180> ("BBC" mājaslapa; aplūkota 16.04.2012.).

¹⁰ Kaplan R. D. Center Stage for the 21st Century. *Foreign Affairs*. March/April 2009.

ir atvērta un demokrātiska sabiedrība. Tiesa gan, Krievijas ietekmes palielināšanās Latvijā visveiksmīgāk varētu notikt pie nosacījuma, ja Latvijas-Krievijas (un ASV-Krievijas) attiecībās nav novērojami būtiski satricinājumi, kas pretējo pusi liktu uzlūkot kā ienaidnieku.

Kā varas izmaiņas uzlūko augošās lielvaras?

Citas lielvaras (gan esošās, gan augošās) patlaban notiekošo varas difūziju uzlūko kā pozitīvi vērtējamu procesu. Krievijas attieksme pret varas sadalījuma izmaiņām pasaulē ir visnotaļ pozitīva. Krievijas ārlietu ministrs Sergejs Lavrovs 2008. gadā atzīmēja, ka globālo problēmu atrisināšana nav iespējama bez sadarbības starp dažādajiem varas centriem. Lai arī varas difūzijas konceptualizēšanai, viņaprāt, visai noderīgs ir Ričarda Hāsa piedāvātais nepolaritātes jēdziens, tomēr kopīgo problēmu risināšanai ir nepieciešama reprezentatīva lielvaru grupa, kas realizētu kolektīvu līderību starptautiskajā politikā. Pēc S. Lavrova domām, Krievijai noteikti vajadzētu piederēt pie šīs vadošo valstu grupas.¹¹

Arī Ķīnas interpretācijā pasaule virzās daudzpolaritātes virzienā. Šī tendence ir neizbēgama, un valstis, kas tai pretosies, paliks zaudētājos.¹² Ķīnas prezidents Hu Džiņtao ir izteicies, ka, no Ķīnas viedokļa raugoties, daudzpolāras pasaules izveidošanās novestu pie starptautisko attiecību demokratizācijas un izbeigtu “vecās” starptautiskās attiecības, kur lielvaru attiecības tiek uzlūktas kā nulles summas spēle.¹³ Citiem vārdiem sakot, augošās lielvaras izmainītu ne tikai varas sadalījumu starp valstīm, bet arī mainītu starptautisko attiecību raksturu, jo to primārās intereses ir saistītas ar attīstības jautājumiem un cīņu pret nabadzību. Ja turpināsies pašreizējās tendences un Ķīna ap 2020. gadu kļūs par lielāko pasaules ekonomiku, tas vienalga nemainīs faktu, ka lielākā daļa Ķīnas iedzīvotāju vēl joprojām dzīvos visai pieticīgos apstākļos un ne tuvu nebaudīs tādu dzīves līmeni kā ASV, Japānā un vairumā Rietumeiropas valstu. Ir ļoti iespējams, ka šādos

¹¹ Lavrov S. *Russia and the World in the 21st Century. Russia in Global Affairs*. September 2008.

¹² *China's Peaceful Development. Information Office of the State Council, The People's Republic of China*. 2011, p. 28.

¹³ Wang G. Chinese president calls for a multi-polar world, democratization of int'l relations. 03.11.2010. http://news.xinhuanet.com/english2010/china/2010-11/03/c_13589495.htm (“English.news.cn” mājaslapa; aplūkota 17.04.2012.).

apstākļos Ķīnas ārpolitikas prioritātes nemainīsies un ka tās primārā interese būs stabilitāte starptautiskajā sistēmā un miermīlīga attīstība.

Neapmierinātību ar vienpolāro varas sadalījumu ir paudušas ne tikai valstis, no kurām to varētu sagaidīt (Ķīna un Krievija), bet arī valstis, kuras ir nozīmīgi reģionālie spēlētāji un ASV sabiedrotie. Piemēram, Francijas ārlietu ministrs Ibērs Vedrins (*Hubert Vedrin*) 1999. gadā izteica neapmierinātību ar pasaulē izveidojušos situāciju, kur viena valsts — ASV — ir tik spēcīga, ka var neņemt vērā citu valstu iebildumus. I. Vedrins atzīmēja daudzpolāra spēku līdzsvara priekšrocības, jo šāda spēku līdzsvara sistēmā valstīm ir jāņem vērā arī citu valstu intereses, turklāt daudzpolāra sistēma palīdz saglabāt daudzveidību starptautiskajā vidē.¹⁴ Četrus gadus pēc I. Vedrina izteiktajām piezīmēm Francija kopā ar Vāciju neatbalstīja ASV iebrukumu Irākā, bet trīs gadus vēlāk, 2006. gadā, Francijas Starptautisko attiecību institūta (IFRI) dibinātājs Dominiks Moisi (*Dominique Moisi*) rakstīja, ka vienpolaritātes laiks ir beidzies un pasaule ir kļuvusi daudzpolāra.¹⁵ Lai arī šis apgalvojums ir diskutabls, tomēr kopējā tendence ir skaidra — plaisa starp ASV un augošajām lielvarām samazinās. Šī tendence turpināsies arī turpmākajos gados, tāpēc ir nepieciešams noskaidrot, vai pastāv militāras konfrontācijas iespējas starp esošajām un topošajām lielvarām.

Vai konflikts starp lielvarām kļūst vairāk iespējams?

Līdz šim tika aplūkoti dažādi priekšstati par varas sadalījumu pasaulē, savukārt šajā sadaļā tiek aplūkots jautājums par attiecībām starp lielvarām, proti, cik liela ir konflikta izcelšanās iespēja. Varas sadalījuma izmaiņas tikai daļēji nozīmē to, ka augošās lielvaras iegūst ietekmi uz tradicionālo lielvaru rēķina. No vienas puses, mainoties varas sadalījumam, pieaug vienu valstu iespējas ietekmēt starptautisko attiecību norises un proporcionāli samazinās citu valstu ietekmes iespējas. Šādi raugoties, starptautiskās attiecības var interpretēt kā nulles summas spēli. Tomēr, no otras puses, šo procesu var uzlūkot kā varas nelīdzsvarotības mazināšanos, un izmaiņu gaitā ieguvējas var būt arī tās valstis, kuru ietekme mazinās.

¹⁴ To Paris, U.S. Looks Like a 'Hyperpower'. 05.02.1999. http://www.nytimes.com/1999/02/05/news/05iht-france.t_0.html ("New York Times" laikraksta mājaslapa; aplūkota 17.04.2012.).

¹⁵ Moisi D. The Fall of the Hyper Power. 30.11.2006. <http://www.project-syndicate.org/commentary/the-fall-of-the-hyper-power> ("Project Syndicate" mājaslapa; aplūkota 17.04.2012.).

Varas sadalījuma izmaiņu brīži ir bīstami posmi pasaules vēsturē, kad konflikta izcelšanās iespējas ir salīdzinoši lielas, tāpēc ir būtiski panākt, lai augošo un esošo lielvaru attiecībās izdotos saglabāt stabilitāti. Ir svarīgi, lai zaudētāji nejustos kā zaudētāji, jo krasas spēku līdzsvara izmaiņas palielinātu lielvaru nervozitāti. Pašreizējās spēku līdzsvara izmaiņas atšķirībā no 1980.-to gadu beigās notikušajām pārmaiņām ir pakāpeniskas.

Militāras konfrontācijas iespējamību samazina vairāki faktori. Pirmkārt, ASV izveidotās alianses ar sabiedrotajiem Eiropā un Āzijā mudina augošās lielvaras uzvesties piesardzīgi, jo absolūtais vairākums ar valstīm, kurām ir vislielākie aizsardzības izdevumi, ir ASV sabiedrotās. SIPRI dati liecina, ka 2010. gadā pasaulē kopumā aizsardzības vajadzībām tika iztērēti 1,63 triljoni ASV dolāru, no kuriem ASV daļa bija 43%. Starp 10 lielākajiem tērētājiem tikai Ķīna un Krievija nav ASV sabiedrotās, kamēr pārējās valstis — Lielbritānija, Francija, Japāna, Saūda Arābija, Vācija, Brazīlija — ir vai nu ASV sabiedrotās vai arī to attiecības ar ASV ir ļoti labas (Indija).¹⁶ Aizsardzības vajadzībām ASV tērē trīs reizes vairāk par tās nopietnākajiem konkurentiem Ķīnu un Krieviju.¹⁷

2011. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, ES valstu aizsardzības izdevumi ir nedaudz samazinājušies. SIPRI dati liecina, ka par 4% ir samazinājušies Francijas aizsardzības izdevumi, par 1,4% — Vācijas un par 0,6% — Lielbritānijas. Ir paredzams, ka tuvākajos gados šo valstu tēriņi aizsardzībai varētu samazināties vēl vairāk.¹⁸ Piemēram, Lielbritānija tuvāko gadu laikā plāno samazināt savus aizsardzības izdevumus par 7,5% un Vācija — par 4%. Daudz drastiskāki taupības pasākumi aizsardzības jomā ir notikuši tajās valstīs, kuras ekonomiskā krīze ir skārusi vissmagāk. Grieķijas aizsardzības izdevumi kopš 2008. gada ir samazināti par 26%, Spānijas par 18%, Itālijas par 16% un Īrijas par 11%. Vēl lielāks aizsardzības izdevumu samazinājums ir noticis Latvijā, Lietuvā un Slovākijā.¹⁹ Tomēr šajās valstīs tuvākajos gados ir sagaidāms pakāpenisks aizsardzības izdevumu pieaugums.

¹⁶ *SIPRI Yearbook 2011*. Oxford University Press, 2011, Chapter 4.

¹⁷ ASV aizsardzības izdevumi 2011. gadā bija 711 miljardi ASV dolāru, bet Krievijas un Ķīnas aizsardzības izdevumi bija attiecīgi 71,9 un 143 miljardi ASV dolāru. Avots: *SIPRI Yearbook 2011*. Oxford University Press, 2011, Chapter 4.

¹⁸ World military spending levels out after 13 years of increases, says SIPRI. 17.04.2012. <http://www.sipri.org/media/pressreleases/17-april-2012-world-military-spending-levels-out-after-13-years-of-increases-says-sipri> ("SIPRI" mājaslapa; aplūkota 21.04.2012.).

¹⁹ Background paper on SIPRI military expenditure data 2011. 17.04.2012. <http://www.sipri.org/research/armaments/milex> ("SIPRI" mājaslapa; aplūkota 21.04.2012.).

No vienas puses, izdevumi konkrētas valsts aizsardzībai palielina tās drošību, tomēr, no otras puses, tie tiek uzlūkoti ar aizdomām no konkurentu un esošo vai potenciālo pretinieku puses, tāpēc pašreizējā starptautiskajā sistēmā ir valstis, kuras uzskata, ka ASV augstie aizsardzības izdevumi un izveidotās alianses apdraud to drošību. Nelīdzsvarotais militāro izdevumu sadalījums tuvākajā laikā turpinās pastāvēt, lai arī plaisa starp Ķīnu un Krieviju no vienas puses un ASV un tās sabiedrotajiem no otras puses pakāpeniski samazināsies. Šis process notiks, ne tikai pateicoties tam, ka augošās lielvaras spēš palielināt savus aizsardzības izdevumus, bet arī tāpēc, ka esošajām lielvarām būs grūti saglabāt esošos izdevumu apmērus un tās vistīcāmāk būs spiestas realizēt taupības pasākumus uz aizsardzības rēķina. Ja NATO dalībvalstu aizsardzības tēriņi lielākoties samazinās (Polija un Norvēģija ir izņēmumi), tad citu valstu aizsardzības tēriņi palielinās. Piemēram, aizsardzības tēriņi ir palielinājušies Tuvo Austrumu reģionā, Āfrikā, Āzijā un Austrumeiropā (Azerbaidžānas aizsardzības izdevumi ir palielinājušies par 89%). Krievijas aizsardzības izdevumi 2011. gadā ir palielinājušies par 9,3%, bet Ķīnas — par 6,7%. Kopš 2002. gada Ķīnas aizsardzības izdevumi ir palielinājušies par 170%, Krievijas — par 79%, Indijas — par 66%, Saūda Arābijas — par 90%. Ne visas augošās lielvaras 2011. gadā ir palielinājušas aizsardzības tēriņus, piemēram, Brazīlija tos ir samazinājusi par 8,2%, lai arī kopumā kopš 2002. gada tās aizsardzības izdevumi ir pieauguši par 19%.²⁰

Otrkārt, stabilitāti notiekošo varas sadalījuma izmaiņu apstākļos stiprina tas, ka nozīmīgāko lielvaru rīcībā ir kodolieroči. Lai arī kodolieroču pastāvēšana nereti ir tikusi vērtēta visai negatīvi, tomēr nav noliedzams, ka šo ieroču klātbūtne bija viens no iemesliem tam, ka lielvaras kopš Otrā pasaules kara beigām savā starpā nav karojušas. Divām ES dalībvalstīm — Francijai un Lielbritānijai — ir savi kodolarsenāli, tomēr aizsardzības jautājumi tiek uzlūkoti galvenokārt caur NATO prizmu. Kodolieroču skaits pasaulē turpinās samazināties, un tas notiks, galvenokārt pateicoties 2010. gadā noslēgtajam līgumam starp ASV un Krieviju, kas paredz ievērojami samazināt šo valstu kodolarsenālus. Tiesa gan, ir maz ticams, ka līdz 2015. gadam varētu nopietni tikt apsvērta iespēja atteikties no kodolieročiem pavisam. ‘Global zero’ vismaz pagaidām ir nesasniedzams mērķis.

²⁰ Background paper on SIPRI military expenditure data 2011. 17.04.2012. <http://www.sipri.org/research/armaments/milex> (“SIPRI” mājaslapa; aplūkota 21.04.2012.).

Treškārt, stabilitāti sekmē pēdējās desmitgadēs notikušās pārmaiņas starptautiskajā ekonomikā un finanšu sistēmā. Šīs izmaiņas var raksturot kā ražošanas globalizāciju, kas sniedzas daudz tālāk par vienkāršu savstarpējo atkarību starp valstīm. Ražošanas globalizācija ir process, kura gaitā aizvien pieaugošs uzņēmumu daudzums izvēlas savu produktu izgatavošanu organizēt globālā mērogā, tādējādi padarot saiknes starp valstīm daudz ciešākas. Neraugoties uz notikušo globālo ekonomisko krīzi, ir maz ticams, ka šīs stabilitāti veicinošais faktors tuvākajos gados mazināsies, jo globālas konkurences apstākļos ražošanas globalizācija ir efektīvs veids, kā uzņēmumiem saglabāt/uzlabot konkurētspēju.

Ceturtkārt, stabilitāti veicina tas, ka militāras iekarošanas stratēģija vairs neatmaksājas. Kari, kuru mērķis ir jaunu teritoriju pakļaušana un noturēšana, patlaban tikpat kā nav iedomājami, jo tie visdrīzāk nestu zaudējumus, nevis ieguvumus. Turklāt valstis un uzņēmumi gandrīz visu tām nepieciešamo spēj iegādāties ar starptautiskās tirdzniecības palīdzību.

Visi iepriekšminētie stabilitāti veicinošie faktori mazina militāras konfrontācijas iespējamību, tomēr tas nenozīmē, ka valstis neizrādītu interesi par varas sadalījuma izmaiņām un to potenciālajām sekām. Liels materiālās un nemateriālās varas daudzums vēl joprojām tiek uzskatīts par priekšnoteikumu, lai valsts spētu aizstāvēt savas intereses attiecībās ar citām valstīm. Savukārt militārie instrumenti valstīm ir apdrošināšanas polise, ko izmantot gadījumā, ja starptautisko attiecību raksturs būtiski mainītos. Turklāt militārie instrumenti palīdz nodrošināt arī draudu novēršanu starptautiskajai drošībai, tāpēc nav brīnums, ka 2010. gadā valstu kopējie aizsardzības izdevumi bija par 50% lielāki nekā 2001. gadā.²¹ Jaunākie dati liecina, ka kopējais aizsardzības izdevumu apjoms pasaulē 2011. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, tikpat kā nav mainījies. Lai arī kopējais apjoms ir 1,74 triljoni ASV dolāru, tomēr 2010. gada cenās tas ir tikai 0,3% pieaugums.²²

²¹ *SIPRI Yearbook 2011*. Oxford University Press, 2011, p. 157.

²² Background paper on SIPRI military expenditure data 2011. 17.04.2012. <http://www.sipri.org/research/armaments/milex> ("SIPRI" mājaslapa; aplūkota 21.04.2012.).

Kādi varētu būt daudzpolāras starptautiskās sistēmas politiskie procesi?

Pastāv būtiskas atšķirības starp daudzpolāru spēku līdzsvaru un daudzpolāru varas sadalījumu. Daudzpolāra spēku līdzsvara sistēma paredz to, ka lielvaras aktīvi līdzsvaro viena otru un uzlūko citas valstis ne tikai kā konkurentus, bet arī kā iespējamus pretiniekus. Savukārt daudzpolārs varas sadalījums nozīmē tikai to, ka vara ir izkliedēta un ka daudzie varas centri viens otru uzlūko kā konkurentus, nevis kā esošus vai potenciālus pretiniekus. Daudzpolāra spēku līdzsvara sistēma Eiropā pastāvēja lielāko daļu 19. gs. un 20. gs. sākumā, bet daudzpolārs varas sadalījums ir raksturīgs pašreizējiem apstākļiem. Vara kļūst izkliedētāka, taču aktīvas līdzsvarošanas pazīmes lielvaru attiecībās tikpat kā nav novērojamas.

Augošo lielvaru priekšrokas došanu izkliedētākam varas sadalījumam starptautiskajā sistēmā nosaka galvenokārt vēlme nepieciešamības gadījumā spēt pretoties nevēlamām starptautisko attiecību norisēm. Vienpolāras sistēmas apstākļos citu valstu iespējas pretoties spēcīgākās valsts rīcībai ir daudz ierobežotākas, kamēr daudzpolāra sistēma paredz gan ASV ierobežotākas iespējas tiekties pēc ambicioziem ārpolitikas mērķiem, gan plašākas augošo lielvaru iespējas pretoties ASV ārpolitikai. ASV, protams, centīsies paildzināt līdzšinējo situāciju, kad tās vara nebija līdzsvarota, tomēr ir maz ticams, ka tas notiktu ar citu varas centru apzinātas vājināšanas palīdzību.

Daudzpolāras sistēmas politiskie procesi ir sarežģīti, jo ir jāpanāk vienprātība starp daudzām valstīm. Arī vienpolāras sistēmas apstākļos vienprātība nebija pašsaprotama, tomēr līdera esamība būtiski atvieglināja nonākšanu pie kopsaucēja. Līdzvērtīgāks varas sadalījums paildzina lēmumu pieņemšanas gaitu un palielina iespēju, ka vienošanās nenotiek. Šī tendence ir ļoti bīstama, jo mūsdienās valstis saskaras ar daudzām problēmām, kas prasa kolektīvus risinājumus, piemēram, klimata pārmaiņas, taču pāreja uz izkliedētu varas sadalījumu draud ar kolektīvā lēmumu pieņemšanas procesa paralīzi. No vienas puses, starptautiskās attiecības kļūst demokrātiskākas, jo palielinās nozīmīgo spēlētāju skaits, taču, no otras puses, var samazināties lēmumu pieņemšanas efektivitāte. Arī pētījuma *Strategic Trends 2012* autori uzskata, ka iekšpolitisko faktoru ietekmē lielvaras spēj nodrošināt tikai minimālu globālo pārvaldību, kā rezultātā nozīmīgi lēmumi var tikt pieņemti novēloti vai pat vispār netikt pieņemti.²³

²³ Strategic Trends 2012. Key Developments in Global Affairs. *Center for Security Studies*. 2012, p. 7.

Varas sadalījuma izmaiņas ir pakāpenisks process. Reizēm spēku līdzsvars mainās strauji, piemēram, laikā, kad sabruka Padomju Savienība, tomēr pašreizējā pāreja uz izkliedētāku varas sadali ir pakāpeniska un bez lieliem satricinājumiem. Līdz šim lielākie satricinājumi ir bijuši Irākas karš un starptautiskā ekonomikas krīze, un ir maz ticams, ka tuvākajā nākotnē notiks līdzīga mēroga vai pat smagāki satricinājumi, kas paātrinātu pašreizējo varas sadalījuma izmaiņu procesu. Ironiskā kārtā vislielākās krasu pārmaiņu iespējas ir tieši Eiropas Savienībā, kur atsevišķu valstu (jo īpaši Grieķijas) nepārdomātā aizņemšanās ir radījusi pamatu bažām par eiro nākotni un par šo valstu spējām parādus apkalpot un atmaksāt.

Starptautiskās politikas dienaskārtībā esošo jautājumu risināšanā, visticamāk, turpināsies līdzšinējā tendence, proti, ASV un tās sabiedrotie centīsies spēlēt aktīvu lomu starptautisko pārmaiņu procesos, savukārt Ķīna, Krievija un Indija būs negribīgi partneri. Šo valstu aizstāvētie principi — suverenitāte, ārpolitikas autonomija, neiejaukšanās — var šķist mūsdienām neatbilstoši, tomēr ar tiem ir jārēķinās. Tā kā šīs valstis ir augošās lielvaras (jo īpaši Ķīna), tad pastāv iespēja, ka šo uzvedības principu nozīme nākotnē palielinās. Atšķirīgie skatījumi uz daudziem starptautiskās dienaskārtības jautājumiem turpinās radīt spriedzi lielvaru attiecībās.

Kādu uzvedību var sagaidīt no augošajām lielvarām?

Atbildot uz uzdoto jautājumu, ir vērts pievērst uzmanību četriem augošo lielvaru uzvedības aspektiem. Pirmkārt, augošās lielvaras centīsies panākt lielāku ietekmi un mazāku ārējo iejaukšanos to tuvākajā reģionālajā vidē. Apliecinājums Ķīnas augošajai ietekmei ir tās ievērojamā loma sešu pušu sarunās ar Ziemeļkoreju. Vēl viens apliecinājums Ķīnas pieaugošajai pašpārliecinātībai ir pēdējos gados notikušie incidenti Dienvidķīnas jūrā.

Otrkārt, augošās lielvaras centīsies meklēt savu sasniegumu starptautisku atzīšanu. Viens no ceļiem, kā šo mērķi sasniegt, ir censties panākt lielāku ietekmi starptautiskajās organizācijās. Vairākām augošajām lielvarām ir ambīcijas iegūt pastāvīgā ANO Drošības padomes dalībnieka statusu, piemēram, Indijai un Brazīlijai. Tādas ir arī esošajai lielvarai Japānai. Vēl viens veids, kā meklēt starptautisku atzīšanu, ir censties intensificēt attiecības ar citām augošajām varām un apspriest starptautiskās dienaskārtības jautājumus bez Rietumu lielvaru klātbūtnes. Šeit kā piemērus var

minēt gan ciešāku Brazīlijas-Turcijas attiecību izveidošanos, gan epizodes no starptautiskajām sarunām, piemēram, ASV prezidenta Baraka Obamas centieni Kopenhāgenas klimata sanāksmes laikā 2009. gada decembrī satikties ar Ķīnas premjerministru Veņu Dzjabao (*Wen Jiabao*) ilgu laiku cieta neveiksmi, un vēlāk izrādījās, ka Ķīnas premjerministram tajā laikā bija sarunas ar Brazīlijas, Indijas un Dienvidāfrikas līderiem.²⁴ Tas norāda uz solidaritāti un kopīgām interesēm starp augošajām lielvarām.

Treškārt, augošās lielvaras var censties savu jauniegūto ietekmi apliecināt ar diplomātisko iniciatīvu palīdzību. Kā piemēru var minēt Turcijas-Brazīlijas iniciatīvu ar nolūku panākt progresu Irānas kodolprogrammas apturēšanā. Pēc tam, kad ASV un Eiropas valstu centieni panākt vienošanos ar Irānu par bagātīnātā urāna izvešanu apmaiņā pret kodoldegvielas nodrošināšanu vienā no Irānas kodolreaktoriem, kas tika izmantots medicīniskajām vajadzībām, cieta neveiksmi, sarunās iesaistījās Brazīlija un Turcija, kurām izdevās panākt vienošanos ar Irānu. Lai arī minētā vienošanās netika akceptēta no citu iesaistīto valstu puses un galu galā izvēle tika izdarīta par labu stingrākām sankcijām, tomēr Brazīlijas-Turcijas iniciatīva ir apliecinājums tam, ka augošās lielvaras vēlas spēlēt lielāku lomu starptautisko attiecību norisēs.

Ceturtkārt, augošās lielvaras var izvēlēties realizēt stratēģiskās neatkarības politiku, izmantojot savu ietekmi nevis konkrētu ārpolitikas iniciatīvu realizēšanai, bet gan savas ārpolitikas autonomijas nostiprināšanai. Šī ir reaģējoša stratēģija, un tā galvenokārt var tikt realizēta gadījumos, kad augošā lielvara nepiekrīt citu valstu realizētajai ārpolitikai.

Ja augošo lielvaru izturēšanās nākotnē atbildīs tiem starpvalstu uzvedības principiem, ko tās patlaban aizstāv, tad nākotnē mēs varam sagaidīt atgriešanos pie līdzvērtīgākām starpvalstu attiecībām un cieņpilnas attieksmes pret suverenitātes principa ievērošanu. Tomēr praksē šo principu ievērošana var izrādīties sarežģīta, jo valstu interese par aktīvu iesaistīšanos starptautisko attiecību norisēs pieaug proporcionāli mijiedarbības pieaugumam. Kamēr intereses citās valstīs netiek apdraudētas, tikmēr neiejaukšanās principa ievērošana neērtības nerada, taču interešu apdraudējuma gadījumā radīsies spēcīgs stimuls aizstāvēt savas intereses, tāpēc atklāts paliek jautājums par to, cik lielā mērā augošajām lielvarām izdosies palikt uzticīgām to proponētajiem principiem.

²⁴ Meilstrup P. The Runaway Summit. *Danish Foreign Policy Yearbook*. 2010. p. 132.

Ko varas sadalījuma izmaiņas nozīmē Eiropas Savienībai?

Kopš Otrā pasaules kara beigām Rietumeiropas valstis ir bijušas ASV sabiedrotās, un aukstā kara otrajā pusē un 1990.-tajos gados Rietumeiropas valstis kopā ar ASV un Japānu veidoja Triādi, proti, Rietumeiropa bija viens no trijiem nozīmīgākajiem pasaules ekonomikas centriem. Drošības ziņā Rietumeiropas valstis ir paļāvušās uz ASV aizsardzību. Mūsdienās ES valstu militārās spējas atpaliek no ASV spējām tik būtiski, ka ES dalībvalstis faktiski nespēj realizēt militārās operācijas ārpus Eiropas robežām bez aktīvas ASV līdzdalības. To apliecina NATO intervences Lībijā rezultāti. Atsevišķi vērotāji attiecības starp ASV un pārējām alianses dalībvalstīm raksturo kā attiecības starp Sniegbaltīti (ASV) un 27 rūķīšiem (pārējās NATO dalībvalstis).²⁵

Līdzīgas problēmas pagaidām ir arī augošajām lielvarām, jo Ķīnas un Krievijas iespējas projicēt savas militārās spējas tālu no mājām arī ir ļoti ierobežotas. Ķīna tikai 2011. gadā nolaida ūdenī savu pirmo lidmašīnu bāzes kuģi, kas faktiski ir pārpirkts no Ukrainas un pārbūvēts. Tiesa gan, ES valstis un augošajās lielvarās novērojamas pretējas tendences. ES valstu aizsardzības izdevumi samazinās, savukārt augošo lielvaru plāni paredz aizsardzības izdevumu ievērojamu tālāku palielināšanu. Ir maz ticams, ka novecojošās un parādu sloga māktās ES valstis spēs tuvāko gadu laikā palielināt aizsardzības finansējumu, kamēr (arī ne visai spožā demogrāfiskajā situācijā esošajām) Ķīnai un Krievijai palielināt aizsardzības finansējumu ir vienkāršāk, jo šajās valstīs notiek ekonomiskā izaugsme un tās nav demokrātiskas. Līdz ar to izšķiroša nozīme būs tam, cik veiksmīgi noritēs tālākā ES drošības un aizsardzības integrācija. Ņemot vērā to, ka militāro spēju nodrošināšana lielākoties ir izmaksu ziņā ļoti ietilpīga, ES valstīm būs nepieciešams sadarboties ciešāk, lai iegūtu patlaban trūkstošās spējas. Jāatzīmē, ka samazināts aizsardzības finansējums nozīmē arī mazākus valsts pasūtījumus, tāpēc turpmākajos gados varētu turpināties tendence ES valstu aizsardzības industrijas uzņēmumiem censties atrast pircējus savai produkcijai ārpus ES un NATO valstu loka. No Latvijas viedokļa raugoties, tā ir diezgan satraucoša tendence.

²⁵ Kaplan R.D. NATO's Ordinary Future. 09.05.2012. <http://www.stratfor.com/analysis/natos-ordinary-future-robert-d-kaplan> ("Stratfor" mājaslapa; aplūkota 21.04.2012.).

Militārais vājums rada riskus ES vietai starptautisko attiecību sistēmā tālākā nākotnē, taču pagaidām Eiropas Savienības lielākās problēmas būs saistītas ar dalībvalstu saliedētības nodrošināšanu un iekšējo problēmu risināšanu. Citiem vārdiem sakot, ES ir pārāk sliktā formā, lai uztrauktos par savu vietu pasaulē. Piemēram, ASV norisinās nerimstošas diskusijas par to, kā veidot attiecības ar Ķīnu, bet Eiropas Savienībā par attiecībām ar Ķīnu tiek diskutēts daudz mazāk. Iespējams, tam par iemeslu ir uzskats, ka Ķīna (tāpat kā lielākā daļa citu ar militāro drošību saistīto jautājumu) ir ASV problēma. Vienotāku ārpolitiku attiecībā pret Ķīnu neveicina arī tas, ka Vācijai ir ļoti laba ekonomiskā sadarbība ar Ķīnu, kā rezultātā cilvēktiesību un cietās drošības jautājumi tiek “paslaucīti zem paklāja”. Ekonomiskās krīzes laikā ES ārpolitika, neraugoties uz Lisabonas līguma ieviestajiem institucionālajiem uzlabojumiem, ir smagi cietusi, kā rezultātā ir notikusi ES ārpolitikas renacionalizācija.²⁶

ES ietekmes mazināšanos apliecina arī tas, ka sen nekas nav dzirdēts par ES kā normatīvo varu, kas spētu ietekmēt starptautisko attiecību norises, aizstāvēt universālās vērtības un rādot paraugu citām valstīm. Normatīvās varas idejas norietu ir paātrinājusi ekonomiskā krīze, kuras laikā spilgti tika izgaismotas ES attīstības modeļa vājās puses, un citu varas centru nostiprināšanās, kuri daudz mazākā mērā atbalsta (un reizēm pat atklāti izaicina) Rietumu aizstāvēto vērtību universālo raksturu. ES vēl joprojām kalpo kā piemērs valstīm, kuras tajā vēlas iestāties, tomēr ES iespējas mainīt citu valstu uzvedību ar sava piemēra, vērtību un pārliecināšanas palīdzību ir būtiski mazinājušās. ES valstis ir turīgas, tomēr šo bagātību nav iespējams mobilizēt stratēģiski nozīmīgu ārpolitikas mērķu sasniegšanai. Tiesa gan, tas nav pārsteigums, jo reizēm pat valstis nespēj savu bagātību transformēt ietekmīgā ārpolitikā, bet ES ne tuvu nav valsts. Tā kā patlaban ES nesaskaras ar nozīmīgu ārēju apdraudējumu, tās dalībvalstis spēs vienoties par ambiciozu ārpolitiku un atbalstīt to ar nepieciešamajiem līdzekļiem.

ES ir lielākā ekonomika pasaulē, tomēr iekšējie politikas saskaņošanas procesi starp 27 valstīm prasa tik lielas pūles, ka ES valstis nespēj savu kolektīvo potenciālu pārvērst dinamiskā izaugsmē un ietekmīgā ārpolitikā. Diemžēl, pašreizējā ES integrācijas stadijā šī problēma nav novēršama, tāpēc pašreiz notiekošās varas izmaiņas pasaulē nedarbojas par labu ES. Uz globālo

²⁶ The European Foreign Policy Scorecard 2012. *European Council on Foreign Relations*. 2012.

pārmaiņu fona ASV izredzes ir daudz labākas nekā ES. Lai arī ES un ASV sastopas ar vairākām līdzīgām problēmām, piemēram, parāda palielināšanos krīzes laikā, tomēr gan demogrāfisko pārmaiņu,²⁷ gan zinātnes, tehnoloģiju un inovāciju²⁸ jomā ASV pozīcijas ir daudz stiprākas. Kas attiecas uz augošajām lielvarām, tad arī tām ir savas vājās vietas. Krievijas problēmas ir korupcija, kas noved pie neefektīvas pārvaldes, un demogrāfija. Arī Ķīnu sagaida demogrāfiskie izaicinājumi. Indija tuvākajās desmitgadēs kļūs par iedzīvotāju skaita ziņā lielāko valsti pasaulē, taču pagaidām vairums tās iedzīvotāju cieš no nabadzības. Šādi raugoties, nenotiks nekas briesmīgs, ja ES ietekme pasaulē mazināsies, jo ilgus gadus Eiropas valstis kopā ar ASV ir bijušas starptautisko norišu noteicējas, tomēr, raugoties tālākā nākotnē, bažas rada ES valstu militārais vājums un parādu nasta. Militārais vājums radīs cietās drošības riskus, bet parādu nasta negatīvi ietekmēs izaugsmes perspektīvas.

²⁷ Eberstadt N. The Demographic Future. *Foreign Affairs*. November/December 2010.

²⁸ Knowledge, Networks and Nations: Global Scientific Collaboration in the 21st Century. *The Royal Society*. 2011.

Eiropas Savienības Kopējā enerģētikas politika — no vīzijas uz realitāti?

Latvijas prezidentūras potenciālā ietekme
ES Kopējās enerģētikas politikas nostiprināšanā

Alise Zālīte,

Rīgas Stradiņa universitātes Eiropas studiju fakultātes
Starptautisko attiecību maģistrantūras studente

Raksta mērķis ir izvērtēt Latvijas prezidentūras ES Padomē potenciālo lomu ES Kopējās enerģētikas politikas (KEP) nostiprināšanā. ES dalībvalstis oficiāli ir vienojušās par KEP attīstīšanu, tomēr praktiski kopējas politikas veidošana izrādījusies sarežģīta, un to raksturo pretrunīgas intereses, kā arī nevēlēšanās zaudēt suverenitāti enerģētikas jomā. Vai Latvija prezidentūras ietvaros spētu sekmēt pāreju no vīzijas par KEP uz tās realitāti? Raksts sastāv no divām daļām. Pirmajā daļā raksturota KEP evolūcija un galvenie izaicinājumi, savukārt otrajā daļā tiek analizētas Latvijas intereses KEP kontekstā un izvērtētas valsts spējas tās sekmēt prezidentūras ietvaros.

Atslēgvārdi: enerģētiskā atkarība, klimata pārmaiņas, Kopējā enerģētikas politika.

The purpose of this article is to estimate the potential role of the Latvian Presidency of the EU Council in consolidating Common European Energy Policy (CEEP). EU member states have formally agreed on the development of the CEEP, but in practice this has proved to be very difficult — the national interests of member states are diverse and they are generally reluctant to transfer sovereignty on energy issues. Can Latvia facilitate the transition from the vision of CEEP to reality? The paper consists of two main parts. The first part provides an analysis of the integration of the EU energy sector and assesses the main challenges. The

second chapter focuses on Latvia's national energy interests in the context of CEEP and evaluates the prospects of promoting these interests during the Presidency.

Keywords: climate change, Common European energy policy energy dependency.

Enerģētikas politika ir viena no vecākajām Eiropas Savienības (ES) attīstītajām politikām, jo jau 1952. gadā tika dibināta Eiropas Ogļu un tērauda kopiena. Enerģētikas politika ir joma, kurā primārā atbildība ilgstoši piederējusi dalībvalstīm, jo tā tradicionāli tikusi uztverta kā galvenokārt nacionālās politikas jautājums. Enerģētikas jomā ES ir nozīmīgs spēlētājs, jo tā ir otrā lielākā energoresursu patērētāja un lielākā importētāja pasaulē. Kā vienu no saviem galvenajiem mērķiem šobrīd ES izvirzījusi cīņu ar klimata pārmaiņām un ilgtspējīgas attīstības veicināšanu gan reģionālā, gan starptautiskā līmenī, turklāt klimata jautājumi pašlaik ir arī viens no globālās politiskās dienaskārtības centrālajiem aspektiem.

Kā viens no būtiskiem ES enerģētikas sektora izaicinājumiem jāuzsver enerģētiskās atkarības aspekts. Enerģētiskā atkarība parāda pakāpi, kurā valsts paļaujas uz importu, lai nodrošinātu savas enerģētiskās vajadzības. Vairāk nekā puse no ES patērētajiem enerģijas resursiem tiek importēti no trešajām valstīm, un šī proporcija ir strauji pieaugoša, turklāt tiek prognozēts, ka 2030. gadā tā varētu sasniegt 70%.¹ Tas uzsvēr nepieciešamību veikt lielāku enerģijas resursu piegāžu monitoringu, kā arī nepieciešamību būt gataviem ārkārtas situācijām. Arvien biežāk tiek uzsvērts, ka šo elementu efektivitāti veiksmīgāk iespējams nodrošināt, saliedējot dalībvalstu politikas vienotā ES līmeņa kopējā enerģētikas politikā (KEP). KEP tiek saprasta kā no četriem galvenajiem elementiem sastāvoša politika, un tie ir cīņa ar klimata pārmaiņām un vides aizsardzība, iekšējais tirgus un tā liberalizācija, uzlabota enerģētiskā efektivitāte, kā arī piegāžu drošība.

Jāatzīmē, ka lielākā daļa ES enerģijas resursu tiek importēti no Krievijas,² kuras strīdi ar tranzītvalstīm pēdējos gados ir vairākkārt pārtraukuši

¹ The External Dimension of the EU Energy Policy. Public Consultation Document. p. 1. http://ec.europa.eu/energy/international/consultations/doc/20110221_consultation_document.pdf (Eiropas Komisijas mājaslapa; aplūkota 17.05.2012.).

² Energy, Gateway to the European Union. 2011. http://europa.eu/pol/ener/index_en.htm (Eiropas Savienības mājaslapa; aplūkota 17.05.2012.).

enerģijas piegādes. Tādējādi nepieciešamība uzlabot enerģētisko dialogu ar Krieviju, kas ir galvenā ES enerģijas resursu piegādātājvalsts, vērtējama kā viens no galvenajiem argumentiem, kas norāda uz KEP nepieciešamību,³ jeb ir viens no tās galvenajiem *reasons d'être*. Atkarība no importētās dabasgāzes, lai arī dažādās pakāpēs, ir kopējs izaicinājums visām ES dalībvalstīm, kas pamato ES saliedētas KEP nepieciešamību, turklāt ES ir veiksmīgi pozicionēta, lai darbotos kā viens veselums. Vienlaikus jāuzsver, ka lielāko daļu dalībvalstu raksturo nevēlēšanās zaudēt autonomiju enerģētikas jomā, un tā galvenie iemesli ir atšķirības starp enerģiju ražojošajām un neražojošajām valstīm, kā arī dažādajām nacionālo enerģijas sektoru struktūrām.⁴ ES dalībvalstu nacionālās preferences enerģētikas jomā ir atšķirīgas, līdz ar to ir sarežģīti vienoties par KEP attīstīšanu, un starp ES dalībvalstīm joprojām norisinās kaulēšanās process.

Latvija atrodas starp valstīm, kuras ir visvairāk atkarīgas no Krievijas importētās dabasgāzes, Latvija ir arī starp tām valstīm, kuras cenšas sekmet videi draudzīgas un ilgtspējīgas enerģētikas politikas veidošanu, paļaujoties galvenokārt uz atjaunojamiem enerģijas resursiem, kas saskan ar ES pašreizējām prioritātēm enerģētikas jomā. Starp nozīmīgākajiem atjaunojamās enerģijas veidiem jāmin saules, vēja, viļņu, biomasas un termālā enerģija, un šo sektoru attīstīšana ir viena no Latvijas enerģētikas sektora prioritātēm. Latvijas enerģētiskās intereses lielā mērā korelē arī ar Baltijas valstu un Centrālās un Austrumeiropas (CAE) valstu interesēm. Turklāt līdzsvarota enerģētiskā attīstība ir būtiska gan Latvijai, gan ES kopumā, un tā determinē arī ekonomikas sektora izaugsmi, kas pašlaik ir īpaši nozīmīgi atveseļošanās no ekonomiskās krīzes kontekstā.

Galvenais darba mērķis ir meklēt atbildi uz jautājumu — kāda varētu būt Latvijas loma KEP nostiprināšanā valsts prezidentūras ES Padomē

³ Geden O., Marcellis C. Maurer A. Perspectives for the European Union's External Energy Policy: Discourse, Ideas and Interests of Germany, the UK, Poland and France. Research Unit EU Integration. Working Paper. 2006. p. 2. http://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/arbeitspapiere/External_KS_Energy_Policy_Dez_OG_.pdf (Vācijas Starptautisko un drošības lietu institūta mājaslapa; aplūkota 17.05.2012.).

⁴ Geden O., Marcellis C. Maurer A. Perspectives for the European Union's External Energy Policy: Discourse, Ideas and Interests of Germany, the UK, Poland and France. Research Unit EU Integration. Working Paper. 2006. p. 5. http://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/arbeitspapiere/External_KS_Energy_Policy_Dez_OG_.pdf (Vācijas Starptautisko un drošības lietu institūta mājaslapa; aplūkota 17.05.2012.).

2015. gadā ietvaros? Vai Latvija spētu sekmēt pāreju no vīzijas par KEP uz tās realitāti? Lai sniegtu atbildi uz šo jautājumu, raksta pirmajā daļā tiks vispārīgi raksturota KEP integrācijas gaita, identificējot nozīmīgākos izaicinājumus, savukārt darba otrajā daļā tiks izvērtētas Latvijas nacionālās enerģētikas intereses KEP kontekstā un iespējas šos jautājumus aktualizēt prezidentūras ietvaros.

Eiropas Savienības Kopējās enerģētikas politikas (KEP) integrācija un veidošanas problemātika

KEP attīstība saistāma ar 20. gadsimta 90. gadiem, jo līdz tam enerģētiku skarošie jautājumi kopējā ES tirdzniecības likumdošanā tika ietverti salīdzinoši maz, un ES līmenī tika pieņemti tikai nedaudzi lēmumi. Tomēr jau kopš 80. gadiem ir tikušas īstenotas vairākas būtiskas iniciatīvas, ko veicināja ES Komisija un kas vērstas uz pārnacionālas enerģētikas politikas attīstību. Tāpat kopš 20. gadsimta 90. gadiem Komisija ir uzsvērusi cenu ziņā efektīvo enerģētiskās drošības harmonizēšanu pārnacionālā līmenī tā vietā, lai to administrētu nacionālā ceļā.⁵ Jāatzīmē arī, ka pēc Padomju Savienības (PSRS) sabrukuma Komisiju raksturoja centieni integrēt bijušās PSRS un Austrumeiropas valstu enerģētikas sektorus Eiropas tirgū, parakstot *Enerģētikas hartas nolīgumu (Energy Charter Treaty)*, kas stājās spēkā 1998. gadā. Krievija līgumu neratificēja, balstoties uz pamatojumu, ka tas sniedz trešajām pusēm pieeju Krievijas cauruļvadiem. Jāpiemin, ka gan Vienotais Eiropas akts, gan Māstrihtas līgums stiprināja ES pārnacionālo autoritāti vairākās jomās, lai arī ne konkrēti enerģētikas sektorā, tomēr ietekmējot arī to, piemēram, liela nozīme bija ES iekšējā tirgus programmai, vides politikai, kā arī plašākai ES valstu kooperācijai, ko noteica Māstrihtas līgums.

ES paplašināšanās ar jaunām dalībvalstīm 2004. un 2007. gadā, kuras ir asimetriski atkarīgas no Krievijas gāzes piegādēm, aktualizēja ES atkarību no enerģijas resursu importa, tāpat kā 2006. un 2009. gada Ukrainas gāzes krīzes. Līdz ar pieaugošo satraukumu par piegāžu drošību un Austrumeiropas asimetrisko atkarību no viena piegādātāja enerģētiskās drošības

⁵ Surrey J. Energy Policy in the European Community: Conflicts Between the Objectives of the Unified Single Market, Supply Security and a Clean Environment. 1992. <http://www.allbusiness.com/utilities/341176-1.html> ("All Business" portāls; aplūkots 17.05.2012.).

jautājumi atkal atsākuši dominēt iekšējās politiskajās diskusijās par enerģētikas un ārējām attiecībām.⁶ Šī situācija liek ES dalībvalstīm izvērtēt, kā un cik lielā mērā to ārējās politikas var tikt saliedētas vienotā ES mēroga pieejā. Panākt līdzsvaru attiecībā uz ES enerģētikas prioritātēm ir sarežģīti, jo pastāv atšķirīgas enerģētiskās situācijas un ārpolitikas, kā arī drošības pieejas. Līdz ar to var secināt, ka enerģētika strauji kļūst par ES integrāciju vai dezintegrāciju atspoguļojošu aspektu un visdrīzāk būs pārbaudījums ES ekonomiskajai un politiskajai vienotībai.⁷

2005. gadā Eiropas Padomes sanāksmē Londonā dalībvalstis vienojās par to, ka enerģētikas problemātika vērtējama kā viens no būtiskākajiem izaicinājumiem ES, un tika nostiprināts visaptverošas Eiropas enerģētiskās politikas koncepts. Šis tikšanās laikā Komisija tika aicināta sagatavot *Zaļo grāmatu* (*Green Paper — A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy*), kas tika publicēta 2006. gada martā. Pēc 2006. gada Ukrainas gāzes krīzes aizsākās diskusijas par KEP veidošanu, un starp ES dalībvalstīm jau tad aizsāka izpausties atšķirības viedokļos. 2006. gadā Eiropas Komisija uzsāka procesu, kas tika raksturots ar saukli “runāt vienā balsī” jautājumos, kas attiecas uz galvenajiem gāzes ražotājiem, patērētājiem un tranzītvalstīm. Lai sasniegtu šo mērķi, ir nepieciešami divi būtiski priekšnoteikumi — jāasniedz patiesa saliedētība starp salīdzinoši labi attīstītajiem iekšējiem un neattīstītajiem ārējiem enerģētikas politikas aspektiem, kā arī jāpārvar nacionālās nesaskaņas, kas atļautu ES dalībvalstīm internalizēt Kopienas mērķus un intereses.⁸ Jāatzīmē arī tas, ka patiesa vienotība ES dalībvalstu starpā nav atkarīga tikai no starpvaldību politiskā konsensa, bet arī daudziem priekšnoteikumiem, starp kuriem kā nozīmīgākie jāmin dažādās direktīvu nacionālās interpretācijas, CAE valstu atšķirīgais enerģētiskās atkarības līmenis, infrastruktūras atšķirības, enerģētikas politizācijas pakāpe, valstu iekšējie resursi, atšķirīgie enerģijas resursu piegādātāji, valstu vēsturiskās saiknes, enerģētikas tirgus izmēri, kā arī ekonomiskās tradīcijas.

⁶ Jong J., Linde C. EU Energy Policy in a Supply – Constrained World, European Policy Analysis. 2008. p. 1. http://www.clingendael.nl/publications/2008/20081123_epa_nr11_2008.pdf (Nīderlandes Starptautisko attiecību institūta “Clingendael” mājaslapa; aplūkota 17.05.2012.).

⁷ Turpat.

⁸ Wyciszkievicz E. EU External Energy Policy – Between Market and Strategic Interests. 2008. p. 1. http://www.pism.pl/files/?id_plik=7583 (Polijas Starptautisko lietu institūta mājaslapa; aplūkota 17.05.2012.).

2007. gada sākumā ES piedāvāja jauna veida enerģētikas politiku, kas bija pirmais būtiskais solis, lai ES kļūtu par zema enerģijas patēriņa ekonomiku. Kopš 2007. gada ES enerģētikas politika ir balstīta uz trīs galvenajiem pīlāriem — klimata pārmaiņām, konkurētspēju un piegādes drošības jautājumiem.⁹ Kā nozīmīgs dokuments vērtējams arī *Enerģētikas politika Eiropai (Energy Policy for Europe)*, ko EK prezentēja 2007. gada 10. janvārī, un uz kura pamatiem tika izveidots Rīcības plāns 2007.–2009. gada periodam, kas uzsvēra kopējās pieejas ārējai enerģētikas politikai attīstīšanas, tāpat arī Eiropas kopējās pozīcijas nepieciešamību. Arī Lisabonas līgumā tiek iezīmētas ES enerģētikas politikas prioritātes un paredzēts ES potenciāls spēlēt daudz aktīvāku lomu enerģētikas sektorā, un kā būtiskākie Eiropas enerģētikas politikas mērķi tiek uzsvērti enerģijas tirgus funkcionēšana, piegāžu drošība ES, enerģijas produktivitātes un atjaunojamo enerģijas resursu izmantošanas attīstīšana. Kā būtisks jauns koncepts līgumā jāmin solidaritātes prasība kopējās ES enerģētikas politikas veidošanai.¹⁰ Lisabonas līgums enerģētikas politiku ierindo starp dalītajām ES un dalībvalstu kompetencēm.

ES jau ilgtermiņā iesaistās starptautiskos mēģinājumos risināt klimata pārmaiņu jautājumu un jūt pienākumu kalpot par piemēru citiem pasaules reģioniem šajā jomā. Kopš 1991. gada ES Komisija ir atbalstījusi daudzas ar klimata jomu saistītas iniciatīvas, un viens no KEP mērķiem ir veidot saskaņotu un efektīvu politiku šajā jomā. 2008. gadā tika pieņemta integrēta enerģētikas un klimata pārmaiņu ierobežošanas politika, kuras ietvaros uzstādīti mērķi līdz 2020. gadam. Jāuzsver, ka Eiropa ir apņēmusies līdz 2020. gadam vismaz par 20% samazināt siltumnīcefekta gāzu emisiju salīdzinājumā ar 1990. gada līmeni.¹¹ Līdz ar to ļoti nozīmīga ir videi draudzīgas enerģētikas attīstība un plašāka atjaunojamo enerģijas resursu izmantošana.

⁹ Glachant J.M. EU Energy Policy To Be Reconsidered. EU Energy Policy Blog. European University Institute. 2010. <http://www.energypolicyblog.com> ("EU Energy Policy" emuārs; aplūkots 17.05.2012.).

¹⁰ Seliverstov S. Energy Security of Russia and the EU: Current Legal Problems. 2009. p.14. <http://www.ifri.org/files/Energie/Seliverstov.pdf> (Francijas Starptautisko attiecību institūta mājaslapa; aplūkota 17.05.2012.).

¹¹ ES Klimata pārmaiņu iegrožošanas pasākumi. 2008. http://ec.europa.eu/climateaction/eu_action/index_lv.htm (Eiropas Komisijas mājaslapa; aplūkota 17.05.2012.).

Kopumā var secināt, ka KEP īstenošanai galvenie izaicinājumi ir politiski, un tie ir gan iekšēja, gan ārēja rakstura.¹² Tam, kādēļ valstīm ir tik sarežģīti uzsākt KEP veidošanu, ir vairāki iemesli. Jāuzsver tas, ka ir nepieciešams atbilstošs institucionālais un tiesiskais ietvars, kas ir būtiski, lai nacionālās intereses spētu veiksmīgi tikt apvienotas kopējā politikā, tāpat jāmin strukturāla rakstura iemesli — ES rīcībā nav specifisku spēju, kas būtu saistītas tieši ar enerģētikas sektoru, tādējādi ES galvenokārt īsteno politiku, kas balstīta uz tās iekšējā tirgus interesēm un ir nacionālo valdību noteikta. Enerģētikas diplomātija tradicionāli tiek uztverta kā cieši saistīta ar nacionālās suverenitātes jautājumiem, kas ierobežo Komisiju attīstīt neatkarīgu politiku.¹³ Kā nozīmīgākais KEP attīstīšanu kavējošais iemesls jāmin dalībvalstu atšķirīgās pieejas tam, tieši kādu formu kopējai politikai būtu jāieņem un kā tai jāizpaužas. Jāuzsver, ka saliedētības trūkums raksturo galvenokārt piegāžu drošības aspektu, līdz ar to Latvijai būtu svarīgi īpaši pievērsties videi draudzīgas enerģētikas politikas attīstībai, saistībā ar kuru starp dalībvalstīm pastāv salīdzinoši lielāka vienprātība, turklāt atjaunojamo enerģijas resursu sektora attīstīšana automātiski nozīmē pāreju no pārsvarā importētajiem enerģijas resursiem, līdz ar to arī enerģētiskās neatkarības palielināšanu.

Latvijas intereses KEP kontekstā

Latvijas kapacitāti savu interešu realizēšanā ES būtiski ietekmē apstākļi, ka valsts pieder pie mazo valstu grupas. Mazām valstīm raksturīga, piemēram, atšķirīga sarunu vešanas taktika ES institūcijās, kas atkarīga no tā, ka mazām valstīm trūkst personāla un ekspertīzes, kā arī citu resursu,¹⁴ tomēr būt mazai valstij automātiski nenozīmē būt arī vājai valstij. Prezidējošās valsts

¹² Jong J., Linde C. EU Energy Policy in a Supply – Constrained World. *European Policy Analysis*. 2008. p. 1. http://www.clingendael.nl/publications/2008/20081123_epa_nr11_2008.pdf (Nīderlandes Starptautisko attiecību institūta “Clingendael” mājaslapa; aplūkota 17.05.2012.).

¹³ Wyciszkiewicz E. EU External Energy Policy — Between Market and Strategic Interests. 2008. p. 1. http://www.pism.pl/files/?id_plik=7583 (Polijas Starptautisko lietu institūta mājaslapa; aplūkota 17.05.2012.).

¹⁴ Zupančič R., Hribernik M. Small States As “Contributing Nations to the EU’s Normative Power: The Case of Slovenia. *Romanian Journal of European Affairs*. 2011. http://www.ier.ro/documente/rjea_vol11_no4/RJEA_2011_vol11_no4_Small_States_as_Contributing_Nations_to_the_EU%E2%80%99s_Normative_Power_the_Case_of_Slovenia.pdf (Rumānijas Eiropas institūta mājaslapa; aplūkota 17.05.2012.).

statuss mazai valstij sniedz morālo autoritāti, kas ir noderīgi savu interešu sekmēšanā, nosacīti palielinot valsts ietekmi. Viens no nozīmīgākajiem izaicinājumiem, Latvijai piedaloties ES prezidentūras vadīšanā, ir izdarīt pēc iespējas vairāk ar sev pieejamiem resursiem, jo, īstenojot pārdomātu politiku, ir iespējams efektīvi izmantot “soft power” resursus, sniegt ieguldījumu ES normatīvās varas veicināšanā, kā arī darboties kā neitrālam mediatoram starp lielākām valstīm.

Enerģētikas jautājums iegūst arvien lielāku nozīmi gan nacionālajā līmenī, gan Baltijas reģionā, tas ir ES un Krievijas attiecību centrā, kā arī ir centrālais elements attiecībā uz Krievijas iesaistīšanos Baltijas reģiona norisēs, īpaši kopš *Nord Stream* cauruļvada projekta uzsākšanas. Latvija importē apmēram 60% no patērētajiem enerģijas resursiem, valsts enerģētikas centrā kā nozīmīgākais resurss jāmin dabasgāze, kas sastāda aptuveni 30% no izmantotajiem resursiem un ko piegādā Krievijas kompānija “Gazprom”, tāpat Latvijai pieder trešās lielākās dabasgāzes krātuves Eiropā.¹⁵ Pētījumā “Latvian Energy Policy” [2010] nozīmīgākie izaicinājumi Latvijas enerģētikas sektoram sadalīti divās grupās — pirmkārt, enerģētiskās atkarības samazināšana no importētajiem enerģijas resursiem un piegāžu monopola, kas ir galvenais enerģētikas sektora mērķis,¹⁶ kā arī konsekvētākas enerģētikas politikas attīstīšanas nepieciešamība. Pašlaik jautājums tiek risināts, veidojot Latvijas ilgtermiņa enerģētikas stratēģiju, un vienlaikus jānosver, ka tieši ES var kļūt par nozīmīgu dzinējspēku, lai Latvija virzītos lielākas caurskatāmības un ilgtspējas virzienā. ES var kalpot kā nozīmīgs faktors arī Latvijas interešu veicināšanā, jo valstij pietrūkst kapacitātes nepieciešamības gadījumā konfrontēt Krievijas valdību vai “Gazprom”, un 2015. gada prezidentūra var būt īstais laiks, kad skaidri paust savas enerģētiskās intereses, kā arī Baltijas reģiona intereses kopumā. Latvijai ir nozīmīgi izvēlēties savas nākotnes prioritātes un turpmāko attīstību īstenojot saskaņā ar tām, un viens no soļiem varētu būt aktīva un precīzi formulēta politika prezidentūras ietvaros.

¹⁵ Maigre M. Energy Policy Concerns of the Baltic States. 2010. p. 3. http://www.icds.ee/fileadmin/failid/Merle_Maigre_Energy_Security_Concerns_of_the_Baltic_States.pdf (Starptautiskā drošības studiju centra mājaslapa; aplūkota 16.05.2012.).

¹⁶ Sprūds A. Latvian Energy Policy: Towards A Sustainable And Transparent Energy Sector. *Soros Foundation*. 2010, p. 5.

Latvijas nacionālo enerģētikas mērķu kontekstā jāmin tas, ka Latvija un arī Baltijas valstis kopumā saskaras ar nepieciešamību sabalansēt nacionālās, reģionālās un Eiropas intereses, realizējot savu enerģētikas politiku. ES līdzšinēji nozīmīgākais sasniegums Baltijas reģionā enerģētikas jomā ir Baltijas enerģijas tirgus starpsavienojumu plāna (BEMIP) izvirzīšana starp ES infrastruktūras projektu prioritātēm. Baltijas valstis saskaras ar nepieciešamību gan pārliecināt pārējās ES valstis par to, ka KEP jau ir spējīga efektīvi darboties, gan pārliecināt pārējās valstis par KEP tālāku attīstīšanu,¹⁷ tāpat aktuāls jautājums ir iekšējā dabasgāzes tirgus liberalizācijas turpināšana. Nesen LR Ekonomikas ministrija ir uzsvērusi Trešās enerģētikas paketes ieviešanas nepieciešamību Latvijā, un tās nostiprināšana joprojām saglabājas arī kā ES līmeņa aktualitāte. Iekšējā tirgus liberalizācija ir primārs priekšnoteikums kopējas ārējās ES enerģētikas politikas attīstīšanā. Jāmin arī tas, ka pēdējā laikā pētnieki norāda, ka ES un Krievijas enerģijas dialogā turpmāk lielāko lomu spēlēs tieši jautājumi saistībā ar šo enerģētikas paketi.

Saskaņā ar Ārlietu ministrijas ziņojumu par Latvijas dalības ES 2007.–2013. gadam vadlīnijām, mērķiem, prioritātēm un aktivitātēm, Latvijas interesēs ir tas, lai ES funkcionētu vienota enerģētikas politika.¹⁸ Kā Latvijai nozīmīgākie aspekti enerģētikas sektora kontekstā tiek formulēti: Baltijas enerģijas piegāžu sistēmu integrācijas sekmēšana Eiropas enerģijas tīklos, atbalsts vienotai ES ārpolitikai attiecībā uz enerģiju piegādājošajām valstīm, attiecīgu instrumentu izmantošana, lai sekmētu enerģētisko efektivitāti un atbalstu atjaunojamiem enerģijas resursiem. Tieši atjaunojamo enerģijas resursu izmantošanas veicināšana un cīņa ar klimata pārmaiņām kopumā varētu būt viens no nozīmīgākajiem pieturas punktiem, īstenojot Latvijas prezidentūru ES Padomē.

Jāuzsver, ka ES ambiciozo mērķu sasniegšanā klimata jomā nozīmīgu lomu spēlē katra no dalībvalstīm un reizē kapacitāte koordinēt dalībvalstu atšķirīgās vides politikas, tās integrējot kopējā ES pieejā. Viena no mūsdienu nozīmīgākajām aktualitātēm klimata pārmaiņu jomā ir nepieciešamība noslēgt jaunu vienošanos globālā līmenī, kas aizstātu Kioto protokolu, ko

¹⁷ Molis A. Transforming EU — Russia Energy Relations: The Baltic State's Vision. SPES Policy Papers. 2011. p. 79.

¹⁸ Sprūds A. Latvian Energy Policy: Towards A Sustainable And Transparent Energy Sector. Soros Foundation. 2010, p. 5.

ES definējusi kā vienu no savām prioritātēm. 2011. gada decembrī ANO klimata konferencē Durbanā tika panākta vienošanās par jauna tiesiskā ietvara izveidi visām valstīm, kuras risina klimata pārmaiņu jautājumus līdz 2015. gadam.¹⁹ Saskaņā ar to klimata pārmaiņu jautājumiem būtu jāieņem nozīmīga loma Latvijas prezidentūras dienaskārtībā. Jāmin, ka Latvijas enerģētikā pieaugošu nozīmi ieņem atjaunojamie enerģijas resursi, un neseno veiktā starptautiskā pētījumā “Environmental Performance Index” Latvija atzīta par otro zaļāko valsti pasaulē, savukārt citā šo universitāšu pētījumā pat ieņem pirmo vietu, ko iespējams izmantot, aktualizējot globālo klimatu jautājumu nozīmi.

Tāpat Latvijas ilgtermiņa attīstības stratēģiju ietvaros uzsvērtā ilgtspējīga enerģētikas sektora nozīme. Latvijas Nacionālās attīstības plānā ietverts mērķis sasniegt 40% atjaunojamo enerģijas resursu izmantošanu līdz 2020. gadam, savukārt “Latvijas Enerģētikas stratēģija 2030” projektā tiek izvirzīti trīs galvenie Latvijas enerģētikas politikas ilgtermiņa mērķi — konkurētspējīga tautsaimniecība, ilgtspējīga enerģija un apgādes drošums.²⁰ Tieši prezidentūra varētu kalpot kā viens no posmiem šo mērķu sasniegšanas procesā. Tāpat arī Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030. gadam viena no sadaļām ir veltīta atjaunojamai un drošai enerģijai, kuras ietvaros kā galvenais mērķis ir definēts enerģētiskās neatkarības nodrošināšana,²¹ un saistībā ar to kā svarīga prioritāte jāmin arī LNG termināļa projekta realizācija.

Tādējādi, pirmkārt, jāuzsver, ka Latvijas prezidentūras prioritātes būtu nozīmīgi attīstīt saskaņā ar valsts ilgtermiņa attīstības stratēģijās ietvertajiem mērķiem, kas sniegtu tām pievienoto vērtību un nozīmi arī nacionālā līmenī. Prezidentūra varētu veicināt arī Latvijas enerģētikas politikas tālāku sakārtošanu. Otrkārt, Latvijas prioritātes enerģētikas jomā ir ļoti ciešā saskaņā ar Baltijas reģiona prioritātēm, līdz ar to prezidentūras ietvaros jāizmanto sadarbības perspektīvas un jāsekmē BEMIP projekta attīstība. Treškārt, nozīmīga ir konkrēta prezidentūras mērķa formulēšana. Kā viens

¹⁹ Durban Climate Conference 2011. http://ec.europa.eu/clima/policies/international/negotiations/durban/index_en.htm (Eiropas Komisijas mājaslapa; aplūkota 16.05.2012.).

²⁰ Enerģētikas stratēģija 2030. Projekts. 2011. 8. lpp. [http://www.em.gov.lv/images/modules/items/14122011_Energetikas_strategija_2030\(1\).pdf](http://www.em.gov.lv/images/modules/items/14122011_Energetikas_strategija_2030(1).pdf) (LR Ekonomikas ministrijas mājaslapa; aplūkota 16.05.2012.).

²¹ Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam. 47. lpp. <http://www.varam.gov.lv/lat/pol/ppd/?doc=13857> (LR Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas mājaslapa; 16.05.2012.).

no vispārējiem Latvijas prezidentūras mērķiem varētu tikt izvirzīta KEP nostiprināšana, tomēr jāsaprot, ka šis mērķis ir ļoti vispārīgs, turklāt nav īstenojams viena prezidentūras termiņa ietvaros, kurā turklāt valstis izvirza vairākas prioritārās jomas. Šis mērķis būtu jāuzsver drīzāk kā darbības virziens, kura ietvaros būtu jāveic daudzi konkrēti soļi.

Prioritātes “kopējās enerģētikas politikas nostiprināšana” ietvaros varētu tikt ietvertas vairākas galvenās tēmas:

- 1) ilgtspējīga attīstība un cīņa ar klimata pārmaiņām (atjaunojama un droša enerģija) kā nozīmīgākā prioritāte;
- 2) reģionālā enerģētikas dimensija (reģionālā līmeņa projektu aktualizācija, piemēram, BEMIP projekts);
- 3) inovācijas enerģētikas jomā;
- 4) Trešā enerģētikas liberalizācijas pakete.

Prezidentūras gaitā svarīgi izmantot neformālos instrumentus, piemēram, lobēšanu, diskusijas, tikšanās neformālā gaisotnē. Primāra ir tieši informatīvā dimensija, tādēļ būtu nepieciešams izveidot pārskatāmu mājas lapu, kurā interaktīvā veidā varētu skaidrot prezidentūras prioritātes un izvietot tematiski atbilstošu un piesaistošu informāciju par Latviju (piemēram, izveidot sadaļu “Latvija — zaļākā valsts pasaulē” vai informēt par radošiem projektiem atjaunojamo enerģijas resursu izmantošanā). Latvijai nozīmīgi sevi parādīt kā valsti ar intelektuālo kapacitāti. Prezidentūras ietvaros iespējams organizēt konferenču ciklu, diskusijas, prāta vētras un izstādes par enerģētiku 21. gadsimtā un mūsdienīgas, ilgtspējīgas enerģētikas politikas sekmēšanu.

Šāda veida pasākumu temati varētu attiekties uz dažādu līmeņu — globālā, reģionālā un lokālā — aktuālajiem tematiem, piemēram, “Klimata pārmaiņas — 2015. gads kā pagrieziena punkts” (saskaņā ar jaunā starptautiskā līguma veidošanu, kas aizstās Kioto protokolu), “Inovatīva pieeja enerģētikā — ES piemērs”, “Atjaunojamie enerģijas resursi — iespējas un perspektīvas”, “Ilgtspējīga attīstība – lokālā, reģionālā un ES dimensija”. Šādā ceļā enerģētikas jautājumi iesakņosies ES kopējā diskursā, un tas ir svarīgi, jo valstu politiskā griba ir viens no svarīgākajiem faktoriem KEP attīstībā. Latvija var iedvesmot citas ES un pārējās valstis kā vienu no zaļākajām pasaules valstīm, kas savu nākotni redz atjaunojamo enerģijas resursu izmantošanā un, risinot savu enerģētiskās atkarības problēmu, veicināt diskusijas

par novatoriskiem risinājumiem ES atkarībai kopumā. Stiprinot KEP un sekmējot ES vienotību enerģētikas jomā, palielināsies arī kapacitāte ietekmēt globālo klimata jautājumu risināšanu, kas ir viena no ES prioritātēm.

Latvijas prezidentūra un KEP — no vīzijas uz realitāti?

ES enerģētikas sektora integrācija norisinājusies ļoti pakāpeniski. Var secināt, ka, lai arī ES dalībvalstis ir vienojušās par KEP attīstīšanu un šo pozīciju apstiprinājušas oficiālajos dokumentos, tomēr dalībvalstu vīzijas par KEP vērtējamas kā atšķirīgas, līdz ar to valstu starpā turpinās kaulēšanās process par dažādiem KEP attīstīšanu skarošiem jautājumiem, un reāla kopēja politika pašlaik ir drīzāk vīzija nekā realitāte. Vai Latvijas spēkos ir šo situāciju mainīt?

Latvijas kā mazas valsts iespējas ietekmēt ES politikas veidošanas dienaskārtību raksturo daudzi ierobežojumi, kas jāņem vērā, veidojot prezidentūras dienaskārtību. Tomēr, tā kā KEP nostiprināšana ir saskaņā ar Latvijas nacionālajām interesēm, savas prezidentūras ietvaros Latvijai potenciāli iespējams izmantot priekšrocību, ka valsts nacionālās enerģētiskās intereses ir harmonijā ar ES kopējām interesēm, kas, tās aktualizējot, ļautu risināt gan Latvijai, gan Baltijas reģionam, gan ES nozīmīgo problemātiku enerģētikas jomā. Jāuzsver, ka ES dalībvalstis vieno mērķis attīstīt ilgtspējīgu, inovatīvu un videi draudzīgu enerģētikas politiku, kas samazinātu atkarību no ārējiem enerģijas piegādātājiem. Tam būtu jābūt galvenajam Latvijas prezidentūras stūrakmenim, kura attīstības perspektīvas vērtējamas kā pozitīvas un varētu būt solis uz priekšu pārejā no vīzijas par KEP uz tās realitāti vismaz klimata pārmaiņu un ilgtspējīgas attīstības dimensijā. Turklāt vēlreiz jāatzīmē, ka saistībā ar nepieciešamību pieņemt jaunu starptautisku dokumentu klimata pārmaiņu jomā, 2015. gadā gan ES, gan globālajā līmenī šie jautājumi būs politisko aktivitāšu centrā, un Latvija to var izmantot ES Kopējās enerģētikas politikas saliedētības veicināšanā, kas ir harmonijā ar valsts nacionālajām interesēm.

III

INTERVIJA

Prezidentūra ar rozīnīti

Ina Strazdiņa

Intervija ar Latvijas prezidentūras Eiropas Savienības Padomē sekretariāta vadītāju Ingu Skujiņu

“Tā, lai mūs atcerētos vēl piecus gadus pēc tam,” saka Eiropas Savienības prezidentūras sekretariāta vadītāja Inga Skujiņa, domājot par to, cik jauīgi likt izskanēt Latvijas pirmajai un vēsturiskajai prezidentūrai Eiropas Savienībā, kas gaidāma 2015. gada pirmajā pusē. Sekretariāts, kura veidošanu I. Skujiņa salīdzina ar mājas celšanu no pašiem pamatiem, vēl tikai top, un daudzas ieceres vēl ir iedīgli. Slodze būs milzīga, neslēpj vadītāja, taču Latvija sevi ir pierādījusi jau iepriekš, un nekas nav neiespējams.

Ar I. Skujiņu tiekos piektdienas pusdienlaikā Ārlietu ministrijas telpās, kas ir pagaidu mājvieta pirms pārcelšanās uz biroja telpām tuvāk vecpilsētas centram.

Cik tālu Eiropas Savienības prezidentūras sekretariāts savā darbībā patlaban ir?

Sekretariātā esam nu jau trīs darbinieki. Ļoti ceru, ka nākamajā nedēļā varēsim publiskot pirmo konkursu uz pārējām amata vietām un jūlija sākumā būsīm visi desmit darbinieki. Negribētu teikt, ka kaut kas ir nokavēts, taču ir virkne lietu, kuras vairs nedrīkst gaidīt ne mirkli, ne minūti, ne sekundi, patiešām jāiet uz priekšu — tā ir personāla apmācība un sagatavošana, kā arī kultūras programma, jo, ja gribam būt redzami ārpus Latvijas, jau laikus jāaizrunā mākslinieki, telpas un norises vietas. Īpaši ilgi nevaram kavēties ar

lielajiem iepirkumiem, jo mēs sekretariātā noteikti īstenosim centralizētus iepirkumus arī citām ministrijām un iestādēm, jo tas ir gan racionālāk, gan finansiāli izdevīgāk. Vēl viena lieta, kas nevar ilgi gaidīt, ir prezidentūras finanses. Tām ir jāiet kopsolī ar valsts ikgadējo un vidējā termiņa budžetu.

Kā veidosies sekretariāta darbinieku skaits, un cik cilvēki kopumā būs nodarbināti?

Personāla iesaistīšana dalīsies trīs lielos blokos. Prezidentūras sekretariātā šogad strādās 10 cilvēki, katrs no šiem darbiniekiem būs atbildīgs par kādu lielu jomu un tikai turpmākajos gados varēs tikt pie papildu darba rokām. Nākamgad, 2013. gadā, sekretariātā darbosies jau četrdesmit cilvēki, bet 2014. gadā pievienosies vēl 20, tātad uz prezidentūras laiku būs 60 darbinieki. Viņus meklēs un izvēlēsies atklātu konkursu rezultātā.

Nākamais lielais bloks būs tie cilvēki, kuri būs nodarbināti tieši prezidentūras laikā, kad mums vajadzēs ļoti daudz brīvprātīgo, un viens šāds piemērs ir tā sauktie sakaru virsnieki — vairākumā gadījumu tie ir jaunieši ar ļoti labām svešvalodas zināšanām un interesi par Eiropas Savienību. Trešais bloks ir tie cilvēki, kuri jau tagad strādā nozaru ministrijās, ir eksperti konkrētā jomā un piedalās ikdienas darbā Eiropas Savienībā, bet 2015. gadā strādās ar prezidentūras saturiskajiem jautājumiem. Mēs nerunājam par daudzām papildu darba rokām un lielām izmaiņām valsts pārvaldē. Taču Latvijas iedzīvotājiem būs daudz veidu un iespēju, kā piedalīties un atbalstīt Latvijas prezidentūru Eiropas Savienībā.

Vai jau tagad ir zināms, cik Latvijai izmaksās prezidentūra?

Nē, bet sekretariātam ir uzdevums līdz 1. jūlijam iesniegt valdībai apkopotu budžetu 2013., 2014. un 2015. gadam. Par 2013. gada izdevumiem skaidrība būs jau šīs vasaras beigās, rudenī. Par 2014. un 2015. gadu šobrīd budžetu varam iezīmēt, un tas arī tiks darīts, taču precīzi skaitļi būs zināmi nedaudz vēlāk, jo izmaksas lielā mērā ir saistītas ar mūsu prezidentūras programmu.

Nav noslēpums, ka Eiropā prezidentūru budžetus plaši apspriež. Un vēsturē jau iegājušas dārgākās prezidentūras — Francijas un Polijas. Cik dāsna būs Latvija?

Protams, prezidentūra varēs atļauties būt tik dārga, cik to ļaus valsts budžets. Mums ir pavisam nesena pieredze, kas notiek tad, kad tērē par daudz. Plānojot prezidentūras budžetu, mums būs jābūt ļoti reālistiskiem. Taču, papētot citu valstu prezidentūrām atvēlētos budžetus, es esmu sapratusi, ka šie skaitļi ir nesamērojami. Viena valsts nosauktajos aprēķinos ir iekļāvusi ikvienu prezidentūru pavadošo niansi, otra valsts nosauc skaitli, kas ir tieši un tikai ar prezidentūru saistītās izmaksas. Līdz ar to šie lielumi, ja tos detalizēti neizpēta un nesaliek katru ailīti vienu otrai pretī, nevar tikt salīdzināti. Ļoti interesanti būtu pēc Dānijas prezidentūras papētīt, cik daudz ieguldīts tēla radīšanā. Dānijas prezidentūrā ir ārkārtīgi daudz interesantu, inovatīvu un efektīvu lietu. Viņu pieredzi noteikti pētīsim.

Cik daudz valsts prezidentūra Eiropas Savienībā nozīmē rūpēties par visai ES svarīgu lēmumu pieņemšanu un cik daudz tas ir katras valsts tēla veidošanas pasākums?

Pēc dabas esmu diezgan liela perfekcioniste un vēlos, lai visas lietas ir kārtībā, lai cik daudz to arī nebūtu, tādēļ uzskatu, ka perfekti mums ir jāstrādā trijos virzienos — saturiskā, organizatoriskā un Latvijas tēla virzienā. Vadot sekretariātu, es no sirds centīšos darīt, lai tā arī būtu, jo ticu, ka prezidentūra patiešām ir unikāls pasākums, kur parādīt, ka mums ir savs mugurkauls, pārliecība, intereses, kur parādīt labāko, kas mums ir. Tēls jau arī veidosies no tā, kā mēs vadīsim sanāksmes, kāda būs dienaskārtība, cik meistarīgi pratīsim to izvēlēties. Šīs lietas ir savstarpēji saistītas.

Vai mēs jau tagad varam ielūkoties aizkulisēs un uzzināt, kādas ievērojamākās norises Latvija piedāvās Briselē, Rīgā un citviet?

Šobrīd vēl ir pārāgri par to runāt. Atsevišķas iestrādes ir veiktas, taču tās vairāk iezīmē iespējamību. Kā jau minēju, ceru, ka jūlijā sekretariātā būs visi desmit cilvēki, un vienam no viņiem vienīgais lielais uzdevums būs veidot Latvijas tēlu, kultūras programmu gan šeit Latvijā, gan arī ārpusē — Briselē, mūsu trio galvaspilsētās — Romā, Luksemburgā, kā arī pārējās Eiropas Savienības galvaspilsētās. Protams, kopā ar Ārlietu ministriju izvērtēsīm, vai mums būtu jākoncentrējas arī uz īpašiem reģioniem ārpus

Eiropas Savienības — tālākās valstīs, kuras mēs ikdienā neaizsniedzam. Varbūt Eiropas Savienības prezidentūra šajā gadījumā būtu laba iespēja.

Vai Latvijas prezidentūras logo skice ir tapusi?

Nē, vēl nav. Nevaru solīt, ka gada beigās mums jau būs logo, bet katrā ziņā tas būs viens no sekretariāta šā gada uzdevumiem.

Jau iepriekš, intervējot dažādus cilvēkus šim žurnālam, esmu centusies noskaidrot, kādu viņi redz Latvijas prezidentūras galveno uzsvāru, moto. Vairākos gadījumos ir minēta zaļa Latvija, zaļā enerģija. Vai Jums ir vīzija par to, kādam būtu jābūt Latvijas prezidentūras vadmotīvam?

Pēdējo divu mēnešu laikā, kopš strādāju sekretariātā, esmu dzirdējusi tik daudz un dažādas idejas un iniciatīvas, ka, godīgi sakot, es pati vairāk esmu sākusi domāt par procesu, kā mēs varam nonākt līdz veiksmīgai šo ideju un iniciatīvu nodefinēšanai un īstenošanai prezidentūras laikā. Piemēram, domāju, ka mums ir ļoti rūpīgi jāsabalansē “zaļa Latvija” ar rūpniecības attīstību un izaugsmi. Tas nav nekas jauns, ko tagad saku, tā ir šodien aktuāla problēma. Ir bezdarbs ārpus Rīgas, bet, šķiet, ziņās dzirdēju, ka Līvānos cilvēki protestē pret iespējamu rūpnīcas celšanu, jo tā piesārņo vidi. Šīs intereses ir jāsabalansē. Es negribu spriest, vai šī rūpnīca būs vai nebūs videi kaitīga, bet Līvāni ir arī viena no tām pilsētām, kurās ir augsts bezdarba procents. Pirms pāris mēnešiem varbūt es būtu drosmīgāk atbildējusi uz jautājumu, kādām jābūt Latvijas prioritātēm, taču tagad, gatavojot pirmo tematisko diskusiju ciklu jūnijā, redzu, cik šie jautājumi ir daudzšķautņaini. Runājot par nacionālo līmeni, potenciālo prioritāšu definēšanā ir jārēķinās arī ar Eiropas prizmu. Tas būs smags divus ar pusi gadus ilgs darbs, lai mēs tiešām nonāktu pie prezidentūras prioritātēm, darba kārtības un konkrētiem jautājumiem.

Vai piekrītat, ka valstīm, kuras prezidē pirmoreiz, ir daudz lielāka emocionālā un arī fiziskā slodze, kā arī risks pārceņties, lai sevi parādītu, cik vien labi iespējams?

Pilnīgi piekrītu tam, ka valstīm, kuras pirmo reizi piedzīvo prezidentūras sagatavošanas procesu, viss ir daudz sarežģītāk. Vairākās ārvalstu vēstniecībās Rīgā strādā kolēģi, kas ir darbojušies pat trīs prezidentūrās, līdz ar to viņi daudz vienkāršāk skatās uz lietām, par kurām mums ir jādomā

un jāsaprot, kā un ko izdarīt. Tas ir mīts, ka var citas valsts pieredzi pārņemt savām vajadzībām. Informācijas gūzmā ir jāmeklē atrast to vērtīgo, kas ir derīgs tev pašam, un jāizmanto pareizi. Ir jāņem citu valstu pieredze, taču jāskatās, kā tas iet kopā ar mūsu pašu iespējām, varēšanu un gribēšanu, un tādējādi jānonāk pie rezultāta. Par pārcešanos? Katrā prezidentūrā var atrast ko veiksmīgu un ne tik ļoti veiksmīgu. Domāju, ka mēs iepazīsimies ar citu valstu pieredzi, skatīsimies, ko varam mācīties, un reālistiski vērtēsim. Tiekšimies uz perfektu rezultātu, bet ar veselo saprātu. Un es patiešām ticu, ka latviešiem tas ļoti labi izdodas. Mums ir pieredze dažādu starptautisku pasākumu organizēšanā, un mēs esam sevi parādījuši ļoti labi. Mums ir bijusi virkne notikumu ārpus Latvijas — cilvēki joprojām atceras runājošos akmeņus Francijā. 2014. gadā Rīga būs Eiropas kultūras galvaspilsēta, pie šī projekta cilvēki ārkārtīgi daudz strādā. Es ļoti ticu Latvijai un Latvijas cilvēkiem un tam, ka mums izdosies.

Vai Jūs nemāc bažas, ka mums trūkst ne tikai pieredzes, bet arī cilvēku, kas varētu strādāt prezidentūrā?

Gatavojoties prezidentūrai, personāla jautājums ir viens no smagākajiem. Taču ne tādēļ, ka mums trūktu zinošu un pieredzējušu cilvēku. Mums vienkārši šie cilvēki ir jāspēj atrast, un nu jau diezgan īsā laikā. Latvijas nozaru ministrijās strādā ļoti spējīgi, pieredzējuši un zinoši cilvēki. Tā arī viņiem būs pirmā prezidentūra. Taču viņi jau tagad brauc un skatās, kā strādā citās valstīs, analizē un domā līdzī. Mums ir noteikti jāskatās uz tiem Latvijas cilvēkiem, kuri strādā starptautiskajās organizācijās — un ne tikai Eiropas Savienības struktūrās. Pirms mūsu sarunas es tikos ar atsevišķu ministriju pārstāvjiem un mēs spriedām, ka mums vajadzētu paaugstināties par vairākiem Latvijas pārstāvjiem, kuri strādā ANO struktūrās un nodarbojas ar ļoti specifiskiem jautājumiem. Tādu speciālistu Latvijā nav daudz. Tāpat arī ārpus valsts pārvaldes jau šobrīd ir cilvēki, kas nozaru ministrijām sniedz savu atbalstu un ekspertīzi dažādos jautājumos. Šis potenciāls ir jāizmanto un process jāvirza uz priekšu ļoti ātrā tempā.

Vai prezidentūras cilvēkiem pastiprināti mācīs arī franču valodu?

Tas bija ārkārtīgi gudrs un pareizs lēmums, ka Latvija savu prezidentūru balstīs uz angļu valodu, kas ir dominējošā svešvaloda Latvijā. Apņemties iemācīt tik daudziem cilvēkiem franču valodu labā līmenī, — mēs nerunājam

par virspusējām, bet gan laba līmeņa zināšanām, — būtu diezgan liela uto-pija. Tādēļ lēmums, ka mēs spodrinām angļu valodas zināšanas un franču valodu pastiprināti mācām tiem, kuriem jau ir noteikts zināšanu līmenis, manuprāt, ir ļoti pareizs.

Vai Jūs neuztrauc tas, ka īsi pirms Latvijas prezidentūras notiks arī parlamenta vēlēšanas? Kā tas var ietekmēt prezidentūras norisi, zinot, ka ir arī negatīvi piemēri citās valstīs?

Tas ir gan risks, gan priekšrocība. Šī apstākļa dēļ mūsu prezidentūra būs interesanta. Protams, strādājot pie prezidentūras satura, paralēli ir jādomā par to, ka 2014. gadā būs Eiropas Parlamenta vēlēšanas, būs jauna Eiropas Komisija, rudenī parlamenta vēlēšanas būs Latvijā, un būs jauna valdība. Ministri būs paspējuši tikai aptuveni mēnesi būt savos posteņos, un viņiem būs jānodod katram vadīt savas nozares ministru padomi Eiropas Savienībā. Negribētu vērtēt, vai tas būs labi vai slikti. Domāju, ka būs nozares un jo-mas, kur darbs ritēs gludi, citur būs sarežģītāk. Taču tā tas būtu arī tad, ja pirms prezidentūras nebūtu parlamenta vēlēšanu. Mums jābūt plānam “A” un plānam “B” ikvienai situācijai.

Kā Jūs par prezidentūru plānojat vēstīt Latvijas iedzīvotājiem, skaidrot, kas notiek un kādēļ tas vispār ir svarīgi?

Sekretariāts ir tikko sācis darbu, tādēļ šobrīd vēl nav sākts ievērojams darbs pie Latvijas sabiedrības informēšanas, taču tas būs viens no prioritārajiem jautājumiem. Kā jau minēju, mēs šogad būsīm desmit darbinieki, un vienam no mums būs ekskluzīvs uzdevums domāt par Latvijas cilvēku iesaistišanu, informēšanu par ikvienu prezidentūras jautājumu, jo cilvēkiem Latvijā ir jāsaprot, ko Latvija gūst, būdama prezidējošā valsts. Jāsaprot arī tas, ka prezidentūra ir ne tikai iespēja iegūt labumu Latvijai, bet, ka mums ir arī virkne pienākumu, lai mēs dotu savu pienesumu Eiropas vērtībām. Jau pavisam drīz, jūnijā, sāksim tematisko diskusiju ciklu par Latvijas interesēm un potenciālajām prioritātēm. Tajās būs aicināti piedalīties ne tikai nozaru ministriju pārstāvji, bet arī akadēmiskie spēki, profesionālās asociācijas, nevalstiskais sektors, un noslēguma diskusijas būs pieejamas visplašākajai sabiedrībai.

Kā uzrunāsi krieviski runājošo auditoriju, cilvēkus, kas mīt šajā otrā informatīvajā telpā?

Komunikāciju plāns, kā jau minēju, ir tapšanas procesā. Krievvalodīgie mediji noteikti netiks izslēgti no šī plāna un ikdienas darba. Tāpat arī esam iecerējuši aktivitātes koncentrēt ne tikai Rīgā, bet arī reģionos.

Kā Jūs pati uztverat savu darbu un sekretariāta veidošanas procesu, kas nešaubīgi ir arī vēsturisks?

Cik tas būs bijis vēsturiski, to pētnieki varēs analizēt pēc daudziem gadiem. Lai cik patētiski tas neizklausītos, es tiešām lepojos ar Latviju un ar to, ko mums izdodas paveikt. Pārdzīvoju to, kas neizdodas. Bieži vien ir lietas, kas izdodas labi, taču mēs tās nez kāpēc neatzīstam, atrodam dažus melnos plankumiņus un runājam par tiem. Tas ir arī virzošais spēks, kādēļ man ir vēlēšanās un enerģija darboties, lai tiešām mēs ar Latviju varētu lepoties kā ar prezidējošo valsti, lai pēc prezidentūras mums paliktu gandarījuma izjūta un lai kāds pienāktu klāt, uzsistu uz pleca: “Malači! Jums nu gan bija laba prezidentūra!” Es gribētu, lai gadus divus vai trīs vēl pēc tam paliktu arī kāda ziņa par mums, kāda rozīnīte, nav svarīgi, vai politiskajā dzīvē vai kādā citā jomā.

IV

PREZIDENTŪRAS AKTUALITĀTES

Kopsavilkums par globālajām tendencēm un Eiropas Savienības darba kārtības aktualitātēm, kā arī esošajām Latvijas politikas prioritātēm

Ievads

Konteksts

Latvija 2015. gada pirmajā pusē uzņemsies Eiropas Savienības (ES) Padomes prezidentūras pienākumus. ES Padomes prezidentūras pienākumus sešus mēnešus pēc kārtas rotējošā kārtībā jāveic ES (iepriekš Eiropas Kopieniu) dalībvalstīm saskaņā ar 1957. gadā noslēgto Eiropas Kopieniu dibināšanas līgumu. 2007. gada 1. janvārī ES Padome pieņēma (2007/5/EK, *Euratom*) lēmumu par kārtību, kādā rotē ES Padomes prezidējošās valstis. Pamatojoties uz Padomes 2006/683/EK lēmumu, kopš 2007. gada 1. janvāra arī tika aizsākts tā saucamais prezidentūru trio princips, kā ietvaros trīs secīgu valstu prezidentūrām ir jāpieņem kopīga 18 mēnešu ES Padomes prezidentūras programma, lai tādējādi nodrošinātu lielāku saskaņotību un politiku iniciatīvu pēctecību. Latvija būs vienā prezidentūras trio kopā ar Itāliju un Luksemburgu. Itālija būs pirmā šī trio valsts un veiks prezidentūras pienākumus no 2014. gada 1. jūlija līdz 31. decembrim. Latvija prezidēs no 2015. gada 1. janvāra līdz 30. jūnijam, bet Luksemburga — no 2015. gada 1. jūlija līdz 31. decembrim.

Sakarā ar Lisabonas līgumu, kurš stājās spēkā 2009. gada 1. decembrī, individuālu dalībvalstu ietekme ES Padomes prezidēšanā ir mazinājusies,

salīdzinot ar situāciju, kāda bija pirms Lisabonas līguma. Latvijai kopā ar Itāliju un Luksemburgu, pārējām divām trio valstīm, būs jāizstrādā kopīga ES Padomes prezidēšanas programma 18 mēnešiem. Lai gan programmas veidošanā būs jāvienojas par kopīgiem uzstādījumiem un šo uzstādījumu formulēšanā jāņem vērā iepriekšējo prezidentūru, it īpaši iepriekšējā trio iesāktais, lai nodrošinātu turpināmību, Latvijai ir nepieciešams skaidri formulēt savu nostāju ES politiku jautājumos un izvirzīt prioritātes, kuras tā vēlas īpaši akcentēt savas prezidentūras laikā.

Kopsavilkuma mērķis un struktūra

Lai palīdzētu Latvijai noskaidrot iespējamās prioritāros jautājumus atsevišķās nozarēs un iespējamās Latvijas prioritātes ES Padomes prezidentūras periodam, 2012. gada vasarā tiks rīkotas desmit nozaru diskusijas. Šis kopsavilkums paredzēts kā sākotnējais informatīvais materiāls diskusijām, un to paredzēts izsniegt diskusiju dalībniekiem pirms diskusijām. Kopsavilkuma mērķis ir veicināt diskusiju gan par tajā iekļautajiem, gan neiekļautajiem jautājumiem, kas varētu būt nozīmīgi Latvijai ES Padomes prezidentūrā.

Kopsavilkuma pamatā ir šī projekta¹ ietvaros veikta padziļināta un detalizēta ekspertu analīze par globālajām, ES un Latvijas politikas tendencēm un prioritātēm, kas ietverta projekta 2. nodevumā (Informatīvi analītisks materiāls par globālajām tendencēm un ES darba kārtības aktualitātēm) un 3. nodevumā (Ziņojums par esošajām Latvijas politikas prioritātēm).

¹ Pētījums veikts Valsts kancelejas administrētā projekta "Atbalsts strukturālo reformu ieviešanai valsts pārvaldē" (identifikācijas Nr. IDP/1.5.1.1.1./10/IPIA/CFLA/004/002) aktivitātes Nr. 6.1. "Atbalsts Prezidentūras darba programmas izstrādei" (iepirkuma ID Nr. MK VK 2011/29 ESF) ietvaros. Projektu 100% finansē Eiropas Sociālais fonds. Aktivitāti īsteno Latvijas Politologu biedrība, sadarbojoties ar vadības konsultāciju un revīzijas uzņēmumu "Ernst & Young Baltic" SIA un virkni nozaru ekspertu.

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

1. ES ārējā un drošības politika

Globālās tendences un problēmas	ES darba kārtības aktualitātes	Latvijas politikas prioritātes
<p>• ES ārpolitikas vienotības pakāpe</p> <p><i>Pasaulē izteiktāk nostiprinās daudzpolārs varas sadalījuma modelis, kurā līdzās ASV arvien lielāka ietekme ir citām valstīm (piem., Ķīna, Indija, Brazīlija), kuru ekonomiskā un militārā kapacitāte pēdējos gados ir būtiski palielinājusies. Lai ES loma pasaulē saglabātos, liela nozīme būs tam, cik lielā mērā ES dalībvalstis īsteno vienotu ārpolitiku.</i></p> <p><i>Lai gan daudzos ārpolitikas jautājumos ES dalībvalstis krīžu laikā spēj labi koordinēt savu rīcību, tomēr politiski, ekonomiski un vēsturiski jutīgos konfliktos (lielākā daļa) ES dalībvalstu nespēj atrast kopsaucēju.</i></p>	<p>Šā brīža tendences liecina, ka dalībvalstu ārpolitiku arvien vairāk ietekmēs komercintereses, un līdzšinējās veiksmīgās Eiropas ārpolitikas iniciatīvas tuvākajā nākotnē varētu būt neefektīvas.</p> <p>Tādēļ vienotas ārpolitikas jautājumos Eiropa varētu meklēt jaunus efektīvus ārējās un drošības politikas instrumentus, par kuriem dalībvalstis varētu panākt vienprātību un kuri būtu nepieciešami arī citām pasaules valstīm.</p>	<p>Latvijai ir savas intereses un arī padziļinātas zināšanas par Eiropai ļoti būtisku ārējās un drošības politikas tēmu — Austrumu partnerību. Tādēļ arī Latvijai nozīmīgākais aspekts prezidentūras laikā varētu būt Austrumu partnerības stiprināšana, atbalstot kopējas partnerības iniciatīvas un, izmantojot Latvijas īpašo pieredzi un ekspertus, īstenojot mērķtiecīgus un efektīvus risinājumus Latvijas prioritārajās ES austrumu kaimiņvalstīs.</p> <p>Tiesa gan, Austrumu partnerības stiprināšanas iespējas būs atkarīgas ne tikai no tā, vai ārpolitikas jautājumi Latvijai prezidentūrā būs prioritāri (ietverot attiecīgus atbalsta līdzekļus), bet arī no šo valstu iekšpolitiskajām norisēm un intereses par dialoga padziļināšanu ar ES, notikumiem ES dienvidu kaimiņvalstīs un notikumiem ES iekšienē.</p>

Globālās tendences un problēmas	ES darba kārtības aktualitātes	Latvijas politikas prioritātes
<p>• ES dalībvalstu militārā kapacitāte ir zema</p> <p><i>Lai gan ES rīcībā ir dalībvalstu deleģēts bruņoto spēku kontingents, ES dalībvalstu militārās spējas ir vājas, un to pierādīja nesensais militārais konflikts Lībijā. Turklāt ES valstu militārajām spējām būs tendence samazināties, jo lielākajā daļā ES valstu izdevumiem aizsardzībai ir tendence samazināties. Tajā pat laikā citu valstu (piem., Krievijas, Tuvo Austrumu un Āfrikas valstu) aizsardzības tēriņiem ir tendence palielināties.</i></p>	<p>Paredzams, ka līdz ar Eiropas Ārējās darbības dienesta izveidi turpināsies drošības politikas koordinācijas attīstība, tomēr var prognozēt, ka tāpat turpināsies arī drošības politikas nākotnes redzējuma meklējumi. Papildu stimuls ES drošības politikas ciešākai integrācijai ir tas, ka ASV aizvien lielāku uzmanību pievērš Klusā okeāna reģionam, tāpēc būtiski ir jautājumi par NATO un ES attiecībām ES drošības kontekstā un par militāro spēju saglabāšanu samazināta aizsardzības finansējuma apstākļos.</p>	<p>Viena no Latvijas prioritātēm varētu būt saistīta ar ES un NATO sadarbības veicināšanu, uzsvērot Eiropas Aizsardzības aģentūras nozīmi efektīvas militārās kooperācijas panākšanā.</p>
<p>• ES ārpolitikas institucionālie pārkārtojumi</p> <p><i>Lai gan ar ārējās un drošības politikas jautājumiem Eiropā nodarbojas gan atsevišķi Komisijas ģenerāldirektorāti, gan ES Padome, būtiski, ka līdz ar Lisabonas līguma stāšanos spēkā ir izveidota viena institūcija — Eiropas Ārējās darbības dienests (EĀDD), kura loma ir koncentrēt Eiropas ārējās politikas instrumentus (ko tas daļēji jau izdarījis, integrējot vairākas citas institūcijas). Institucionālie pārkārtojumi ir nozīmīgi, jo norāda uz ES dalībvalstu vēlmi spēt rīkoties kā vienam veselumam attiecībā pret citiem aktieriem. Tomēr arī pēc EĀDD izveides nevar apgalvot, ka ES ārpolitika ir bijusi pilnībā vienota.</i></p>	<p>Iespējams prognozēt, ka ES institucionālā integrācija sakarā ar ārējās un drošības politikas jautājumiem turpināsies, tomēr saasināsies jautājums par dalībvalstu kontroli pār šīm institūcijām, jo šobrīd institūciju darbību un politikas virzību koordinē Augstā pārstāve, mazinot kontroles un uzraudzības funkcijas gan dalībvalstu parlamentārajās, gan izpildvaras struktūrās. Iespējams, ka nākotnē, lai efektīvāk tiktu izmantoti ārējās politikas instrumenti, būs nepieciešams nodrošināt piederības sajūtu, lai dalībvalstis izjustu EĀDD kā efektīvu savu kopējo ārējās politikas iniciatīvu īstenošanas instrumentu.</p>	<p>Latvija varētu aktualizēt jautājumu par EĀDD darbības efektivitāti un sadarbības veicināšanu konsulārajos jautājumos starp ES delegācijām un ES dalībvalstu diplomātiskajām pārstāvniecībām ārpus ES.</p>

Jautājumi diskusijai

- Kāda varētu būt ES ārpolitikas dienaskārtība 2015. gadā un pēc tā?
- Kādas varētu būt Latvijas ārpolitiskās intereses 2015. gadā un vēlāk?
- Kā harmonizēt Latvijas ārpolitiskās intereses ar ES ārpolitikas dienaskārtību tā, lai kopējā ārpolitika veicinātu Latvijai nozīmīgu mērķu sasniegšanu?
- Kā visefektīvāk izmantot Latvijas padziļinātās zināšanas atsevišķos ārējās un drošības politikas jautājumos, lai efektīvi spētu ietekmēt arī citas ārējās un drošības politikas tendences?

2. Lauksaimniecība un zivsaimniecība

Globālās tendences un problēmas	ES darba kārtības aktualitātes	Latvijas politikas prioritātes
<ul style="list-style-type: none"> • Augstās pārtikas cenas <i>Cilvēku skaita palielināšanās pasaules līmenī, kā arī vidusslāņa īpatsvara pieauguma dēļ prognozējams lielāks pieprasījums pēc pārtikas, kuras nodrošināšanā primāra ir lauksaimniecības ražošanas kapacitāte. Papildus tam ekonomiskā krīze ir atstājusi ietekmi uz lauksaimniecību un lauku reģioniem, tādējādi atsaucoties uz lauksaimniecības ražošanas izmaksām un tātad arī pārtikas produktu cenām.</i> 	<p>Viena no ES prioritātēm lauksaimniecībā būs nodrošināt efektīvāku pārtikas ražošanu, nepalielinot energoresursu u.c. ierobežotu resursu izmantošanu.</p>	<p>Ņemot vērā, ka Latvijā un citās jaunajās ES dalībvalstīs ir salīdzinoši zema lauksaimnieku konkurētspēja un neefektīva lauksaimnieciskā ražošana, viena no Latvijas prioritātēm varētu būt ES līmenī aktualizēt jautājumus, kas saistīti ar lauksaimniecības un zivsaimniecības efektivitātes un konkurētspējas veicināšanu, kas ietver gan apmācību veikšanu, gan dažādu atbalsta instrumentu izmantošanu.</p>

Globālās tendences un problēmas	ES darba kārtības aktualitātes	Latvijas politikas prioritātes
<p>• Lauksaimniecības un zivsaimniecības negatīvā ietekme uz vidi</p> <p><i>Intensīvā lauksaimniecība Eiropā degradē zemi un piesārņo vidi. Lauksaimniecības nozare ir saistīta ar nozīmīgiem siltumnīcefekta gāzu izmešu apjomiem, kā arī dabisko ūdenstilpju piesārņojumu, kurās nonāk lauksaimniecībā izmantotie minerālmēsli. Attiecībā uz zivsaimniecību būtisks jautājums ir par zivju populācijas ilgtspējas nodrošināšanu, kā arī bioloģiskās daudzveidības veicināšanu.</i></p>	<p>Viena no ES politikas tendencēm būs aktīvāka diskusija par dabas resursu ilgtspējas un klimata pārmaiņu jautājumiem, kas saistīti ar lauksaimniecības un zivsaimniecības sabiedrisko labumu nodrošināšanu, “zaļās izaugsmes” un inovāciju veicināšanu, klimata pārmaiņu ietekmes mazināšanu, kā arī lauksaimniecības un zivsaimniecības (ne tikai zvejniecības, bet arī akvakultūras) ilgtspējas nodrošināšanu.</p>	<p>Viena no Latvijas prioritātēm varētu būt saistīta ar bioloģiskās lauksaimniecības attīstīšanu ES, kas ietvertu ar vidi un ainavām saistītu jautājumu risināšanu, ekopārtikas un ekolauksaimniecības attīstību, kā arī zivsaimniecības ilgtspējas veicināšanu, ietekmes uz vidi mazināšanu un alternatīvu resursu izmantošanu.</p>
<p>• Lauku reģionu ekonomiskā atpalicība</p> <p><i>Lauksaimniecība un zivsaimniecība ir svarīga lauku reģionos, jo tā rada papildu ekonomisko aktivitāti ciešā saistībā ar pārtikas pārstrādi, tūrismu un tirdzniecību. Virknē reģionu lauksaimniecība un zivsaimniecība ir vietējo tradīciju un sociālās identitātes pamats. Lai gan arvien plašāk lauku apgabalos attīstās citas nozares, lauksaimniecības un zivsaimniecības attīstība vidējā termiņā joprojām vērtējama kā būtisks faktors lauku teritoriju attīstībā. Tā kā šobrīd lauksaimniecības un zivsaimniecības potenciāls vēl nav izsmelts, tad tas ir viens no iemesliem, kādēļ labklājības līmenis lauku teritorijās ir zemāks par labklājības līmeni pilsētās.</i></p>	<p>Viena no ES politikas tendencēm būs teritoriju līdzsvarota attīstība, lai tīktu sekmēta nodarbinātība un paplašināta saimniecību diversifikācija, kas saistīta ar vietējo ražotāju un resursu pilnvērtīgu izmantošanu, kā arī ar strukturālās dažādības nodrošināšanu, sekmējot mazo saimniecību pastāvēšanu. ES lauku attīstības politikas būtiskāko izaicinājumu skaitā būs lauku ekonomikas ilgtspējīgas attīstības, kā arī lauku kā kvalitatīvas dzīves un darba telpas nodrošināšana, īpaši atbalstot ES konverģences reģionus.</p>	<p>Viena no Latvijas prioritātēm varētu būt saistīta ar lauksaimniecībā (arī zivsaimniecībā) iesaistīto darbinieku kvalifikācijas celšanu ES konverģences reģionos, jo šo reģionu labklājības līmenis būtiski atšķiras no attīstītākajiem ES reģioniem. Šajā ziņā svarīgi būtu likt uzsvaru uz pasākumiem, kas saistīti ar darbinieku kvalifikācijas un prasmju pilnveidošanu gan saistībā ar attiecīgo nozaru specifiku, gan uzņēmējdarbības prasmēm tieši lauksaimniecības un zivsaimniecības jomā.</p>

Jautājumi diskusijai

- Kuri ar lauksaimniecību un zivsaimniecību saistītie problēmjautājumi Latvijā būs visaktuālākie 2015. gadā un vēlāk?
- Kuras tendences un problēmjautājumus Latvija varētu izvirzīt par prioritārajiem prezidentūras laikā 2015. gadā?
- Ar kādiem instrumentiem ES varētu veicināt efektivitātes paaugstināšanu lauksaimniecības un zivsaimniecības nozarē?
- Vai iespējams efektīvi attīstīt lauksaimniecisko ražošanu, nenodarot būtisku kaitējumu videi? Kā atrast līdzsvaru starp lauksaimniecisko ražošanu un vides aizsardzību?
- Vai ar ES politiku var mazināt iedzīvotāju aizplūšanu no lauku reģioniem? Vai urbanizācijas procesa mazināšana ir vienīgais veids, kā veicināt lauku attīstību?

3. Nodarbinātība, sociālā politika, veselība, patērētāju tiesību aizsardzība

Globālās tendences un problēmas	ES darba kārtības aktualitātes	Latvijas politikas prioritātes
<p>• Jauniešu bezdarbs <i>Pēdējo gadu laikā jauniešu bezdarbs ir kļuvis par vienu no visas ES aktuālākajām problēmām. 2012. gada janvārī ekonomiskās krīzes rezultātā jauniešu bezdarbs ES sasniedza rekordaugstu rādītāju (22,4%, kas ir aptuveni 5,5 miljoni cilvēku), atsevišķās valstīs (Spānijā un Grieķijā) sasniedzot gandrīz 50%. Bezdarbs negatīvi ietekmē gan pašu jauniešu nākotnes izredzes paaugstināt personīgo labklājības līmeni, gan ES valstu konkurētspēju vidējā un ilgtermiņā, jo ilglaicīgi bezdarbnieki zaudē motivāciju gan attīstīt savas prasmes un iemaņas, gan atgriezties darba tirgū pat tad, kad rodas tāda iespēja.</i></p>	<p>Lai risinātu bezdarba problēmas, ES politikas darba kārtībā tuvākajā nākotnē aktuāls būs jauniešu nodarbinātības veicināšanas jautājums, kas ietver atbalstu ilgstoša bezdarba riskam pakļautajiem jauniešiem, kā arī dažāda veida apmācības un atbalstu karjeras vai uzņēmējdarbības uzsākšanai.</p>	<p>Augsts bezdarbs ir viena no Latvijas un citu ES dalībvalstu nozīmīgākajām problēmām, jo tas ir cieši saistīts gan ar tādiem sociālekonomiskajiem aspektiem kā nabadzība un emigrācija, gan arī ar valsts konkurētspēju un ekonomisko izaugsmi. Viena no Latvijas politikas prioritātēm vidējā un ilgtermiņā varētu būt saistīta ar nodarbinātības veicināšanu ES, īpašu uzmanību pievēršot jauniešu bezdarba mazināšanai. Šajā ziņā varētu likt uzsvāru uz ES atbalsta instrumentiem uzņēmējdarbības uzsākšanai un dažāda veida apmācībām.</p>

Globālās tendences un problēmas	ES darba kārtības aktualitātes	Latvijas politikas prioritātes
<p>• Nabadzība, demogrāfijas izmaiņas, diskriminācija</p> <p><i>Sociālās politikas jomā nabadzība, sociālā atstumtība un sabiedrības novecošanās ir būtiskas problēmas. Tāpat nozīmīgs jautājums ir saistībā ar etnisko, seksuālo vai citu minoritāšu, kā arī personu ar veselības vai kustību traucējumiem diskrimināciju un dzimumu līdztiesības neievērošanu. Šie aspekti kavē sociālo iekļaušanu, vienlīdzīgu piekļuvi veselības un citiem sociālajiem pakalpojumiem, kā arī ikviena individuālo iespējas pašrealizēties.</i></p>	<p>Lai mazinātu nabadzības, sociālās atstumtības un diskriminācijas izplatību, ES politika nākamajos gados tiks vērsta uz sociālās aizsardzības, iekļautības un vienādu iespēju visiem veicināšanu, tai skaitā veselības aprūpes pieejamības nodrošināšanu un dzimumu līdztiesības veicināšanu.</p>	<p>Ņemot vērā ES valstu un Latvijas demogrāfiskās tendences (piemēram, sabiedrības novecošanās, zemie dzimstības rādītāji), Latvijas politikas prioritāte varētu būt veselības un sociālo pakalpojumu kvalitātes un pieejamības nodrošināšana, ievērojot sociālā taisnīguma principu, veicinot ES valstu sadarbību sociālās politikas pieredzes pārņemšanā demogrāfisko problēmu risināšanai un iedzīvotāju dzīves kvalitātes uzlabošanai, veicinot pārrobežu veselības pakalpojumu izmantošanu un attīstot e-veselības pasākumus.</p> <p>Saistībā ar zemo dzimstību ES Latvija varētu aktualizēt jautājumus par līdzsvaru starp darbu un ģimenes dzīvi, ES līmeņa bērnu un ģimeņu atbalstu politiku, kā arī veselības aprūpi, kas risinātu ne tikai demogrāfijas, bet arī ES konkurētspējas problēmas. Nodrošinot pieejamu un kvalitatīvu veselības aprūpi, var veicināt to, ka vairāk cilvēku ir veseli un darbspējīgi, tādējādi samazinot hronisko slimnieku skaitu.</p> <p>Tāpat viena no Latvijas prioritātēm varētu būt sociālā iekļaušana un diskriminācijas mazināšana, veicinot vienādu iespēju nodrošināšanu, diskriminācijas mazināšanu uzņēmumos, atbalstot NVO un informējot sabiedrību par dažādām sociālajām grupām.</p>

Globālās tendences un problēmas	ES darba kārtības aktualitātes	Latvijas politikas prioritātes
<ul style="list-style-type: none"> • Neefektīva pārrobežu patērētāju tiesību aizsardzība ES ietvaros <p><i>Patērētāju tiesību ievērošana ir pamatā labi funkcionējošam vienotajam tirgum — patērētāju uzticības rādītāji būs augstāki, ja tiks nodrošināta pienācīga viņu tiesību ievērošana un vajadzības gadījumā — aizstāvēšana. Tomēr pašlaik ES patērētājiem ir problēmas saņemt efektīvu viņu tiesību aizsardzību gadījumos, kad preču vai pakalpojumu pirkumos ir iesaistītas citas ES valstis.</i></p>	<p>Šajā ziņā ES politikas prioritātes vidējā termiņā varētu būt patērētāju tiesību aizsardzības īstenošana, ietverot alternatīvu strīdu izšķiršanas mehānismu attīstīšanu ES, kā arī Eiropas patērētāju tiesību aizsardzības tīkla darbības uzlabošanu.</p>	
Jautājumi diskusijai		
<ul style="list-style-type: none"> • Kuri no šiem vai citiem problēmjaudājumiem varētu būt visaktuālākie 2015. gadā un kā tos risināt ES līmenī: <ul style="list-style-type: none"> - Nodarbinātības jomā — darba tirgus līdzsvarota attīstība (darbavieta radīšana reģionos, nodarbināto izglītība, elastdrošības veicināšana, uzņēmējspēju attīstība); - Sociālās politikas jomā — valsts atbalsts demogrāfisko jautājumu risināšanā (zemā dzimstība, sabiedrības novecošanās, paaudžu solidaritāte); - Veselības jomā — veselīga dzīvesveida popularizēšana, gados vecāko cilvēku produktīvas ilgmūžības veicināšana. • Kurās jomās Latvija ir viskompetentākā un ar pieredzi, ko var izmantot citas ES valstis? • Kuras tendences un problēmjaudājumus Latvija varētu izvirzīt par prioritārajiem prezidentūras laikā 2015. gadā? • Kā veicināt sociālo iekļaušanu un vienādu iespēju nodrošināšanu tajos ES reģionos, kurus ekonomiskā krīze skārusi visvairāk? 		

4. Reģionālā attīstība

Globālās tendences un problēmas	ES darba kārtības aktualitātes	Latvijas politikas prioritātes
<p>• Lielas dzīves līmeņa atšķirības starp dažādiem Eiropas reģioniem</p> <p><i>Eiropā joprojām pastāv lielas ienākumu un dzīves līmeņa atšķirības starp ES vecajām un jaunajām dalībvalstīm, kā arī starp ES centrālajiem un perifērijas/ pierobežu reģioniem un tāpat arī valstu iekšējo reģionu un teritoriju starpā. Kohēzijas politika, kas vērsta uz šo atšķirību mazināšanu, nav vainagojusies ar lieliem panākumiem, ko ietekmējusi globālā finanšu krīze, jauno dalībvalstu iedzīvotāju migrācija uz vecajām dalībvalstīm (augstāka dzīves līmeņa meklējumos) un sevišķi Austrumeiropas valstu zemā konkurētspēja, salīdzinot ar industriāli attīstītajām Rietumeiropas valstīm.</i></p>	<p>Tā kā Eiropa kā reģions pasaules mērogā arī izjutis globālās demogrāfiskās pārmaiņas, it sevišķi Eiropas iedzīvotāju novecošanos, migrantu darbaspējīgā vecumā ieplūšana var vēl vairāk palielināt dzīves līmeņa un kvalitātes izmaiņas starp dažādiem Eiropas reģioniem, jo migranti izvēliesies tos reģionus, kuros tiks piedāvātas darbavietas un salīdzinoši labas sociālās garantijas. Tādējādi, ja netiks veikti preventīvi pasākumi, globālās migrācijas rezultātā bagātākie Eiropas reģioni nostiprinās savu konkurētspēju un izaugsmi, savukārt nabadzīgākie turpinās cīnīties par savu izaugsmi. Sakarā ar šiem izaicinājumiem kā būtiskākais reģionālās politikas mērķis tuvākajā laikā saglabāsies reģionālā izlīdzināšanās, uz ko ES vērsīs dažādus izaugsmi atbalstošus un savstarpēji papildinošus pasākumus, īpaši rūpējoties par darbavietu radīšanu un nodrošināšanu, kā arī ekonomiskās izaugsmes stimulēšanu nabadzīgākajos ES reģionos.</p>	<p>Līdzīgi kā citās ES dalībvalstīs, arī Latvijā novērojama polarizācija — dažas lielās vai turīgās pilsētas piesaista darbaspēku un investīcijas no citiem reģioniem, tādēļ palielinās iedzīvotāju ienākumu un dzīves līmeņa atšķirības reģionu starpā.</p> <p>Viens no būtiskiem reģionālās politikas attīstības mērķiem Latvijai ES prezidentūrā varētu būt reģionu attīstības līmeņa izlīdzināšana ES, paredzot dažādus reģionālo budžetu finansējuma veidus, kā arī apdomīgi izmantojot ES kohēzijas politikas finansējumu šim mērķim.</p>

Globālās tendences un problēmas	ES darba kārtības aktualitātes	Latvijas politikas prioritātes
<ul style="list-style-type: none"> Katrs reģions uzstāda savas attīstības prioritātes — nenotiek sadarbība <p><i>Valstu un reģionu atšķirīgās prioritātes nereti ir pretrunīgas, un tas rada savstarpējo reģionālo sacensību par ES līdzekļiem. Tādējādi no ES līdzekļu izmantošanas netiek panākts vislielākais ieguvums, jo reģionu starpā nenotiek sadarbība un sinerģija.</i></p>	<p>ES savā reģionālās politikas ietvarā turpinās atbalstīt teritoriālo sadarbību, skaidri norādot sadarbības sagaidāmos rezultātus, tiecoties uz lielāku sadarbību starp reģionālajām un valsts pārvaldēm ES mērķu īstenošanā, atbilstību starp ES, reģionu un dalībvalstu stratēģiskajiem mērķiem un radot pēc iespējas lielāku saliedētību reģionu starpā. Viena no ES prioritātēm reģionālajā politikā varētu būt saistīta ar ES Stratēģiju Baltijas jūras reģionam, attiecībā uz kuru varētu tikt mēģināts panākt ciešāku sasaisti ar citiem ES ilgtermiņa plānošanas dokumentiem un tajos norādītajiem mērķiem un sagaidāmajiem rezultātiem.</p>	<p>Ņemot vērā to, ka Latvija vienā prezidentūras trio būs kopā ar Itāliju un Luksemburgu, Latvijai būs svarīgi pārstāvēt Baltijas jūras reģiona valstis. Šajā ziņā viens no Latvijas mērķiem varētu būt saistīts ar ES Stratēģiju Baltijas jūras reģionam, īpaši tādēļ, ka 2015. gadā ir paredzēta Stratēģijas vidus termiņa izvērtēšana, kam vajadzētu ietvert Stratēģijas nozīmes un ietekmes novērtēšanu, kā arī tās attīstības perspektīvu identificēšanu Eiropas teritoriālās sadarbības kontekstā.</p>
Globālās tendences un problēmas	ES darba kārtības aktualitātes	Latvijas politikas prioritātes
<ul style="list-style-type: none"> Reģionālais atbalsts Eiropā tiek sadalīts nevienlīdzīgi <p><i>Vairākās jaunajās ES dalībvalstīs atrodas vieni no mazāk attīstītajiem reģioniem ES. Šīs valstis uzstāj uz kohēzijas politikas piemērošanu šo nabadzīgo reģionu vajadzībām — piešķirot proporcionāli lielākus līdzekļus ES nabadzīgākajiem reģioniem. Bet ES lielvalstīs, kuru maksājumi veido lielāko daļu ES budžeta,</i></p>	<p>Diskusijas par kohēzijas finansējuma sadalījumu starp dalībvalstīm nerimsies. Prognozējams, ka tādējādi arī 2015. gadā būtiska reģionālās politikas tendence būs diskusijas par turpmākajām nepieciešamajām kohēzijas politikas reformām, izvērtējot pēc 2013. gada izstrādātās kohēzijas politikas darbību un rezultātus.</p>	

Globālās tendences un problēmas	ES darba kārtības aktualitātes	Latvijas politikas prioritātes
<p><i>nav ieinteresētas savu iemaksu ES budžetā aizplūšanai reģioniem citās valstīs, jo šo valstu sabiedrības politikai pieprasa, lai nodokļu maksātāju nauda nevis aizplūst citām ES dalībvalstīm, bet atgriežas pašām lielvalstīm.</i></p>		
<p>• Lauku reģioni nav konkurētspējīgi <i>Lauku reģioni, kuros nav attīstīta rūpniecība, nav konkurētspējīgi, salīdzinot ar lielajām pilsētām un reģioniem, kuros rūpniecība saglabājusies no padomju laikiem.</i></p>		<p>Lielākajā daļā ES valstu, tostarp arī Latvijā, zemā konkurētspēja ierobežo lauku reģionu attīstības iespējas, jo cilvēki aizplūst uz konkurētspējīgākiem reģioniem, tādēļ reģioni zaudē to galveno resursu — darbaspēku, kas varētu celt šo reģionu konkurētspēju.</p> <p>Tādēļ viens no reģionālās politikas mērķiem Latvijā varētu būt ES mazāk attīstīto reģionu konkurētspējas veicināšana, ko plānots sasniegt, attīstot uzņēmējdarbību, kas nodrošinātu katra reģiona konkurētspējīgāko nozaru attīstību.</p>
Jautājumi diskusijai		
<ul style="list-style-type: none"> • Kā varētu mainīties ES reģionālās politikas dienaskārtība pēc 2015. gada? • Kādi varētu būt priekšlikumi kohēzijas politikas efektivitātes palielināšanai, lai samazinātu reģionālās attīstības atšķirības valstu un to reģionu starpā? • Kā visefektīvāk panākt izmaiņas ES reģionālajā politikā, izmantojot dalībvalstu intereses un sasniedzot Latvijas mērķus — padarot lauku reģionus konkurētspējīgākus un samazinot reģionu attīstības atšķirības? 		

5. Tieslietas un iekšlietas

Globālās tendences un problēmas	ES darba kārtības aktualitātes	Latvijas politikas prioritātes
<ul style="list-style-type: none"> Atšķirīgā pieeja krimināllietu un civillietu izskatīšanas kārtībai <p><i>ES dalībvalstīs ir atšķirīga krimināllietu un civillietu izskatīšana kārtība. Atšķirās pierādījumu iegūšanas, lietu izskatīšanas un sodu piešķiršanas kārtība. Tas savukārt traucē kontroles institūciju un tieslietu sistēmas sadarbību, jo nav izveidota vienota pieeja, kā risināt konkrētas problēmas.</i></p>	<p>Viena no ES prioritātēm būs savstarpējās uzticēšanās veicināšana un atsevišķu tiesību jomu harmonizācija, kas paredz civiltiesību procesu savietojamības veicināšanu un tiesību aktu tuvināšanu. Savukārt krimināltiesību jomā var prognozēt procesu harmonizāciju un sadarbības veicināšanu.</p>	<p>Lai gan dalībvalstu tiesu iekārtu nepilnības ir nacionāla līmeņa jautājums, Latvija varētu aktualizēt sadarbības un pieredzes apmaiņas nepieciešamību ES dalībvalstu starpā tiesu sistēmu reformu īstenošanā, kā arī tiesu sistēmu efektivitātes uzlabošanā, kas ietver gan e-risinājumu izmantošanu, gan tiesību aktu atjaunošanu, gan starpresoru sadarbības mehānismus.</p>
<ul style="list-style-type: none"> Smago noziegumu izplatība <p><i>Šengenas zonā, nodrošinot brīvu personu kustību, tiek atvieglota pārrobežu noziedzīgā darbība un noziedzības pārnese starp valstīm. Arvien aktuālāki kļūst jautājumi par cilvēku tirdzniecības, bērnu seksuālās izmantošanas, kibernoziecības, finanšu noziedzības un terorisma izplatību.</i></p>	<p>Viena no ES prioritātēm būs ES līmeņa smago noziegumu un organizētās noziedzības ierobežošana, kas paredz uzlabot tiesību aktus, sekmēt partnerību ar privāto sektoru un īstenot valstu starptautisko sadarbību.</p>	<p>Viena no Latvijas prioritātēm varētu būt ES valstu sadarbības veicināšana organizētās noziedzības apkarošanā, ņemot vērā ne tikai praktisku sadarbības mehānismu uzlabošanu, bet arī tiesu sistēmu un atsevišķu tiesību aktu harmonizāciju. Tāpat nepieciešams uzlabot Šengenas zonas valstu sadarbību saistībā ar preventīvajiem pasākumiem organizētās noziedzības izplatības ierobežošanai.</p>
<ul style="list-style-type: none"> ES ārējo robežu pārvaldes nepilnība <p><i>ES dalībvalstu starpā nepilnīgi tiek risināti jautājumi par ārējām robežām. Atšķirīgo robežu problēmu dēļ nepietiekami tiek sekmēta pieredzes apmaiņas un sadarbības programmu nodrošināšana.</i></p>	<p>Viena no ES prioritātēm būs ES ārējo robežu integrētas pārvaldes nodrošināšana. Tā paredz ārējo robežu kontroles un migrācijas pārvaldes sistēmu pilnīgu ieviešanu visās ES dalībvalstīs, kā arī jau esošo sistēmu uzlabošanu.</p>	<p>Šajā ziņā viena no Latvijas prioritātēm varētu būt ES ārējo robežu kontroles uzlabošana, veicinot ES migrācijas un ārējo robežu kontroles sistēmu ieviešanu un apzinot iespējas uzlabot ES aģentūras <i>Frontex</i> darbu.</p>

Globālās tendences un problēmas	ES darba kārtības aktualitātes	Latvijas politikas prioritātes
<ul style="list-style-type: none"> • Starpvalstu migrācijas pārvaldes nepilnība <i>ES nepilnīgi tiek ierobežota nelegālā migrācija, kā arī nav pietiekami nodrošinātas migrantu tiesības. Lai gan ES līmenī tiek veikta virkne pasākumu šo problēmu risināšanai, lai to veiksmīgi īstenotu, ir nepieciešama nepārtraukta darbība risku ierobežošanā un risinājumu turpmākā uzlabošanā.</i> 	<p>Viena no ES prioritātēm ir nelegālās migrācijas ierobežošana un migrantu tiesību aizstāvība. Ir nepieciešams uzlabot ES dalībvalstu sadarbību šo problēmu risināšanā, veicināt sadarbību ar trešajām valstīm, uzlabot patvēruma sistēmu un sasaistīt migrācijas politiku ar citiem ES politikas virzieniem.</p>	
Jautājumi diskusijai		
<ul style="list-style-type: none"> • Kādi jautājumi saistībā ar iekšlietām un tieslietām ES būs visaktuālākie 2015. gadā? • Kādas iniciatīvas ES dalībvalstu sadarbībā tieslietu un iekšlietu jomā 2015. gadā būs visaktuālākās? • Kā Latvija ES Padomes prezidentūras laikā varētu veicināt sadarbību ES līmenī organizētās noziedzības apkarošanai? • Kā efektīvāk kontrolēt nelegālo imigrāciju ES? • Cik lielā mērā būtu ierobežojama personu brīvība, lai panāktu lielāku drošību ES iedzīvotājiem? Vai un kā ES būtu jārisina personu virtuālās drošības jautājumi? 		

6. Izglītība, zinātne un kultūra

Globālās tendences un problēmas	ES darba kārtības aktualitātes	Latvijas politikas prioritātes
<ul style="list-style-type: none"> Augstas pētniecības izmaksas globālu problēmu risināšanai <p><i>ES sabiedrībā arvien aktuālāki kļūst jautājumi, kas attiecas uz globālu problēmu risināšanu. Tās ir tādas jautājumu grupas kā klimats, demogrāfiskās izmaiņas, energoresursu pārvaldība, vides politika utt. Šādu problēmu risināšanai ir nepieciešamas lielas finanšu un cilvēku investīcijas. Lai mazinātu izmaksu apjomu, ES nepieciešama pētniecības sadarbība ar trešajām valstīm (tādējādi sadalot izmaksu slogu), kā arī jaunu pārvaldības mehānismu meklējumi.</i></p>	<p>Šajā ziņā ES darba kārtībā būs pētniecības internacionalizācija un pārvaldība, kas saistīta ar starptautiskās sadarbības veicināšanu, lai risinātu globālas sabiedrības problēmas.</p>	<p>Viena no Latvijas prioritātēm varētu attiekties uz zinātnes un industrijas sasaisti komerciālu produktu un pakalpojumu radīšanā, piedāvājot meklēt inovatīvus šī jautājuma risinājumus, kas būtu īpaši svarīgi jaunajās dalībvalstīs, kurās ir talantīgi jaunie zinātnieki, bet kurās infrastruktūra ir mazāk attīstīta kā Rietumeiropā.</p>
<ul style="list-style-type: none"> ES valstīs ir atšķirīga pieeja vispārējās izglītības pārvaldībā <p><i>ES valstīs tiek īstenoti atšķirīgi izglītības modeļi un tiek pielietotas atšķirīgas mācību metodes. Ņemot vērā, ka ES tiek nodrošināta brīva cilvēku migrācija, tas apgrūtina mācību apguvi tiem jauniešiem, kuri ir mainījuši savu dzīvesvietu uz citu ES dalībvalsti.</i></p>	<p>ES politikā aktuāls būs jautājums par vispārējās izglītības sistēmas standartizēšanu, mazinot atšķirības izglītības sistēmās. Pieaug atbalsts studējošo un skolotāju mobilitātei.</p>	<p>Izglītības un zinātnes jomā Latvijas iespējas ietekmēt ES politiku būs ierobežotas, ņemot vērā, ka šīs jomas galvenokārt ir dalībvalstu kompetencē. Tomēr Latvijas prioritāte varētu būt saistīta ar skolotāju kvalifikācijas celšanu un pieredzes apmaiņu, veicinot skolotāju mobilitāti starp ES dalībvalstīm. Tāpat Latvija varētu ES līmenī aktualizēt jautājumu par izglītības sistēmas nozīmi sabiedrības integrācijā, ietverot arī jautājumu par sabiedrības noslāņošanu.</p>

Globālās tendences un problēmas	ES darba kārtības aktualitātes	Latvijas politikas prioritātes
<ul style="list-style-type: none"> Izglītības sistēmas pieejas novocošana un prasmju trūkums, mainot darbības nozari <p><i>Esošā izglītības sistēma ir balstīta uz zināšanu ieguvī, kas nosaka, ka izglītības sistēmai ir jānodrošina zināšanu ieguve un apmācības to pielietošanai. Bet laikā, kad strauji attīstījušās tehnoloģiskās iespējas zināšanu ieguvei, mazāk aktuāla kļūst nepieciešamība pēc tās nodrošināšanas izglītības sistēmās.</i></p> <p><i>Papildus tam arvien aktuālāka kļūst tendence ES iedzīvotājiem mainīt sākotnēji izvēlēto darbības nozari, tomēr pašreizējā izglītības sistēma nesekmē veiksmīgu pāreju, jo šādos gadījumos netiek nodrošināta ātra un efektīva zināšanu ieguve.</i></p>	<p>Šajā kontekstā ES paredz izglītības sistēmas pārorientēšanos uz prasmēm balstītu izglītību, sekmējot nevis zināšanu ieguvī, bet to pielietošanu. Tāpat ES politikā arvien aktuālāks būs jautājums par mūžizglītības sistēmas uzlabošanu, lai atvieglotu cilvēkiem darbības nozaru maiņu.</p>	<p>Latvijas prioritāte varētu būt saistīta ar elastīgākas izglītības sistēmas nepieciešamības aktualizēšanu ES, kas nodrošinātu indivīdiem iespējas darboties vairāk nekā vienā nozarē, koncentrējoties uz globalizācijas laikmetā svarīgāko iemaņu un prasmju attīstīšanu.</p>
<ul style="list-style-type: none"> Nepieciešamība pēc kultūras mantojuma saglabāšanas <p><i>Nemot vērā, ka daļa kultūras mantojuma atrodas apstākļos, kas nesekmē tā turpmāku saglabāšanos, aktuālāka kļūst nepieciešamība pēc tā saglabāšanas nākamajām paaudzēm.</i></p>	<p>ES prioritāte varētu būt vienotas rīcībpolitikas nodrošināšana, kas paredz kultūras mantojuma digitalizāciju.</p>	

Jautājumi diskusijai
<ul style="list-style-type: none"> • Kuri problēmjautājumi attiecībā uz izglītību, zinātni un kultūru būs visaktuālākie 2015. gadā? • Kurās izglītības, zinātnes un kultūras jomās Latvija ir viskompetentākā un ar pieredzi, ko var izmantot citas ES valstis? • Ar kādiem rīcības virzieniem vai pasākumiem varētu papildināt ES kultūras politiku? • Kurus jautājumus Latvija varētu izvirzīt par prioritārajiem prezidentūras laikā 2015. gadā? • Kā ES līmenī veicināt zinātnes un industrijas sasaisti apstākļos, kad nepieciešamā kapacitāte ideju pārvešanai tirgū realizējamās produktos un pakalpojumos galvenokārt pieejama transnacionālajām korporācijām?

7. Transports un elektroniskie sakari

Globālās tendences un problēmas	ES darba kārtības aktualitātes	Latvijas politikas prioritātes
<ul style="list-style-type: none"> • Transporta radītais vides piesārņojums un atkarība no naftas produktiem <p><i>Transporta nozare ir vislielākais gaisa piesārņotājs pasaulē, jo sektors pamatā balstīts uz naftas produktu izmantošanu, un pilsētās aktīvi tiek izmantoti novecojuši un neefektīvi transporta līdzekļi.</i></p>	<p>ES ir izvirzījusi ambiciozus mērķus attiecībā uz siltumnīcefekta izmešu apjoma samazināšanu, kas saistīts ar transporta sektora ietekmes uz vidi samazināšanu, atbalstot dažādu alternatīvo transporta degvielu izmantošanas iespējas ES. Paredzēts ieviest principu, ka „piesārņotājs maksā”, atbalstīt finansiāli visdažādākās iniciatīvas “zaļa” transporta attīstībai un izstrādāt visaptverošu ilgtermiņa degvielas alternatīvu stratēģiju.</p>	<p>Viena no politikas prioritātēm varētu būt saistīta ar transporta energoefektivitātes veicināšanu ES, padarot videi draudzīgu, labi izplānotu un sabiedrībā pieejamu un populāru sabiedrisko transportu, kā arī pārejot uz alternatīviem atjaunojamiem degvielu veidiem.</p>

Globālās tendences un problēmas	ES darba kārtības aktualitātes	Latvijas politikas prioritātes
<ul style="list-style-type: none"> • Novēcojusi un neatbilstoša infrastruktūra <i>Laba transporta un elektronisko sakaru infrastruktūra reģionā var veicināt ekonomisko izaugsmi, bet ES jaunajās dalībvalstīs infrastruktūra ir novēcojusi, nepieejama un bieži vien nesavietojama ar Rietumeiropas standartiem; tas palēnina Eiropas kohēziju un izaugsmes tempus.</i> 	<p>Ņemot vērā, ka investīcijas transporta un elektronisko sakaru infrastruktūrā var kalpot kā viena no izejām no ekonomiskās krīzes, ES savās politikās ir paredzējusi nopietnu ieguldījumu transporta un elektronisko sakaru infrastruktūras attīstībā, kas balstīsies uz augstākas pievienotās vērtības radīšanu ar paredzētajām investīcijām, kā arī kompleksi ņemt vērā attīstības scenārijus, kas veicina augstāku transporta energoefektivitāti un nodrošina platjoslas interneta pieejamību visā ES teritorijā.</p>	<p>Viena no Latvijas transporta un elektronisko sakaru nozares prioritātēm varētu būt infrastruktūras un tās pieejamības uzlabošana, integrējot vietējos transporta tīklus kopējā ES transporta tīklā, pilnveidojot galveno ES nozīmes transporta koridoru infrastruktūru un veidojot multimodālus savienojumus iedzīvotāju pārvadājumiem, kā arī attīstot elektronisko sakaru infrastruktūras attīstības regulējumu un nodrošinot nepieciešamo infrastruktūru platjoslas pieslēguma pieejamībai mazāk attīstītajos ES reģionos.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Transporta augstās cenas <i>Transporta pakalpojumus bieži vien nodrošina monopoluzņēmumi, tādēļ zemāka konkurence uztur augstas transporta sektora cenas, no kā cieš patērētāji.</i> 	<p>Lai nodrošinātu lielāku konkurenci un patērētāja cenu krišanos, būtiska ES transporta nozares tendence ir turpmākā transporta sektora liberalizācija, atverot jaunus tirgus un nodrošinot aviosatiksmes regulējuma harmonizēšanu ar trešajām valstīm, turpinot tirdzniecības liberalizāciju jūras pakalpojumu nozarē un atverot dalībvalstu vietējo dzelzceļu pasažieru tirgus konkurencei.</p>	<p>Viena no tendencēm Latvijas transporta politikā ir transporta sektora konkurētspējas veicināšana. Šajā ziņā Latvijas prezidentūrā viena no prioritātēm varētu būt saistīta ar brīvas konkurences veicināšanu ES transporta sektorā.</p>

Globālās tendences un problēmas	ES darba kārtības aktualitātes	Latvijas politikas prioritātes
<ul style="list-style-type: none"> • Sastrēgumi un lēna, neefektīva satiksme <p><i>Aizvien pieaugošā urbanizācija novedusi pie lielākiem sastrēgumiem, siltumnīcefekta gāzu izmešu palielināšanās, gaisa un skaņas piesārņojuma un neefektīvu degvielas resursu izmantošanas.</i></p>	<p>Viena no ES transporta politikas aktualitātēm tuvākajā nākotnē būs mobilitātes optimizēšana pilsētās ar integrētu politikas iniciatīvu, videi draudzīgu, inovatīvu un ilgtspējīgu risinājumu palīdzību.</p>	
Jautājumi diskusijai		
<ul style="list-style-type: none"> • Kādi ES darba kārtībā esoši problēmjaudājumi nav identificēti? Kādi papildu problēmjaudājumi nav ietverti nedz ES darba kārtības, nedz Latvijas politikas prioritātēs? • Kuri problēmjaudājumi būs visaktuālākie 2015. gadā? • Kādas iniciatīvas saistībā ar mobilitātes optimizēšanas risinājumiem pilsētās būs aktuālas 2015. gadā? • Cik lielā mērā 2015. gadā būs sekmīgi turpināta transporta sektora liberalizācija un kā tā attīstīsies pēc 2015. gada? • Kādas iniciatīvas saistībā ar transporta sektora ietekmes uz vidi samazināšanu būs visaktuālākās 2015. gadā? • Kāda pieeja transporta un elektronisko sakaru infrastruktūras attīstībai būs visaktuālākā 2015. gadā? • Kurās transporta un elektronisko sakaru nozares jomās Latvija ir viskompetentākā un ar pieredzi, ko var izmantot citas ES valstis? • Kuras tendences un problēmjaudājumus Latvija varētu izvirzīt par prioritārajiem prezidentūras laikā 2015. gadā? 		

8. Vide un enerģētika

Globālās tendences un problēmas	ES darba kārtības aktualitātes	Latvijas politikas prioritātes
<p>• Saimnieciskās darbības rezultātā radušās siltumnīcefekta gāzes veicina globālo sasilšanu</p> <p><i>Ja siltumnīcefekta gāzu, piemēram, oglekļa dioksīda, īpatsvars atmosfērā netiks samazināts, vidējā temperatūra pasaulē paaugstināsies. Līdz ar to tiks aizsākts neatgriezenisks klimata pārmaiņu process. Šī brīža tendences liecina, ka oglekļa dioksīda izmešu apjoms līdz 2020. gadam saglabāsies vai tikai nedaudz samazināsies. Lai gan tiks izmantotas arvien efektīvākas tehnoloģijas un palielināsies no atjaunojamajiem energoresursiem saražotās enerģijas apjoms, pieprasījums pēc fosilajiem energoresursiem, it īpaši dabasgāzes, saglabāsies. Kopumā energoresursu pieprasījuma kāpumu pasaulē galvenokārt ietekmēs ekonomiskā izaugsme tādās attīstības valstīs kā Ķīna, Indija un Brazīlija.</i></p>	<p>ES Klimata un enerģētikas paketē definēti tā saucamie “20/20/20” mērķi, kas jāsasniedz līdz 2020. gadam:</p> <ul style="list-style-type: none"> – samazināt SEG emisijas par vismaz 20% salīdzinājumā ar 1990. gadu; – līdz 20% palielināt atjaunojamo energoresursu īpatsvaru kopējā ES enerģijas patēriņā; – par 20% paaugstināt energoefektivitāti. <p>Paredzams, ka saistībā ar siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanu ES tiks:</p> <ul style="list-style-type: none"> – stiprināta emisijas kvotu tirdzniecības sistēma, palielinot to nozaru skaitu, kas ietvertas emisijas kvotu tirdzniecības sistēmā; – veicināts efektīvāks atjaunojamās enerģijas ražošanas process, kurā izmantotas labākās pieejamās tehnoloģijas; – veicināta oglekļa uztveršanas un uzglabāšanas (CCS) tehnoloģijas izmantošana, lai enerģijas ražošana no fosilajiem energoresursiem kļūtu videi draudzīgāka. 	<p>Viena no Latvijas politikas prioritātēm vides un enerģētikas jomā varētu būt saistīta ar energoefektivitātes paaugstināšanu ES, īpašu uzmanību pievēršot:</p> <ul style="list-style-type: none"> – energoefektīvai siltumenerģijas ražošanai un pārvadei; – transporta sektoram; – mājokļu renovācijai, noteiktu energoefektivitātes standartu sasniegšanai; – ilgtspējīgi ģenerētas un izmaksu ziņā konkurētspējīgas enerģijas ražošanai no atjaunojamajiem energoresursiem.

Globālās tendences un problēmas	ES darba kārtības aktualitātes	Latvijas politikas prioritātes
<ul style="list-style-type: none"> Pašreizējie ES iedzīvotāju produktu un pakalpojumu patērēšanas paradumi nav ilgtspējīgi <p><i>Eiropā tiek patērēts vairāk resursu nekā lielākajā daļā citu pasaules reģionu, un pašreizējā tendence norāda uz arvien lielāku resursu izmantošanu, proti, iedzīvotāji izvēlas lielākas dzīvojamās platības, arvien vairāk pārvietojas ar automašīnām un, patērējot produktus, rada arvien vairāk atkritumu. Enerģijas patēriņa ziņā vislielākais kāpums līdz 2020. gadam būs novērojams transporta nozarē.</i></p>	<p>Paredzams, ka ES darba kārtībā 2015. gadā un vēlāk aktuāls būs jautājums par efektīvu resursu izmantošanu.</p> <p>Šajā ziņā varētu tikt:</p> <ul style="list-style-type: none"> – veicināta efektivitātes paaugstināšana energoresursu ražošanā un izmantošanā; – veicināta produktu un pakalpojumu ilgtspējīga patērēšana. 	
<ul style="list-style-type: none"> ES enerģijas tirgus ir fragmentēts un mazina enerģētisko drošību un efektivitāti <p><i>ES dalībvalstu gāzes un elektroenerģijas tirgi šobrīd nav pietiekami integrēti ne regulējuma, ne savstarpējo savienojumu ziņā. Šāda situācija nozīmē augstākas izmaksas patērētājiem un lielāku atsevišķu ES dalībvalstu atkarību no dažiem energoresursu piegādātājiem.</i></p>	<p>Paredzams, ka ES politika vidējā un ilgtermiņā būs vērsta uz ES enerģijas tirgus stiprināšanu, mazinot ES atkarību no trešo valstu energoresursu piegādēm.</p> <p>Lai to panāktu, ir paredzēts:</p> <ul style="list-style-type: none"> – panākt ES dalībvalstu enerģijas tirgu un energotiklu savienošanu, īstenojot pārrobežu energoinfrastruktūras projektus, kā arī palielinot patērētāju iespējas izvēlēties energopiegādātājus; – integrēt ES dalībvalstu un to kaimiņvalstu enerģijas tirgus un to tiesiskos regulējumus; – sadarboties ar nozīmīgākajiem energoresursu piegādātājiem un tranzitvalstīm, piemēram, energoefektivitātes un tehnoloģiju jomās. 	<p>Viena no Latvijas politikas prioritātēm varētu būt ES enerģētiskās drošības un neatkarības veicināšana. Latvijai galvenokārt vajadzētu pievērsties:</p> <ul style="list-style-type: none"> – energoefektivitātes uzlabošanai; – enerģijas piegādes avotu dažādošanai; – atjaunojamo energoresursu izmantošanas palielināšanai; – enerģijas tirgu integrēšanai Baltijas jūras reģionā.

Globālās tendences un problēmas	ES darba kārtības aktualitātes	Latvijas politikas prioritātes
<ul style="list-style-type: none"> • Vides kvalitāte Baltijas jūras reģionā <i>Baltijas jūra nespēj viegli absorbēt piesārņojumu, kuru izraisa jūras ūdenī nokļuvušās barības vielas, kā arī nitrāti un fosfāti, kas jūrā nonāk, piemēram, intensīvas lauksaimnieciskās ražošanas dēļ. Līdz ar to katru gadu vērojama eitrofikācija jeb toksisko aļģu ziedēšana.</i> 		<p>Viena no Latvijas politikas prioritātēm varētu būt saistīta ar pasākumiem, kas vērsti uz:</p> <ul style="list-style-type: none"> – eitrofikācijas mazināšanu Baltijas jūrā, piemēram, veicinot bioloģisko lauksaimniecību piekrastes teritorijās; – ilgtspējīgu zivju resursu nodrošināšanu Baltijas jūrā; – Baltijas jūras reģiona ilgtspējīgu vietējo centru attīstības atbalsta politiku.
Jautājumi diskusijai		
<ul style="list-style-type: none"> • Kādi problēmjautājumi saistībā ar vidi un enerģētiku ES būs visaktuālākie 2015. gadā? • Kurās vides un enerģētikas jomās Latvijai ir vislielākā pieredze, ko var izmantot citas ES valstis? • Vai un ar kādiem instrumentiem Latvija visefektīvāk varētu veicināt Baltijas jūras valstu sadarbību vides un enerģētikas jomā ES prezidentūras laikā? • Kas jāpaveic institucionālajā uzbūvē, lai notiktu kvalitatīva lauksaimniecības, transporta, industriālās vides un enerģijas politiku konverģence Latvijā? Kādi faktori to raksturotu? • Cik lielā mērā Baltijas jūrā vajadzētu attīstīt vēja parkus? Kas šajā jautājumā Baltijas jūrai ir kopīgs ar Melno jūru, Ziemeļjūru un Vidusjūru? • Kā iegūt un paaugstināt kompetenci ES mēroga problēmu saskaņošanā un izvirzīšanā? Vai risinājums būtu domnīcu (think-tanks) izmantošana, konsultāciju pirkšana, pastāvīgi padomi? 		

9. Ekonomika un finanses

Globālās tendences un problēmas	ES darba kārtības aktualitātes	Latvijas politikas prioritātes
<ul style="list-style-type: none"> • Vienotā tirgus nepilnības <i>ES uzņēmējiem mēdz būt apgrūtināta darbība citās ES dalībvalstīs. Viņi saskaras ar birokrātiskiem un sociāliem šķēršļiem, kas ierobežo to iespējas. Līdzīgi arī ir ierobežota darbaspēka migrācija, jo ne visas valstis atbalsta brīvu darbaspēka migrāciju, un reizēs, kad atbalsta, darbinieki mēdz saskarties ar apgrūtinātu piekļuvi informācijai un citiem birokrātiskiem šķēršļiem.</i> 	<p>Viena no ES prioritātēm ir vienotā tirgus attīstīšana, kas paredz atvieglot uzņēmējdarbības un darba tirgu vidi. Tāpat būtisks būs jautājums par esošo vienotā tirgus nosacījumu īstenošanas efektīvu uzraudzību.</p> <p>Ņemot vērā, ka daļā dalībvalstu ilgstoši ir paaugstināts bezdarbs, pastāv paaugstināts risks, ka tās varētu īstenot protekcioisma politiku. Tās galvenais iemesls ir saistīts ar to, ka šādos apstākļos argumenti par brīvas tirdzniecības pozitīvo ietekmi uz valstu strukturālajiem ekonomiskajiem aspektiem nav pārliecinoši, ja pretnostatīti īstermiņa makroekonomiskajiem ieguvumiem. Tomēr šādas tendences nevajadzētu pieļaut, jo makroekonomiskās problēmas jārisina ar makroekonomiskajiem instrumentiem.</p>	<p>Viena no Latvijas prioritātēm varētu būt saistīta ar uzņēmējdarbības vides uzlabošanu un droša un uz ilgtspējīgu ekonomikas attīstību orientēta finanšu sektora nodrošināšanu. Attiecībā uz uzņēmējdarbības vidi būtu svarīgi paātrināt ES fondu apguvi, kā arī veicināt uzņēmējiem nepieciešamo finansēšanas avotu — aizdevumu, garantiju, riska kapitāla un uzsākšanas kapitāla — pieejamību.</p> <p>Latvijai kā mazai valstij īpaši svarīga ir arī efektīva vienotā tirgus funkcionēšana. Tāpēc vajadzētu panākt, ka:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tiek kontrolēta dažādu neformālu preču tirdzniecības ierobežojumu pielietošana, pārāk brīvi traktējot vides prasības, patērētāju, kā arī vides aizsardzības mērķus. Tāpat būtu nepieciešams rast risinājumu dažādu privātu institūciju, piemēram, tirdzniecības tīklu palielinātas ietekmes mazināšanai, kas ļauj tiem neformāli īstenot protekcioisma politikas mērķus, kavējot citu valstu ražojumu pieeju tirgiem; • tiek turpināta pakalpojumu tirdzniecības šķēršļu samazināšana, kas tika iesākta ar t.s. pakalpojumu direktīvu, bet netika īstenota konsekventi.

Globālās tendences un problēmas	ES darba kārtības aktualitātes	Latvijas politikas prioritātes
<p>• Starptautiskās tirdzniecības iespējas un riski</p> <p><i>Sekmējot starptautisko tirdzniecību, ES uzņēmējiem tiek atvieglota piekļuve pārrobežu tirgiem. Lai ES uzņēmēji varētu veiksmīgi īstenot savas iespējas ārpus ES robežām, ir nepieciešams nodrošināt vidi, kur tiktu sekmeņa godīga un atvērta tirgus darbība.</i></p>	<p>Viena no ES prioritātēm ir ārējās politikas instrumentu sekmīga izmantošana, kas paredz tirdzniecības un starptautiskās ekonomikas sekmēšanu, dalībvalstu interešu aizstāvību un tirdzniecības šķēršļu samazināšanu.</p> <p>Kopš 2001. gada ES piedalās Pasaules Tirdzniecības organizācijas Dohas sarunu raundā, lai vienotos par daudzpusējās tirdzniecības liberalizāciju, it īpaši ar attīstības valstīm. ES mērķis ir panākt līdz šim iestrēgušā Dohas sarunu raunda pabeigšanu, kas dos iespējas ES uzņēmējiem realizēt savus produktus un pakalpojumus jaunos tirgos.</p>	<p>Tā kā Latvijai tās ģeogrāfiskā novietojuma dēļ tirdzniecība ar ne-ES valstīm ir ļoti nozīmīga, īpaši tirdzniecība ar pakalpojumiem, tad var tikai piebilst, ka ne tikai tālāka iekšējā tirgus nostiprināšana, bet arī tirdzniecības liberalizācija ar trešajām valstīm ir īpaši svarīga. Latvijas interešu sasniegšanai jāizmanto ES kā liela tirdzniecības bloka ietekme, jo mūsu iespējas divpusēji ietekmēt tādas lielvalstis kā, piemēram, Krievija un Ukraina, ir ierobežotas.</p> <p>Latvijas prioritāte tādēļ varētu būt saistīta ar Austrumu partnerības un tirdzniecības veicināšanu ar NVS valstīm, lai atvieglotu piekļuvi šo valstu tirgiem, kā arī NVS valstīs pieejamajām izejvielām un energoresursiem.</p>
<p>• ES fiskālās pārvaldības nepilnības</p> <p><i>Ekonomiskā recesija ir palīdzējusi identificēt ES dalībvalstu savstarpējo atkarību un neilgtspējīgo dalībvalstu parāda pieaugumu. Tas liecina, ka ES līmenī ir nepieciešams īstenot rīcības plānu, kas būtu vērstas uz šo fiskālo risku ierobežošanu.</i></p>	<p>Viena no ES prioritātēm ir fiskālās uzraudzības un Stabilitātes un izaugsmes paktā noteikto prasību īstenošana, kas paredz daudzpusēju pārskatu ieviešanu un ikgadējo stabilitātes un konverģences programmu iesniegšanu, kas mazinātu fiskālos riskus. Tuvāko gadu laikā saglabāsies ES valstu parāda samazināšanas nepieciešamība. No vienas puses, ir jāveic izdevumu struktūras pārstrāde, kas</p>	<p>Latvijas mērķis varētu būt saistīts ar fiskālās disciplīnas ievērošanu un ekonomikas attīstības veicināšanu, kā arī valsts pārvaldes efektivitātes palielināšanu, pakalpojuma kvalitātes uzlabošanu un augstas izmaksu pievienotās vērtības (<i>value for money</i>) nodrošināšanu, lai tādējādi panāktu efektīvu fiskālo pārvaldi.</p>

Globālās tendences un problēmas	ES darba kārtības aktualitātes	Latvijas politikas prioritātes
	paredz līdzekļu novirzīšanu izaugsmi veicinošām jomām, un, no otras puses, jāsekmē budžeta ieņēmumu daļa, kas ietver nodokļu sistēmas uzlabošanu. Tāpat arī ir jāveic reformas, kas saistītas ar fiskālo konsolidāciju un ilgtermiņa finanšiālās stabilitātes nodrošināšanu.	Būtiska nozīme nākotnē būs tam, kā ES atrisinās šībrīža krīzi, proti, cik lielā mērā parādu problēmu mēģinās risināt ar inflācijas, cik — ar stingrākas fiskālās disciplīnas palīdzību. Ilgtermiņā Latvijai, tāpat kā eiro zonai kopumā, ir nepieciešama monetārā stabilitāte, kas ietver zemu inflāciju kā ilgtspējīgas izaugsmes nosacījumu. Tomēr, ņemot vērā, ka Latvijas neto ārējais parāds lielākoties ir eiro valūtā, islaicīgs paaugstinātas inflācijas periods Latvijai palīdzētu samazināt šo parādu.
<ul style="list-style-type: none"> • ES finanšu sistēmas nestabilitāte <i>Ekonomiskās recesijas iespaidā ir palielinājušies finanšu riski ES, kas ir mazinājis investoru vēlmi ieguldīt tirgos.</i> 	Viena no ES prioritātēm ir veikt finanšu sistēmas reformas , kas ietver finanšu tirgu regulējuma uzlabošanu, nosakot uz caurskatāmību, stabilitāti un atbildību orientētus noteikumus. Tāpat paredzēts stiprināt finanšu institūciju pārvaldību, kā arī izstrādāt politiskās nostādnes, kas būtu vērstas uz turpmāku finanšu risku iespējamības samazināšanu.	Šobrīd Latvijai finanšu stabilitātes jautājumi ir mazāk aktuāli nekā eiro zonas valstīm, ņemot vērā to, ka Latvijas finanšu sistēmas “kodola” stabilitāti pamatā nodrošina tā piederība Ziemeļvalstu finanšu sistēmai un atrašanās ārpus eirozonas šobrīd drīzāk ir priekšrocība tādā ziņā, ka ir mazāki noguldījumu bēgšanas vai arī pārmērīgas iekļūdes riski. Tomēr līdz 2015. gadam Latvija varētu būt pievienojusies eiro zonai. Tāpat nav šaubu, ka nestabilitāte eiro zonas banku sistēmā būtu drauds mūsu ekonomikai, jo šī nestabilitāte var ietekmēt ekonomisko aktivitāti mūsu eksporta tirgos, tātad ietekmēt mūsu ekonomiku caur ārējās tirdzniecības “kanālu”.

Jautājumi diskusijai

- Kādi jautājumi saistībā ar ekonomiku un finansēm ES būs visaktuālākie 2015. gadā?
- Vai un kā Latvija ES Padomes prezidentūras laikā varētu izmantot savu pieredzi ekonomiskās krīzes pārvarēšanā?
- Kā panākt ES izaugsmi apstākļos, kad lielai daļai ES dalībvalstu ir ievērojamas parādsaistības?

10. Konkurētspēja

Globālās tendences un problēmas	ES darba kārtības aktualitātes	Latvijas politikas prioritātes
<p>• Inovāciju sistēma</p> <p><i>Konkurētspējīgu pakalpojumu un produktu ar augstu pievienoto vērtību nodrošināšanai ilgtermiņā ir nepieciešama attīstīta inovāciju sistēma. Pašreizējā tendence liecina, ka ES inovāciju jomā atpaliiek no ASV un Japānas, un lielākās attīstības valstīs (Brazīlija, Indija, Ķīna) strauji kāpina savus ieguldījumus pētniecībā un attīstībā. Galvenās problēmas nepietiekamai ES attīstībai inovāciju jomā ir saistītas ar finansējuma pieejamību, dārgām patentēšanas izmaksām, trūkumiem izglītības sistēmās un novecojušu tiesisko regulējumu.</i></p>	<p>ES atbilde uz šiem izaicinājumiem ir ietverta stratēģijas <i>Eiropa 2020</i> pamatiniciatīvā “Inovāciju savienība”, kuras ietvaros paredzēts būtiski veicināt pētniecības un inovāciju lomu ES gan uzņēmējdarbības jomā, gan arī publiskās pārvaldes jomā, palielinot finansējumu, kā arī attīstot pētniecības, augstākās izglītības un uzņēmējdarbības sasaisti.</p>	<p>Veikt stratēģijas <i>Eiropa 2020</i> pamatiniciatīvas “Inovāciju savienība” ieviešanas izvērtēšanu vidusposma pārskata ietvaros ES dalībvalstu līmenī, īpaši aktualizējot inovāciju sistēmas uzlabošanu un integrāciju augstāk un mazāk attīstītu ES dalībvalstu starpā (t.sk. Baltijas jūras reģionu izmantojot kā testpiemēru (<i>test-case</i>)), kā arī veicinot visa reģiona valstu ciešāku integrāciju zinātnes un uzņēmējdarbības sasaistes jomā.</p>

Globālās tendences un problēmas	ES darba kārtības aktualitātes	Latvijas politikas prioritātes
<p>• Rūpniecība un pakalpojumi</p> <p><i>Lai ES būtu globāli konkurētspējīgs reģions un nodrošinātu ilgtspējīgu izaugsmi, ir jāattīsta zināšanu ietilpīga rūpniecība un pakalpojumu nozare. Ņemot vērā to, ka Eiropas sabiedrības noveco, nākotnē mazākam skaitam darbaspējīgo iedzīvotāju būs jānodrošina lielāku skaitu vecāka gadagājuma iedzīvotāju. Šo problēmu varēs atrisināt, ja ES rūpniecības politika koncentrēsies uz tehnoloģiski sarežģītu un inovatīvu iekārtu un procesu pielietošanu, kas radīs augstāku pievienoto vērtību. Tas pats attiecas arī uz pakalpojumu sektoru.</i></p>	<p>ES rūpniecības politika nākotnē paredz izanalizēt ES un dalībvalstu nozaru politikas un izstrādāt individuālu pieeju katrai nozarei, nodrošinot politiku saskaņotību ES līmenī. Tāpat ES paredz turpmāk stiprināt vienoto tirgu, gan nodrošinot intelektuālā īpašuma tiesību ievērošanu, gan piemērojot tādas ES standartus, kas sekmē rūpniecības efektivitāti, nevis rada papildu administratīvo slogu. Attiecībā uz pakalpojumu sektoru Pakalpojumu direktīvas pilnīga ieviešana visās ES dalībvalstīs varētu dot impulsu izaugsmei, jo, mazinot administratīvos šķēršļus, tiktu atvieglots pakalpojumu uzņēmumu darbs ārpus vienas dalībvalsts robežām.</p>	<p>Pirmkārt, nodrošināt efektīvu un godīgu konkurenci ES līmenī, t.sk. stiprinot nacionālo konkurenci uzraugošo institūciju kapacitāti un pārrobežu sadarbību. Otrkārt, ES konkurētspējas paaugstināšanai un izaugsmes veicināšanai nepieciešams mazināt šķēršļus, kas traucē jaunu uzņēmumu veidošanu un esošo uzņēmumu paplašināšanos. Nepieciešams dažādot finanšu tirgus ar mērķi atvieglot mazajiem un vidējiem uzņēmumiem piekļuvi finansējumam. Nepieciešams vienkāršot uzņēmumu attiecības ar publiskajām institūcijām, piemēram, plaši ieviešot e-pārvaldības instrumentus. Treškārt, paaugstinot energoefektivitāti, tiešā veidā tiktu veicināta uzņēmēju konkurētspēja, jo tiktu mazinātas ražošanas izmaksas. Ceturtkārt, būtiski ir panākt Pakalpojumu direktīvas ieviešanu, lai pilnībā tiktu izmantots Eiropas pakalpojumu tirgu izaugsmes potenciāls.</p>

Globālās tendences un problēmas	ES darba kārtības aktualitātes	Latvijas politikas prioritātes
<p>• Darbspēka kvalitāte un migrācija</p> <p><i>Prasmes un mobilitāte ir pamatā efektīvai līdzsvara panākšanai starp darbspēka pieprasījumu un piedāvājumu gan dalībvalstu iekšienē, gan visā ES. Zemās darbspēka mobilitātes un nepietiekamas prasmju kvalitātes dēļ ir novērojama situācija, ka vienlaikus ir reģioni ar ilglaicīgi augstu bezdarba līmeni un reģioni, kuros darbspēks ilgstoši trūkst.</i></p>	<p>ES Komisija sadarbībā ar dalībvalstīm paredz izskatīt situāciju attiecībā uz īpaši mobilām profesionālajām kategorijām, piemēram, pētniekiem, kas iesaistījušies algotā pētniecības darbā, lai atvieglotu to ģeogrāfisko un starpnozaru mobilitāti. Tomēr papildus ir nepieciešama vispārēja ES iedzīvotāju prasmju uzlabošana, kas ir pamatā, lai ES ekonomika kļūtu “gudrāka” un tās darbspēks kopumā — mobilāks.</p>	<p>Nelīdzsvarotas ekonomikas izaugsmes situācijā ir nepieciešama darbspēka starpvalstu migrācija. Ir jāatbalsta vienotas un pārskatāmas ES migrācijas politikas izstrāde, īpašu uzmanību pievēršot tāda mehānisma izveidei, kas mazinātu iekšējo ES migrācijas plūsmu negatīvo ietekmi. Proti, tendence pastiprinātai darbspēka migrācijai no mazāk attīstītajām vai ilgstošā recesijā esošajām dalībvalstīm uz ekonomiski attīstītākām un stabilākām dalībvalstīm negatīvi ietekmē ekonomiski vājāko ES valstu, tostarp Latvijas, konkurētspēju un sociālā atbalsta mehānismu ilgtspēju. Viens no risinājumiem varētu būt, piemēram, labvēlīgāka ES fondu pārdale, kā arī zināmas daļas no emigrējušo ienākumu nodokļa novirzīšana valstij, no kuras attiecīgais ES iedzīvotājs ir emigrējis.</p>

Globālās tendences un problēmas	ES darba kārtības aktualitātes	Latvijas politikas prioritātes
<ul style="list-style-type: none"> • ES finanšu stabilitāte <p><i>Stabila finanšu sistēma ir pamatā ilgtspējīgas konkurētspējas panākšanai. Šajā ziņā būtiski ir, lai ES tiktu ievēroti fiskālās disciplīnas noteikumi. Finanšu nestabilitāte ne tikai bremzē izaugsmi, tā vājina politisko stabilitāti un saasina protekcionisma draudus ES dalībvalstu starpā, kas atkal samazina reģiona kopējo konkurētspēju, izaugsmes potenciālu un iedzīvotāju dzīves kvalitāti.</i></p>	<p>Kā panākt ES fiskālās disciplīnas noteikumu, kas ietverti gan Stabilizācijas un izaugsmes paktā un paktā “Eiro Plus”, gan Fiskālās disciplīnas līgumā (<i>Fiscal compact</i>), ievērošanu.</p>	<p>Latvija ir ieinteresēta, lai fiskāli nedisciplinētās ES valstis vidējā termiņā pārliecinoši virzītos uz sabalansētas un ilgtspējīgas fiskālās politikas īstenošanu, kas stiprinātu ES ekonomikas stabilitāti, veicinātu izaugsmi un panāktu zemākas procentu likmes.</p>
Jautājumi diskusijai		
<ul style="list-style-type: none"> • Kādi jautājumi attiecībā uz ES konkurētspēju būs visaktuālākie 2015. gadā? • Kāds ir “iztikas minimums”, lai inovāciju politikas iniciatīvas dotu taustāmus rezultātus? Kā ekonomiski mazas valstis var līdzvērtīgi sadarboties ar spēcīgajām valstīm? • Ar kādiem instrumentiem visefektīvāk stiprināt ES vienoto tirgu? • Kā mazināt ES iekšējo migrācijas plūsmu negatīvo ietekmi uz emigrantu izcelsmes valstu konkurētspēju un ilgtspēju, nemazinot indivīdu tiesības brīvi pārvietoties? • Kā nodrošināt ES fiskālo stabilitāti un fiskālās stabilitātes kritēriju izpildi? • Kāda tirdzniecības politika īstenojama attiecībās ar NVS valstīm Austrumu partnerības jomā? 		

Diskusijas par Latvijas prezidentūras prioritātēm

Latvija 2015. gada 1. janvārī rotācijas kārtībā uz sešiem mēnešiem uzņemsies Eiropas Savienības (ES) Padomes prezidējošās valsts pienākumus. Lai noskaidrotu Latvijas prezidentūras prioritātes, kā arī sekmētu vienošanās panākšanu nacionālajā līmenī par Latvijas prezidentūras ES Padomē darba kārtību, Latvijas Politologu biedrība sadarbībā ar Latvijas prezidentūras Eiropas Savienības Padomē sekretariātu ir uzsākusi vairāku aktivitāšu ciklu “Atbalsts prezidentūras programmas izstrādei”. Iniciatīvas mērķis ir rosināt diskusiju par Latvijas prezidentūras prioritātēm.

Kompleksais pasākumu kopums ietver, pirmkārt, pētnieciski analītiskas aktivitātes, ko īsteno Latvijā atzīti speciālisti. Otrkārt, notiks 10 tematiskas diskusijas, kas aptvers plašu ES politikām atbilstošu tēmu loku. Tām sekos 3 apkopojoša rakstura diskusijas: visaptveroša sabiedriskā diskusija, diskusija valsts pārvaldes darbiniekiem, kā arī jauno pētnieku un zinātnieku diskusija. Lai pārklātu iespējami plašu viedokļu spektru, nodrošinātu aktīvu ideju apmaiņu un piedāvātu daudzdimensionālu skatījumu, iepriekš minētajos pasākumos tiks aicināti piedalīties visdažādāko jomu eksperti un sabiedrības grupu pārstāvji. Noslēgumā iniciatīvā iesaistītie eksperti formulēs konkrētus priekšlikumus, iekļaujot risku un dažādu faktoru ietekmes analīzi.

Aicinām piedalīties!

Lai palīdzētu Latvijai noskaidrot iespējamās prioritātes tās prezidentūras periodam, tiek rīkotas tematiskas sabiedriskās diskusijas (sk. diskusiju sarakstu), kurās tiek aicināti piedalīties Saeimas deputāti, esošie un bijušie Latviju pārstāvošie Eiropas Parlamenta deputāti, ierēdņi un amatpersonas, ES institūcijās strādājošie Latvijas pārstāvji, uzņēmēju asociāciju un NVO pārstāvji, pētnieki un zinātnieki, radošā inteliģence un

jaunatnes organizāciju pārstāvji. Interesentus lūdzam pieteikt savu dalību vienā, dažās vai visās diskusijās: rakstot aldis.bulis@gmail.com vai zvanot pa tālr. 25934522 (norādot savu vārdu, uzvārdu, pārstāvošo organizāciju un personas kodu, kas ir nepieciešams caurlaides pieteikšanai).

Tematisko diskusiju norises periods:

no 2012. gada 4. jūnija līdz 11. jūlijam

Diskusiju tēmas un norises laiks 10 tematiskajām diskusijām*

Tematisko diskusiju norises datums	Tematiskā diskusija pēc kārtas	Tēma (eksperts, kurš uzstājas ar ievadziņojumu)	Moderators
4. jūnijs, pirmdiena	1. tematiskā diskusija	ES ārējā un drošības politika (Toms Rostoks)	Ž. Ozoliņa
6. jūnijs, trešdiena	2. tematiskā diskusija	Lauksaimniecība un zivsaimniecība (Irina Pilvere)	G. Krasts
12. jūnijs, otrdiena	3. tematiskā diskusija	Nodarbinātība, sociālā politika, veselība, patērētāju aizsardzība (Ērika Šumilo)	G. Krasts
15. jūnijs, piektdiena	4. tematiskā diskusija	Reģionālā attīstība (Iveta Reinholde) — notiks Saeimā	Ž. Ozoliņa
19. jūnijs, otrdiena	5. tematiskā diskusija	Tieslietas un iekšlietas (Lauris Liepa)	Ž. Ozoliņa
21. jūnijs, ceturtdiena	6. tematiskā diskusija	Izglītība, zinātne un kultūra (Žaneta Ozoliņa)	Ž. Ozoliņa
27. jūnijs, trešdiena	7. tematiskā diskusija	Transports un elektroniskie sakari (Tālis Linkaits)	Ž. Ozoliņa
3. jūlijs, otrdiena	8. tematiskā diskusija	Vide un enerģētika (Ojārs Balcers un Juris Ozoliņš)	G. Krasts
9. jūlijs, pirmdiena	9. tematiskā diskusija	Ekonomika un finanses (Pēteris Strautiņš)	G. Krasts
11. jūlijs, trešdiena	10. tematiskā diskusija	Konkurētspēja (Mārtiņš Kazāks)	G. Krasts

* Visas diskusijas, izņemot diskusiju par Reģionālo attīstību, notiks Ārlietu ministrijas telpās (K. Valdemāra iela 3, Preses konferenču zāle). Visas diskusijas notiks laikā no plkst. 10:00 līdz plkst. 13:00 (reģistrācija no 9:30). Katra diskusija sastāvēs no ievadziņojumiem, grupu darba (prāta vētras) un grupu darba

prezentācijām. Diskusijai nepieciešams pieteikties vismaz 5 dienas pirms tās norises. Nākot uz diskusiju, jāņem līdzi personu apliecinošs dokuments.

Pasākumu kopums tiek īstenots Valsts kancelejas administrētā Eiropas Savienības Sociālā fonda projekta "Atbalsts strukturālo reformu ieviešanai valsts pārvaldē" (identifikācijas Nr. 1DP/1.5.1.1.1/10/IPIA/CFLA/004/002) aktivitātes 6.1. "Atbalsts Prezidentūras darba programmas izstrādei" (iepirkuma identifikācijas Nr. MK VK 2011/29ESF) ietvaros. Projekts 100% tiek finansēts no ESE. Aktivitāšu īstenošanā Latvijas Politologu biedrība sadarbojas ar finanšu konsultāciju uzņēmumu *Ernst&Young Baltic*.

iEspēja

LATVIJAS
POLITOLOGU BIEDRĪBA

LATVIJAS INTERESES
EIROPAS SAVIENĪBĀ